

รายงานการวิจัย

สัมพันธภาพในครอบครัวไทย

สถาบันพัฒนาการสาธารณสุขอาเซียน
มหาวิทยาลัยมหิดล

สนับสนุนโดย
สำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว
กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์

รายงานการวิจัย

(ฉบับสมบูรณ์)

สัมพันธภาพในครอบครัวไทย

สถาบันพัฒนาการสาธารณสุขอาเซียน
มหาวิทยาลัยมหิดล

สนับสนุนโดย
สำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว
กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์

สัมพันธภาพในครอบครัวไทย

ผู้เขียน

จิราพร ชมพิกุล
ปราณี สุทธิสุขคนธ์
เกรียงศักดิ์ ช่อเลื่อม
ดุษณี ดำมี

Authors

Jiraporn Chompikul
Pranee Suthisukon
Kriengsak Sueluerm
Dusanee Dammee

ข้อมูลบรรณานุกรม :

จิราพร ชมพิกุล

สัมพันธภาพในครอบครัวไทย = Relationship in Thai Families / จิราพร ชมพิกุล,
ปราณี สุทธิสุขคนธ์, เกรียงศักดิ์ ช่อเลื่อม, ดุษณี ดำมี --นครปฐม : สถาบันพัฒนาการ
สาธารณสุขอาเซียน มหาวิทยาลัยมหิดล, 2552

1. ครอบครัว--ไทย--วิจัย 2. สัมพันธภาพในครอบครัว 3. การปรับตัวทางสังคม
I. ปราณี สุทธิสุขคนธ์ II. เกรียงศักดิ์ ช่อเลื่อม III. ดุษณี ดำมี IV. มหาวิทยาลัยมหิดล
สถาบันพัฒนาการสาธารณสุขอาเซียน

HQ755.85๑533ส 2552

ลิขสิทธิ์

สถาบันพัฒนาการสาธารณสุขอาเซียน มหาวิทยาลัยมหิดล

จำนวนพิมพ์

100 เล่ม

พิมพ์ที่

ห้างหุ้นส่วนจำกัด แทนทองชินวัฒน์การพิมพ์

จัดพิมพ์โดย

สถาบันพัฒนาการสาธารณสุขอาเซียน มหาวิทยาลัยมหิดล
เลขที่ 25/5 ถนนพุทธมณฑลสาย 4 ตำบลศาลายา
อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม 73170

โทรศัพท์ 0-2441-9040-3 โทรสาร 0-2441-9044

จัดรูปเล่ม

เกรียงศักดิ์ ช่อเลื่อม

ออกแบบปก

ดุษณี ดำมี

กิตติกรรมประกาศ

โครงการสัมพันธภาพในครอบครัวไทย เป็นโครงการที่ดำเนินงานโดยความร่วมมือระหว่างสำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ กับสถาบันพัฒนาการสาธารณสุขอาเซียน มหาวิทยาลัยมหิดล

ขอขอบพระคุณ ผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่านที่กรุณาให้ข้อคิดเห็น และชี้แนะแนวทางอันเป็นประโยชน์ต่อการดำเนินโครงการในทุกขั้นตอน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการจัดทำรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ให้มีความสมบูรณ์ และถูกต้อง อันเป็นประโยชน์ต่อการวางแผนกำหนดนโยบาย มาตรการ และกลยุทธ์ในการพัฒนาครอบครัวของประเทศ

ขอขอบพระคุณ ผู้อำนวยการศูนย์ส่งเสริมการพัฒนาชุมชนเมือง เขต 2 และเขต 8 (กรุงเทพมหานคร) รวมทั้งพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัด ทั้ง 4 แห่ง ได้แก่ จังหวัดขอนแก่น พิจิตร ปราจีนบุรี และกระบี่ ที่กรุณาให้ความร่วมมือในการเตรียมพื้นที่สำหรับการเก็บรวบรวมข้อมูล

ขอขอบคุณ ผู้ประสานงานในพื้นที่ทุกท่านที่ให้ความอนุเคราะห์ในการติดต่อประสานงานกับพื้นที่ คัดเลือกพนักงานสัมภาษณ์ และอำนวยความสะดวกในเรื่องอื่นๆ อีกมากมาย จนทำให้การเก็บรวบรวมข้อมูลในพื้นที่สำเร็จลุล่วงตามแผนการปฏิบัติงานที่กำหนดไว้

ขอขอบคุณ คุณประทุม อ่อนพึ้ง คุณเทอดชาย เอี่ยมลำน่า และเจ้าหน้าที่สำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ที่เกี่ยวข้องทุกๆ ท่าน ที่ให้ความอนุเคราะห์ในการติดต่อประสานงาน งานธุรการ และอำนวยความสะดวกในการทำงานให้กับคณะผู้วิจัยด้วยความเป็นกัลยาณมิตร เพื่อให้การดำเนินโครงการเป็นไปตามขั้นตอน และสามารถสำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี

ขอขอบคุณ หัวหน้าครอบครัว และตัวแทนของครอบครัวซึ่งเป็นผู้ให้ข้อมูลที่กรุณาสละเวลาอันมีค่าในการตอบแบบสอบถาม รวมทั้งพนักงานสัมภาษณ์ทุกท่าน ที่ได้เสียสละ และอดทนอดกลั้นตากแดดตากฝน เพื่อให้ได้ข้อมูลอันเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการวิจัยในครั้งนี้

หากรายงานวิจัยฉบับนี้เป็นประโยชน์ต่อสังคมโดยรวม คณะผู้วิจัยขอขอบความดีงามเหล่านี้ให้แก่หน่วยงาน องค์กร และบุคคลที่ได้กล่าวมาข้างต้น ณ ที่นี้ด้วย

คณะผู้วิจัย

19 เมษายน 2552

รายชื่อคณะผู้วิจัย
สัมพันธภาพในครอบครัวไทย

ที่ปรึกษาโครงการ

ศาสตราจารย์แพทย์หญิงศิริกุล อิศรานุรักษ์

หัวหน้าโครงการ

รองศาสตราจารย์จิราพร ชมพิบูล

นักวิจัยหลัก

นางสาวปราณี สุทธิสุขคนธ์

นายเกรียงศักดิ์ ช่อเลื่อม

นางสาวดุชนันท์ คำมี

นายเรณูวิทย์ นิลโคตร

นักวิจัยภาคสนาม

นางสาวปราณี สุทธิสุขคนธ์

นายเกรียงศักดิ์ ช่อเลื่อม

นายเรณูวิทย์ นิลโคตร

นางสาวชัชชฎา เรืองขจร

นางสาวมนฤดี วงศ์แก้ว

นางสาวพวงเงิน ธนุพันธ์

ผู้ประสานงานส่วนกลาง

นายเทอดชาย เอี่ยมล้ำนำ

ผู้ประสานงานในพื้นที่

นางศรีสุดา ราชธา

จังหวัดขอนแก่น

นายประยุทธ์ เต่าแก้ว

จังหวัดพิจิตร

นางธนภรณ์ หาดเจียง

จังหวัดปราจีนบุรี

นายพีรยุทธ เทพขจร

จังหวัดกระบี่

นางรุ่งทอง นิมประเสริฐ

จังหวัดกรุงเทพมหานคร

นายวุฒิ บุญมา

จังหวัดกรุงเทพมหานคร

รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิด้านครอบครัว

1. ศาสตราจารย์เกียรติคุณจรรยา สุวรรณทัต เลขที่ 60 ซอยลาดพร้าว 43
เขตลาดพร้าว กรุงเทพมหานคร 10310
2. ศาสตราจารย์แพทย์หญิงศิริกุล อิศรานุกักรักษ์ สถาบันพัฒนาการสาธารณสุขอาเซียน
มหาวิทยาลัยมหิดล
3. รองศาสตราจารย์จิตตินันท์ เดชะคุปต์ สาขาวิชามนุษยนิเวศศาสตร์
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช

สารบัญ

	หน้า
กิตติกรรมประกาศ	
รายชื่อคณะวิจัย	
รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิด้านครอบครัว	
บทสรุปผู้บริหารภาษาไทย	ก
บทสรุปผู้บริหารภาษาอังกฤษ	จ
บทคัดย่อภาษาไทย	ณ
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ญ
บทที่ 1 บทนำ	
1. หลักการและเหตุผล	1
2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย	2
3. กรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย	3
4. นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย	4
บทที่ 2 ทบทวนวรรณกรรม	
1. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับครอบครัว	7
2. แนวคิดเกี่ยวกับสัมพันธภาพในครอบครัว	18
3. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสัมพันธภาพในครอบครัว	22
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย	
1. รูปแบบการวิจัย	27
2. ประชากรและตัวอย่าง	27
3. พื้นที่ศึกษาและการสุ่มตัวอย่าง	28
4. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล	31
5. การเก็บรวบรวมข้อมูล	35
6. การวิเคราะห์ข้อมูล	37
บทที่ 4 ผลการวิจัย	
1. ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้ข้อมูลหลัก	40
2. สถานภาพครอบครัว	41
3. สัมพันธภาพในครอบครัว	51
4. พฤติกรรมครอบครัว	64

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 5 สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	
1. สรุป	71
2. อภิปรายผล	74
3. ข้อเสนอแนะ	75
บรรณานุกรม	77
ภาคผนวก	
ภาคผนวก ก แบบสำรวจสัมพันธภาพในครอบครัว	83
ภาคผนวก ข ภาพกิจกรรมของโครงการ	97
ภาคผนวก ค รายชื่อภาคีเครือข่ายการทำงาน	103
ภาคผนวก ง รายชื่อผู้เข้าร่วมประชุมวิพากษ์โครงการ	109

สารบัญตาราง

		หน้า
ตารางที่ 1	พื้นที่ศึกษาและจำนวนครอบครัวที่วางแผนสู่แม่เหล็ก ในพื้นที่ 4 จังหวัด	28
ตารางที่ 2	พื้นที่ศึกษาและจำนวนครอบครัวที่วางแผนสู่แม่เหล็ก ในพื้นที่ กรุงเทพมหานคร	30
ตารางที่ 3	พื้นที่ศึกษาและจำนวนครอบครัวที่ศึกษาในภาพรวม	31
ตารางที่ 4	กำหนดการเก็บรวบรวมข้อมูลในพื้นที่เป้าหมาย	36
ตารางที่ 5	จำนวนและร้อยละของครอบครัวที่ศึกษาในแต่ละภาคจำแนก ในเขตเทศบาลและนอกเขตเทศบาล	39
ตารางที่ 6	ร้อยละของผู้ให้ข้อมูลหลักจำแนกตามความสัมพันธ์กับหัวหน้าครัวเรือน อายุ การศึกษา และอาชีพ	40
ตารางที่ 7	จำนวนและร้อยละของครอบครัวจำแนกตามรูปแบบครอบครัว	41
ตารางที่ 8	ร้อยละของครอบครัวจำแนกตามรูปแบบครอบครัวและภาค	42
ตารางที่ 9	ค่าเฉลี่ยขนาดครอบครัว และค่าเฉลี่ยของสมาชิกที่อายุ 14 ปี หรือน้อยกว่า ค่าเฉลี่ยสมาชิกวัยแรงงาน (15-59 ปี) และค่าเฉลี่ยสมาชิกผู้สูงอายุ (60 ปีขึ้นไป)	42
ตารางที่ 10	ร้อยละของครอบครัว จำแนกตามกลุ่มอายุและภาค	43
ตารางที่ 11	ร้อยละของครอบครัวจำแนกตามระดับการศึกษาของหัวหน้าครอบครัว และภาค	43
ตารางที่ 12	ร้อยละของสมาชิกในครอบครัว จำแนกตามการศึกษาและภาค	44
ตารางที่ 13	ร้อยละของสมาชิกในครอบครัว จำแนกตามอาชีพและภาค	44
ตารางที่ 14	ร้อยละของครอบครัวจำแนกตามอาชีพหลักและภาค	45
ตารางที่ 15	ค่ามัธยฐาน (Median) รายได้เฉลี่ยต่อเดือนของครอบครัวจำแนกตามภาค	46
ตารางที่ 16	ร้อยละของครอบครัวจำแนกตามรายได้เฉลี่ยต่อเดือนของครอบครัวและภาค	46
ตารางที่ 17	ร้อยละของครอบครัวจำแนกตามความพอเพียงของรายได้	46
ตารางที่ 18	ร้อยละของครอบครัวจำแนกตามการมีหนี้สินและภาค	47
ตารางที่ 19	ร้อยละของครอบครัวจำแนกตามการมีเงินออมและภาค	47
ตารางที่ 20	ร้อยละของครอบครัวจำแนกตามการครอบครองที่อยู่อาศัยและภาค	48

สารบัญตาราง (ต่อ)

		หน้า
ตารางที่ 21	ร้อยละของครอบครัวจำแนกตามความช่วยเหลือที่ให้กับครอบครัว ในด้านต่างๆ จำนวน 5 ด้าน	48
ตารางที่ 22	จำนวนและร้อยละของความช่วยเหลือ จากบุคคลที่ไม่ใช่สมาชิก ในด้านการเงินและด้านสิ่งของ	49
ตารางที่ 23	จำนวนและร้อยละของความช่วยเหลือจากบุคคลที่ไม่ใช่สมาชิก ในด้านสิ่งของ	49
ตารางที่ 24	จำนวนและร้อยละของความช่วยเหลือจากบุคคลที่ไม่ใช่สมาชิกครอบครัว ในด้านข้อมูลข่าวสาร ด้านกำลังใจ	50
ตารางที่ 25	จำนวนและร้อยละของความช่วยเหลือจากบุคคลที่ไม่ใช่สมาชิกครอบครัว ในด้านกำลังใจ	50
ตารางที่ 26	จำนวนและร้อยละของความช่วยเหลือจากบุคคลที่ไม่ใช่สมาชิกครอบครัว ในด้านการดูแลสุขภาพอนามัย	51
ตารางที่ 27	แบบวัดสัมพันธภาพในครอบครัว 16 คำถาม	52
ตารางที่ 28	ร้อยละของครอบครัวจำแนกตามสัมพันธภาพในครอบครัวและภาค	53
ตารางที่ 29	ร้อยละของครอบครัวจำแนกตามสัมพันธภาพในครอบครัว และเขตการปกครอง	53
ตารางที่ 30	ความสัมพันธ์ระหว่างสัมพันธภาพในครอบครัวและปัจจัยที่เกี่ยวข้อง	55
ตารางที่ 31	ความสัมพันธ์ระหว่างสัมพันธภาพในครอบครัวและบทบาทของชายหญิง	57
ตารางที่ 32	ร้อยละของครอบครัวแบบไม่สมดุลและสมดุลจำแนกตามความคิดเห็น เกี่ยวกับสิ่งที่ทำให้มีความสัมพันธ์ที่ดีและไม่ดีในครอบครัว	58
ตารางที่ 33	ร้อยละของครอบครัวจำแนกตามระดับสัมพันธภาพในครอบครัวและภาค	59
ตารางที่ 34	ร้อยละของครอบครัวจำแนกตามระดับสัมพันธภาพในครอบครัว และเขตการปกครอง	59
ตารางที่ 35	ความสัมพันธ์ระหว่างระดับสัมพันธภาพในครอบครัวและปัจจัยที่เกี่ยวข้อง	60
ตารางที่ 36	ความสัมพันธ์ระหว่างระดับสัมพันธภาพในครอบครัว และบทบาทของชายหญิง	62

สารบัญตาราง (ต่อ)

		หน้า
ตารางที่ 37	ความสัมพันธ์ระหว่างระดับสัมพันธภาพในครอบครัวและตามความคิดเห็นเกี่ยวกับสิ่งที่ทำให้มีความสัมพันธ์ที่ดีและไม่ดีในครอบครัว	63
ตารางที่ 38	ร้อยละของครอบครัวจำแนกตามกิจกรรมที่ทำร่วมกัน	64
ตารางที่ 39	จำนวนและร้อยละของครอบครัวจำแนกตามช่องทางการติดต่อสื่อสาร	65
ตารางที่ 40	ร้อยละของครอบครัวจำแนกตามการแสดงความรักและความเชื่ออาทรต่อกัน ทั้งทางกาย วาจา และใจ	66
ตารางที่ 41	ร้อยละของครอบครัวจำแนกตามการปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่ของสมาชิกในครอบครัว	67
ตารางที่ 42	ความสัมพันธ์ระหว่างการที่สมาชิกในครอบครัวมีส่วนร่วมในการกำหนดกฎระเบียบของบ้านและการที่กฎเป็นที่ยอมรับของสมาชิกในครอบครัว	68
ตารางที่ 43	ร้อยละของครอบครัวจำแนกตามหน้าที่และบทบาท ในการตัดสินใจเรื่องสำคัญ	68
ตารางที่ 44	จำนวนและร้อยละของครอบครัวจำแนกตามปัญหาความขัดแย้งภายในครอบครัว	69
ตารางที่ 45	ร้อยละของครอบครัวจำแนกตามวิธีการแก้ปัญหาความขัดแย้งในครอบครัว	70

สารบัญแผนภาพ

	หน้า
แผนภาพที่ 1 กรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย	3

บทสรุปผู้บริหาร สัมพันธภาพในครอบครัวไทย

สภาพสังคมในปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ส่งผลกระทบต่อความมั่นคงของครอบครัว และนำไปสู่ปัญหาของสังคมต่างๆ มากมาย หากครอบครัวไม่เข้มแข็งพอ

สำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ในฐานะหน่วยงานหลักในการส่งเสริมการพัฒนาสถาบันครอบครัวให้มีสัมพันธภาพที่ดีในครอบครัว จึงร่วมมือกับสถาบันพัฒนาการสาธารณสุขอาเซียน มหาวิทยาลัยมหิดล ดำเนินโครงการสำรวจสัมพันธภาพในครอบครัวไทย เพื่อนำข้อมูลมาใช้ประกอบการพิจารณา กำหนดนโยบาย มาตรการ และกลยุทธ์ในการดำเนินงานด้านครอบครัวต่อไป

วัตถุประสงค์

เพื่อสำรวจสัมพันธภาพในครอบครัวของคนไทย

วิธีดำเนินการวิจัย

การสำรวจสัมพันธภาพในครอบครัวในครั้งนี้ ใช้รูปแบบการวิจัยเชิงสำรวจ เพื่อศึกษาสัมพันธภาพในครอบครัวของคนไทย โดยมีพื้นที่ศึกษาครอบคลุมทุกภาคทั่วประเทศ จำนวน 5 ภาคๆ ละ 1 จังหวัด ประกอบด้วย จังหวัดขอนแก่น พิจิตร ปราจีนบุรี กระบี่ และ กรุงเทพมหานคร สุ่มตัวอย่างด้วยวิธีเลือกตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้วิธีการสัมภาษณ์ตามแบบสอบถามกับหัวหน้าครอบครัว หรือผู้แทนในครอบครัวที่ทราบข้อมูลเกี่ยวกับสมาชิกในครอบครัวมากที่สุด รวมจำนวนทั้งสิ้น 2,030 ราย

ผลการวิจัย

ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้ข้อมูลหลัก

ผู้ให้ข้อมูลหลักเกือบครึ่งหนึ่ง (46.1%) เป็นหัวหน้าครอบครัว ส่วนที่เหลือเป็นสามี/ภรรยา (37%) มีเพียงไม่ถึง 1% ที่เป็นเพื่อน/เพื่อนบุตร ผู้ให้ข้อมูลหลักมีช่วงอายุระหว่าง 15-59 ปี (อายุเฉลี่ย 50 ปี) ประมาณ 2 ใน 3 จบการศึกษาระดับประถมศึกษา ส่วนระดับปริญญาตรีขึ้นไป มีเพียง 7.7% ว่างาน รับจ้างทั่วไป และธุรกิจส่วนตัว/ค้าขายในสัดส่วนใกล้เคียงกัน คือ 24.9% 24.1% และ 23.7% ตามลำดับ เป็นนักเรียน/นักศึกษา มีเพียง 1.8%

สถานภาพครอบครัว

โครงสร้างของครอบครัว ส่วนใหญ่เป็นครอบครัวเดี่ยว มีรูปแบบครอบครัวที่มีพ่อแม่ลูกอยู่ด้วยกัน หรือมีเพียงพ่อแม่อยู่ด้วยกัน (46.2%) รองลงมาเป็นครอบครัวขยายซึ่งประกอบด้วยพ่อแม่ลูกอยู่กับปู่ ย่า ตายาย /ญาติ (35.3%) ครอบครัวที่มีเพียง พ่อ หรือแม่อยู่กับลูกมีสูงถึง 10% ครอบครัวทดแทนถาวร ซึ่งเป็นครอบครัวที่เด็กอาศัยอยู่กับญาติหรือเพื่อนพ่อมีเพียง 4.9% สำหรับครอบครัวที่เป็นญาติพี่น้องกัน (3.3%) หรือเป็นเพื่อนกัน (0.3%) พบในสัดส่วนที่ต่ำ

ขนาดของครอบครัว จำนวนสมาชิกที่อาศัยอยู่ในบ้าน ณ ปัจจุบัน โดยเฉลี่ย 4.3 คน ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีขนาดครอบครัวใหญ่ที่สุด ค่าเฉลี่ย 4.6 คน รองลงมาเป็นภาคกลาง (กรุงเทพมหานคร) ค่าเฉลี่ย 4.5 คน และภาคเหนือ ค่าเฉลี่ย 4.2 คน

การศึกษาของหัวหน้าครอบครัว ส่วนใหญ่จบการศึกษาระดับประถมศึกษา รองลงมาจบการศึกษาระดับมัธยมศึกษา ในภาคกลางพบว่า 16.3% ของหัวหน้าครอบครัวจบการศึกษาระดับปริญญาตรีหรือสูงกว่า

อาชีพหลักที่สร้างรายได้เลี้ยงครอบครัว อาชีพรับจ้างเป็นอาชีพหลักที่สร้างรายได้ซึ่งพบสูงสุดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (41.3%) รองลงมาในภาคกลาง (40%) และภาคเหนือ (39.5%) สำหรับอาชีพเกษตรกรรมพบสูงสุดในภาคใต้ (35.6%) รองลงมาเป็นภาคเหนือ (31%) อาชีพประกอบธุรกิจส่วนตัวจะพบสูงสุดในภาคกลาง (36%) รองลงมาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (28.4%)

รายได้ของครอบครัว ค่ามัธยฐานของรายได้ครอบครัวเฉลี่ยต่อเดือนเป็น 10,000 บาท และค่าเฉลี่ยของรายได้ครอบครัวเฉลี่ยต่อเดือนประมาณ 14,599 บาท ถ้าพิจารณาเปรียบเทียบรายภาค จะพบว่ามัธยฐานรายได้ครอบครัวมีค่าสูงสุดที่ภาคกลาง ต่ำสุดที่ภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ครอบครัวที่มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือน ต่ำกว่า 5,000 บาท พบได้สูงในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (48.8%) แต่พบน้อยที่สุดในภาคกลาง (13.5%)

สัมพันธภาพในครอบครัว

สัมพันธภาพในครอบครัวไทย วัดจากความผูกพันทางอารมณ์ที่สมาชิกมีต่อกัน ความร่วมมือ และการปรับตัวของสมาชิกในครอบครัว ส่วนใหญ่สัมพันธภาพในครอบครัวเป็นแบบสมดุล (50.7%) รองลงมาเป็นครอบครัวแบบระดับกลางค่อนข้างไปทางสมดุล (41.8%) ในแต่ละภาค สัมพันธภาพในครอบครัวพบว่าส่วนใหญ่เป็นแบบสมดุล ภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีครอบครัวแบบสมดุลมากกว่าภาคอื่นๆ (65.1%) สัมพันธภาพในครอบครัวแบบสุดขั้วพบได้น้อยมากและไม่พบเลยในภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคใต้ ครอบครัวที่อยู่นอกเขตเทศบาลเป็นครอบครัวแบบสมดุลมากกว่าครอบครัวที่อยู่ในเขตเทศบาล

ข้อเสนอเชิงนโยบาย

1. สร้างระบบเฝ้าระวัง และติดตามครอบครัวอย่างต่อเนื่อง โดยใช้เครื่องมือคัดกรองเบื้องต้นในการติดตาม ดูแล ช่วยเหลือครอบครัวตามความจำเป็นพื้นฐาน เช่น ใช้ดัชนีปัจจัยปกป้อง-ปัจจัยเสี่ยงในการคัดกรองครอบครัวที่เสี่ยงต่อการที่บุตรจะมีพัฒนาการด้านสติปัญญาไม่สมวัย เพื่อให้ครอบครัวสามารถอบรมเลี้ยงดูเด็กและเยาวชนได้อย่างเต็มศักยภาพ จะช่วยป้องกันปัญหาด้านเด็กและเยาวชนได้ โดยใช้เครือข่ายชุมชนหรืออาสาสมัครสาธารณสุข (อสม.) ในการเฝ้าระวังและเตือนภัย

2. สนับสนุนและพัฒนาสภาพแวดล้อมและพื้นที่สาธารณะ ที่เอื้อประโยชน์ให้เกิดการร่วมกิจกรรมของครอบครัวในชุมชนเป็นประจำ เช่น การออกกำลังกาย การนั่งพักผ่อนหย่อนใจร่วมกัน เพื่อเป็นการส่งเสริมสัมพันธภาพที่อบอุ่นภายในครอบครัว

3. จัดบริการแนะแนวและให้คำปรึกษาเกี่ยวกับปัญหาครอบครัวในชุมชนอย่างทั่วถึง และสนับสนุนกิจกรรมเชิงปฏิบัติการที่ส่งเสริมให้ครอบครัวใช้วิธีการแก้ปัญหาโดยการพูดคุยปรึกษาหารือกันด้วยเหตุผล ไม่ใช่วิธีโต้เถียง ประชด ตำหนิ ซึ่งจะนำไปสู่ความรุนแรงในครอบครัว

4. สนับสนุนให้เครือข่ายชุมชน มีส่วนร่วมในด้านการเตรียมความพร้อมก่อนสร้างครอบครัวใหม่ ให้อาสาสมัครในการดำเนินชีวิตครอบครัว ให้เตรียมความพร้อมทั้งเศรษฐกิจ ทักษะในการแก้ไขปัญหา ชีวิตและครอบครัว ทักษะในการปรับตัวเมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลง

ข้อเสนอเชิงวิจัย

1. ควรดำเนินการศึกษาสัมพันธภาพในครอบครัว โดยเน้นเฉพาะกลุ่ม ไม่ใช่ครอบครัวโดยทั่วไป เช่น ครอบครัวคู่สมรสใหม่ ครอบครัวที่มีบุตรอายุต่ำกว่า 18 ปี และครอบครัวสูงอายุ

2. ควรดำเนินการศึกษาสัมพันธภาพในครอบครัว ในกลุ่มครอบครัวที่มีลักษณะพิเศษต่างๆ ซึ่งใช้รูปแบบการศึกษาเชิงคุณภาพควบคู่ไปกับเชิงปริมาณ การศึกษาเชิงปริมาณอย่างเดียวมักจะได้ผลการศึกษาในภาพกว้าง ข้อมูลที่ได้เป็นตัวเลขนสามารถสะท้อนข้อเท็จจริงได้บางอย่าง และมีคุณภาพในระดับหนึ่ง จึงควรมีการผสมผสานรูปแบบศึกษาเชิงคุณภาพเข้าไปด้วย เพื่อให้ได้รายละเอียดของข้อมูลเชิงลึกเพิ่มเติม ซึ่งจะสามารถสะท้อนข้อเท็จจริง และศึกษาเพื่อให้เกิดความเชื่อมโยงของข้อมูลที่เกี่ยวข้องต่างๆ ได้มากขึ้น ซึ่งอาจจะต้องใช้เทคนิคและกลวิธีการดำเนินงาน รวมทั้งระยะเวลาศึกษาวิจัยและงบประมาณเพิ่มมากขึ้น

Executive summary

Relationship in Thai Families

Global change affected family relationship and caused consequent problems in families. Therefore, ASEAN Institute for Health Development, Mahidol University jointly conducted a study with the Office of Women's Affairs and Family Development, Ministry of Social Development and Human Security to assess family relationship among Thai families in order to help with strategic planning, measures and policies for family development.

Objective

To determine family relationship among Thai families.

Research methodology

This study was conducted to determine family relationship among Thai families. A sample of 2,030 families was selected from 5 regions by purposive sampling. One province was purposively selected from each region, thus 5 provinces were included in the study: Khon Kaen, Phichit, Prachinburi, Krabi and Bangkok. Key informants were heads of Thai families or their representatives. They were interviewed using structured questionnaires.

Results

Information of key informants:

Results showed that nearly half of the key informants were heads of the studied families. The rest were their spouses (37%) or friends (0.3%). Their ages ranged from 15 to 59 years with a mean age of 50 years. Around two-thirds of the key informants had only primary education and only 7.7% had completed a bachelor's degree or higher levels. Their occupations were labor (24.1%) or, business/sales personnel (23.7%) or unemployed (24.9%).

Family profiles:

Around 46.2% of families were nuclear families and 35.3% were extended families. The average family size was 4.3. Most of the family heads finished their primary education level. Main occupation of the families was labor. Median family income per month was 10,000 Baht.

Family relationship:

Around half assessed family relationship as balanced family type (high in attachment and changeability), while 41.8% rated their families as the midrange family type (moderate in attachment and high in changeability). Most were balanced families across all 5 regions and highest percentage was found in the northeast region (65.1%). Extreme families (poor in attachment and changeability) was rare and none was found in the northeast and south regions.

Recommendations for policy

1. Family relation can be applied to produce a simple screening tool to make a surveillance system and follow up families that are likely to have problems such as Family Protective–Risk index for screening cognitive development of children. The index identifies families at risk of having children with low cognitive development, therefore, urgent support and help by local networks and volunteers can be provided to families at risk in time.

2. Development of environment and promotion of utilization of public places should be done in each community to facilitate family activities such as exercises and relaxation in the park. This will promote good relationship in families.

3. Services of family counseling should be provided every community to help solving problems of families by dialogues and deep listening.

4. Support community networks to involve in preparation of new families to facilitate them with planning family life and work, skill of problem solving and skill of coping with change.

Recommendations for further studies

1. Further studies should focus on specific groups such as new families, families with children aged < 18 years, and families with elderly people.

2. Further studies should be conducted among a specific group using both qualitative and quantitative research. Quantitative research provides overviews of the study but qualitative research provides more detail and in-depth. Utilization both methods will make the study perfect.

Key words: Thai families, Family relationship, Balanced family type

บทคัดย่อ

การศึกษาในครั้งนี้ ใช้รูปแบบการวิจัยเชิงสำรวจ เพื่อศึกษาสัมพันธภาพในครอบครัวของคนไทย โดยพื้นที่ศึกษาครอบคลุมทุกภาคทั่วประเทศ จำนวน 5 ภาคๆ ละ 1 จังหวัด ประกอบด้วย จังหวัดขอนแก่น พิจิตร ปราจีนบุรี กระบี่ และกรุงเทพมหานคร สุ่มตัวอย่างด้วยวิธีเลือกตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้วิธีการสัมภาษณ์ตามแบบสอบถามกับหัวหน้าครอบครัว หรือผู้แทนในครอบครัวที่ทราบข้อมูลเกี่ยวกับสมาชิกในครอบครัวมากที่สุด รวมจำนวนทั้งสิ้น 2,030 ราย

ผลการศึกษาพบว่า ผู้ให้ข้อมูลหลักเกือบครึ่งหนึ่ง (46.1%) เป็นหัวหน้าครอบครัว ที่เหลือเป็นสามี/ภรรยา (37%) มีเพียง 0.3% ที่เป็นเพื่อน/เพื่อนบุตร ผู้ให้ข้อมูลหลักมีช่วงอายุระหว่าง 15-59 ปี (อายุเฉลี่ย 50 ปี) 58.8% จบการศึกษาระดับประถมศึกษา ระดับปริญญาตรีขึ้นไป มีเพียง 7.7%ว่างงาน รับจ้างทั่วไป และธุรกิจส่วนตัว/ค้าขายในสัดส่วนใกล้เคียงกัน คือ 24.9% 24.1% และ 23.7% ตามลำดับ เป็นนักเรียน/นักศึกษาเพียง 1.8%

โครงสร้างของครอบครัว ส่วนใหญ่เป็นครอบครัวเดี่ยว มีรูปแบบครอบครัวที่มีพ่อ แม่ ลูกอยู่ด้วยกัน หรือมีเพียงพ่อแม่อยู่ด้วยกัน (46.2%) รองลงมาเป็นครอบครัวขยาย ซึ่งประกอบด้วย พ่อแม่ลูกอยู่กับ ปู่ ย่า ตา ยาย/ญาติ (35.3%) จำนวนสมาชิกที่อาศัยอยู่ในบ้าน ณ ปัจจุบัน โดยเฉลี่ย 4.3 คน การศึกษาของหัวหน้าครอบครัว ส่วนใหญ่จบการศึกษาระดับประถมศึกษา อาชีพหลักที่สร้างรายได้เลี้ยงครอบครัวส่วนใหญ่เป็นอาชีพรับจ้าง ค่ามัธยฐานของรายได้ครอบครัวต่อเดือนเป็น 10,000 บาท

สัมพันธภาพในครอบครัวไทย วัดจากความผูกพันทางอารมณ์ที่สมาชิกมีต่อกัน ความร่วมมือ และการปรับตัวของสมาชิกในครอบครัว ส่วนใหญ่สัมพันธภาพในครอบครัวเป็นแบบสมดุล (50.7%) ซึ่งสมาชิกจะมีความผูกพันกันมาก มีความร่วมมือ และมีการปรับตัวอยู่ในระดับดี รองลงมาเป็นครอบครัวแบบระดับกลางค่อนข้างไปทางสมดุล (41.8%) ในแต่ละภาค สัมพันธภาพในครอบครัวพบว่าส่วนใหญ่เป็นแบบสมดุล โดยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีครอบครัวแบบสมดุลมากกว่าภาคอื่นๆ (65.1%) สัมพันธภาพในครอบครัวแบบสุขทุกข์พบได้น้อยมากและไม่พบเลยในภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคใต้ ครอบครัวที่อยู่นอกเขตเทศบาล เป็นครอบครัวแบบสมดุลมากกว่าครอบครัวที่อยู่ในเขตเทศบาล

ข้อเสนอแนะจากการวิจัยครั้งนี้ คือ ควรใช้ระดับสัมพันธภาพในครอบครัวในการสร้างระบบเฝ้าระวังและติดตามครอบครัวอย่างต่อเนื่อง โดยใช้เครื่องมือคัดกรองเบื้องต้นในการติดตาม ดูแลช่วยเหลือครอบครัวตามความต้องการพื้นฐาน เช่น ใช้ดัชนีปัจจัยปกป้อง-ปัจจัยเสี่ยงของครอบครัวในการคัดกรองครอบครัวที่เสี่ยงต่อการที่บุตรจะมีพัฒนาการด้านสติปัญญาไม่สมวัย เพื่อให้ครอบครัวสามารถอบรมเลี้ยงดูเด็กและเยาวชนได้อย่างเต็มศักยภาพ จะช่วยป้องกันปัญหาด้านเด็กและเยาวชนได้ โดยใช้เครือข่ายชุมชนและอาสาสมัครสาธารณสุข (อสม.) ในการเฝ้าระวังและเตือนภัย

คำสำคัญ ครอบครัวไทย สัมพันธภาพในครอบครัว ครอบครัวแบบสมดุล

Abstract

This study was conducted to determine family relationship among Thai families. A sample of 2,030 families was selected from 5 regions by purposive sampling. One province was purposively selected from each region, thus 5 provinces were included in the study: Khon Kaen, Phichit, Prachinburi, Krabi and Bangkok. Key informants were heads of Thai families or their representatives. They were interviewed using structured questionnaires.

Results showed that nearly half of the key informants were heads of the studied families. The rest were their spouses (37%) or friends (0.3%). Their ages ranged from 15 to 59 years with a mean age of 50 years. Around two-thirds of the key informants had only primary education level and only 7.7% had completed a bachelor's degree or higher levels. Their occupations were labor (24.1%) or business/sales personnel (23.7%) or unemployed (24.9%).

Around 46.2% of families were nuclear families and 35.3% were extended families. The average family size was 4.3. Most of the family heads finished their primary education level. Main occupation of the families was labor. Median family income per month was 10,000 Baht.

Around half assessed family relationship as balanced family type (high in attachment and changeability), while 41.8% rated their families as the midrange family type (moderate in attachment and high in changeability). Most were balanced families across all 5 regions and highest percentage was found in the northeast region (65.1%). Extreme families (poor in attachment and changeability) were rare and none was found in the northeast and south regions.

The findings of this study suggested that family relationship can be applied to produce a simple screening tool to make a surveillance system and follow up families that are likely to have problems such as Family Protective–Risk index for screening cognitive development of children. The index identifies families at risk of having children with low cognitive development, therefore, urgent support and help by local networks and volunteers can be provided to families at risk in time.

Key words: Thai families, Family relationship, Balanced family type

บทที่ 1

บทนำ

1. หลักการและเหตุผล

สภาพสังคมในปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ส่งผลกระทบต่อความมั่นคงของครอบครัว และนำไปสู่ปัญหาของสังคมต่างๆ มากมาย หากครอบครัวไม่เข้มแข็งพอ การปกป้องคุ้มครองสมาชิกในครอบครัวให้รอดพ้นจากภัยรอบด้านจะทำได้ยาก และสภาพปัญหาสังคมก็นับว่ามีความรุนแรงเพิ่มมากขึ้น

สถาบันครอบครัวเป็นสถาบันโครงสร้างพื้นฐานของสังคม ซึ่งเป็นหน่วยที่เล็กที่สุด แต่มีบทบาทสำคัญในการอบรมเลี้ยงดูและหล่อหลอมความเป็นมนุษย์ ตลอดจนสร้างค่านิยม เจตคติ อุปนิสัยและบุคลิกภาพของบุคคล ดังนั้น การส่งเสริมให้สมาชิกในครอบครัวเห็นความสำคัญของการใช้เวลาร่วมกัน ทักษะการใช้ชีวิต การสื่อสารอย่างสร้างสรรค์ ลดความขัดแย้ง ให้ความรัก ความอบอุ่น และการปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างสมบูรณ์ของสมาชิกในครอบครัว จึงเป็นสิ่งสำคัญในการส่งเสริมสัมพันธภาพที่ดี ก่อให้เกิดความสุขในครอบครัว และเป็นส่วนหนึ่งในการพัฒนาสังคมคุณภาพอย่างยั่งยืน

จากข้อมูล โครงการบริหารจัดการข้อมูลสารสนเทศด้านสตรีและครอบครัว ของสำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว (2550) พบว่า ครอบครัวไทยมีการเปลี่ยนแปลงในหลายประเด็น เช่น *โครงสร้างครอบครัวเปลี่ยนแปลงไป* จากครอบครัวขยายกลายเป็นครอบครัวเดี่ยวมากขึ้น ทำให้การสนับสนุนและการดูแลทางด้านจิตใจลดน้อยลง เด็กในครอบครัวถูกทอดทิ้ง และมีความเครียดมากขึ้น เนื่องจากพ่อแม่ต้องทำงานหาเลี้ยงครอบครัว มีเวลาให้ครอบครัวน้อยลง *การสร้างครอบครัวในยุคปัจจุบันมักมาจากความไม่พร้อมหรือความไม่ตั้งใจมากขึ้น* สาเหตุเกิดจากการตั้งครวร์ที่ไม่พร้อม เด็กถูกทอดทิ้ง และปัญหาสังคมอื่นๆ *การอพยพย้ายถิ่นของครอบครัวเข้ามาทำงานในเมืองมีมากขึ้น* ทิ้งให้เด็กเป็นภาระกับผู้สูงอายุในชนบท ซึ่งอยู่กับความยากจนและอบรมเลี้ยงดูบุตรหลานได้ไม่ดีเท่าอยู่ร่วมกันทั้งพ่อแม่ลูก และปู่ย่าตายาย เมื่อเด็กโตขึ้นมาท่ามกลางความอดอยาก ขาดแคลน ส่งผลให้เด็กต้องพาตัวเองเข้าไปสู่วงจรของความชั่วร้าย เช่น ยาเสพติด และการเป็นนักเลง เป็นต้น *การมีผู้สูงอายุที่ต้องดูแลเพิ่มขึ้น* เนื่องจากความเจริญก้าวหน้าทางด้านการแพทย์และการสาธารณสุข ทำให้ผู้คนมีชีวิตที่ยืนยาวมากขึ้น ครอบครัวต้องรับภาระในการดูแลผู้สูงอายุมากขึ้น ซึ่งการเปลี่ยนแปลงของครอบครัวในประเด็นต่างๆ ข้างต้นนี้ อาจส่งผลกระทบต่อสัมพันธภาพในครอบครัวของคนไทยอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

สัมพันธภาพในครอบครัว เป็นลักษณะการมีปฏิสัมพันธ์ต่อกันระหว่างสมาชิกในครอบครัว ไม่ว่าจะเป็นความสัมพันธ์ระหว่างพ่อแม่ลูก ความสัมพันธ์ระหว่างปู่ย่าตายายกับลูกหลาน รวมไปถึงความสัมพันธ์ในหมู่ญาติมิตรและเพื่อนฝูง โดยครอบครัวที่มีสัมพันธภาพดีจะมีการสนทนาพูดคุยกันด้วยความรักใคร่ปรองดอง มีความห่วงใยซึ่งกันและกัน และปรึกษาหารือร่วมกันเมื่อมีปัญหาต่างๆ เกิดขึ้น ส่วนครอบครัวที่มีสัมพันธภาพไม่ดีนั้น จะมีลักษณะตรงกันข้ามคือ เกิดมีความท่างเหิน และนำไปสู่ปัญหาและความขัดแย้งกันที่สุดในที่สุด

จากการสำรวจสัมพันธภาพในครอบครัวของโครงการวิจัยพัฒนาการแบบองค์รวมของเด็กไทย (ภัทรา สง่า : บรรณานุกรม, 2547) พบว่า มีเพียงประมาณครึ่งหนึ่งที่ผู้ปกครอง/ผู้เลี้ยงดูหลัก (ร้อยละ 53.4) เห็นว่าสัมพันธภาพในครอบครัวมีลักษณะสมดุล เป็นครอบครัวที่สมาชิกมีความผูกพันกัน มีความร่วมมือ และการปรับตัวดี ส่วนปัจจัยด้านครอบครัวที่มีความสัมพันธ์กับสัมพันธภาพในครอบครัว ได้แก่ อาชีพของบิดามารดา/ผู้ปกครอง ลักษณะครอบครัวแบบเดี่ยว/ขยาย สถานภาพสมรส รายได้ของครอบครัว สภาพการครอบครองที่อยู่อาศัย จำนวนคนในบ้าน และภาวะวิกฤติในครอบครัว

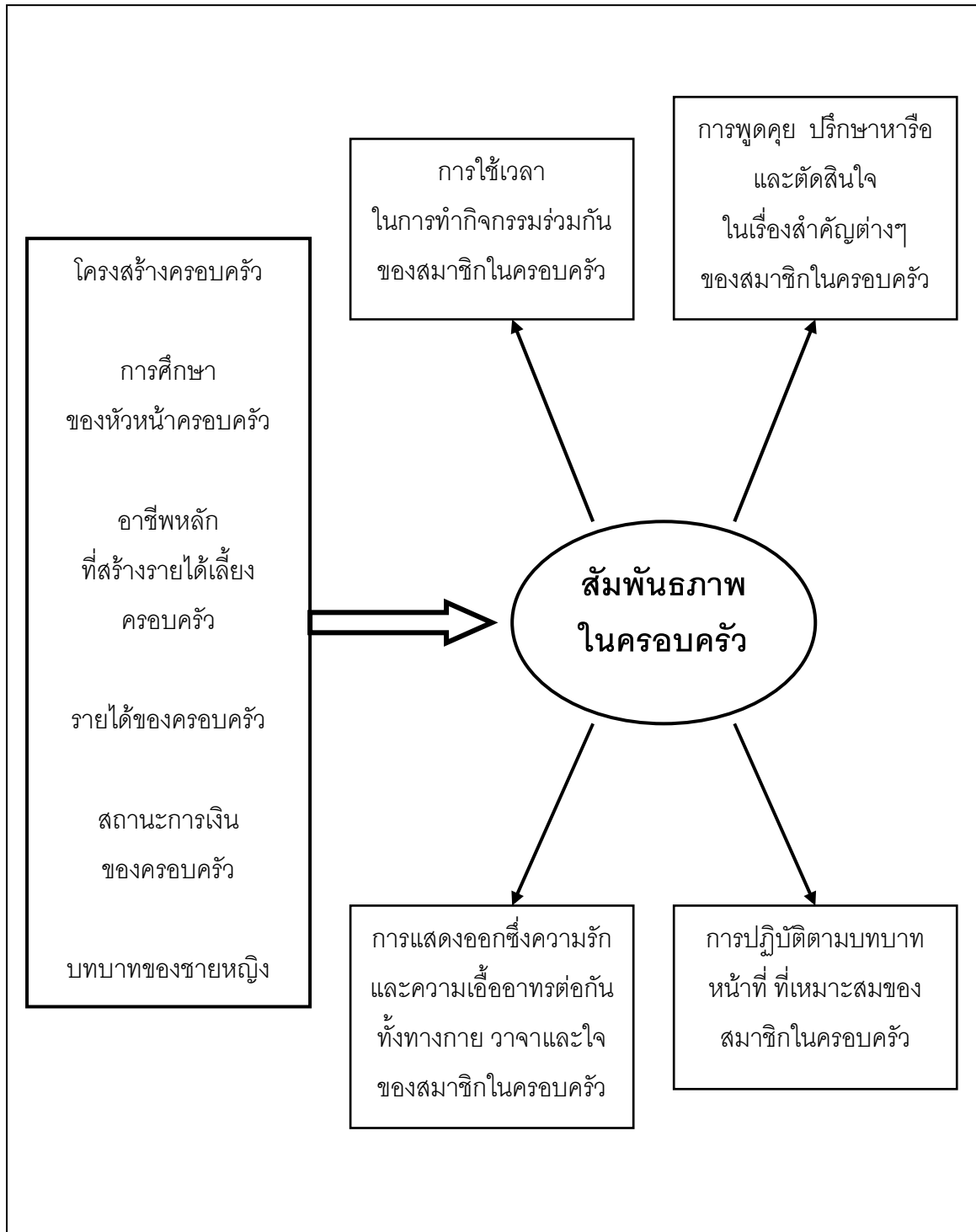
สำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ในฐานะหน่วยงานหลักในการส่งเสริมการพัฒนาสถาบันครอบครัวให้มีสัมพันธภาพที่ดีในครอบครัว จึงร่วมมือกับสถาบันพัฒนาการสาธารณสุขอาเซียน มหาวิทยาลัยมหิดล ดำเนินโครงการสัมพันธภาพในครอบครัวไทย เพื่อนำข้อมูลมาใช้ประกอบการพิจารณากำหนดนโยบาย มาตรการ และกลยุทธ์ในการดำเนินงานด้านครอบครัวต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อสำรวจสัมพันธภาพในครอบครัวของคนไทย

3. กรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย

แผนภาพที่ 1 กรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย

4. นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

ครอบครัว ในการศึกษาครั้งนี้ เป็นครอบครัวที่พบทั่วไปในปัจจุบัน ซึ่งเกิดจากบุคคล หรือกลุ่มบุคคลต่างๆ ไปอาศัยอยู่ร่วมกัน ประกอบด้วยสมาชิกจำนวน 2 คนขึ้นไป โดยมีความสัมพันธ์กันทางสายโลหิต หรือมีความผูกพันกันทางด้านจิตใจได้

โครงสร้างครอบครัว หมายถึง การรวมตัวของบุคคลหรือกลุ่มบุคคล จำนวน 2 คนขึ้นไป ที่มีความสัมพันธ์กัน ซึ่งมีรูปแบบและลักษณะของครอบครัวที่แตกต่างกัน ได้แก่

- **ครอบครัวเดี่ยว** หมายถึง ครอบครัวที่ประกอบด้วยสามีภรรยา (ผู้เดียวเมียเดียว) อยู่ด้วยกัน โดยอาจมีการแต่งงานกันตามประเพณี จดทะเบียนตามกฎหมาย หรือไม่ได้แต่งงานและจดทะเบียนแต่ก็เป็นที่รับรู้จากสังคมภายนอก หรือครอบครัวที่พ่อแม่ลูกอาศัยอยู่ร่วมกัน
- **ครอบครัวขยาย** หมายถึง ครอบครัวใหญ่ ที่ประกอบด้วยสมาชิกและญาติพี่น้องอาศัยอยู่ร่วมกันตั้งแต่ 3 รุ่นขึ้นไป คือ ปู่ย่าตายาย ลุงป้าน้าอา และพ่อแม่ลูก หรือครอบครัวที่มีคู่สามีภรรยาอยู่ร่วมกันตั้งแต่ 2 คู่ขึ้นไป
- **ครอบครัวแบบอื่นๆ** หมายถึง ครอบครัวที่ไม่ใช่ครอบครัวเดี่ยว และครอบครัวขยาย ได้แก่
 - **ครอบครัวที่มีพ่อหรือแม่คนเดียว (ครอบครัวเลี้ยงเดี่ยว)** หมายถึง ครอบครัวที่พ่อหรือแม่คนเดียวทำหน้าที่เลี้ยงดูลูกเพียงลำพัง ซึ่งอาจเกิดจากการสิ้นสุดของชีวิตคู่ 4 รูปแบบ คือ การละทิ้ง การแยกทาง การหย่าร้าง และการเสียชีวิตของคู่สมรส
 - **ครอบครัวที่เป็นญาติพี่น้องกัน** หมายถึง ครอบครัวที่พี่น้องอาศัยอยู่ร่วมกัน หรือญาติอาศัยอยู่ด้วยกัน เช่น พี่กับน้อง ป้ากับน้า เป็นต้น
 - **ครอบครัวที่เป็นเพื่อนกัน** หมายถึง ครอบครัวที่เพื่อนกับเพื่อนมาอาศัยอยู่ร่วมกัน
 - **ครอบครัวทดแทนถาวร** หมายถึง ครอบครัวที่เด็กอาศัยอยู่กับญาติผู้ใหญ่ เช่น ปู่ย่า/ตายายเลี้ยงหลาน เพื่อนพ่อกับลูก เป็นต้น

การศึกษาของหัวหน้าครอบครัว หมายถึง ระดับการศึกษาที่หัวหน้าครอบครัว ที่ได้กำลังศึกษาหรือจบการศึกษาในระดับต่างๆ แล้ว

อาชีพหลักที่สร้างรายได้เลี้ยงครอบครัว หมายถึง อาชีพที่นำค่าจ้าง ค่าตอบแทน หรือเงินเดือน มาช่วยเหลือจุนเจือ หรือเป็นค่าใช้จ่ายต่างๆ ภายในครอบครัว เช่น ค่าน้ำค่าไฟ ค่าอาหาร หรือค่าเครื่องอุปโภคบริโภค เป็นต้น ซึ่งไม่จำเป็นต้องเป็นอาชีพที่มั่นคงก็ได้

รายได้ของครอบครัว หมายถึง จำนวนรวมของค่าจ้าง ค่าตอบแทน หรือเงินเดือนของสมาชิกในครอบครัวทั้งหมดที่ได้ประกอบอาชีพต่างๆ

สถานะการเงินของครอบครัว หมายถึง สถานะความพอเพียงของรายได้ ภาวะหนี้สิน เงินออม และสภาพการครอบครองที่อยู่อาศัยและที่ดินของครอบครัว

บทบาทของชายหญิง หมายถึง การทำหน้าที่ของชายและหญิงในครอบครัวในด้านต่างๆ ได้แก่ การหารายได้เลี้ยงครอบครัว การทำงานบ้าน เลี้ยงลูก และการตัดสินใจในเรื่องสำคัญต่างๆ

สัมพันธภาพในครอบครัว หมายถึง ความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในครอบครัว และเครือญาติ หรือบุคคลอื่นๆ ที่อาศัยรวมอยู่ในครัวเรือนเดียวกัน โดยใช้เวลาในการทำกิจกรรมที่มีประโยชน์ร่วมกัน มีการสนทนาพูดคุย ปกป้องหรือกัน มีการแสดงออกซึ่งความรัก เอื้ออาทรต่อกันทั้งทางกาย วาจา และใจ และปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่ของตนเองอย่างเหมาะสม ซึ่งอาจจะเป็นสัมพันธภาพทั้งที่ดีหรือไม่ดีก็ได้ แบ่งได้เป็น 4 ประเภท

ครอบครัวแบบสุดขั้ว หมายถึง ครอบครัวที่สมาชิกในครอบครัวต่างคนต่างอยู่ ความผูกพันและความร่วมมือกันมีน้อย การปรับตัวไม่ดี

ครอบครัวระดับกลางค่อนข้างไปทางสุดขั้ว หมายถึง ครอบครัวที่สมาชิกในครอบครัวมีความผูกพันกันน้อย ความร่วมมือ และการปรับตัวอยู่ในระดับปานกลาง

ครอบครัวระดับกลางค่อนข้างไปทางสมดุล หมายถึง ครอบครัวที่สมาชิกในครอบครัวมีความผูกพันกันปานกลาง ความร่วมมือ และการปรับตัวอยู่ในระดับดี

ครอบครัวแบบสมดุล หมายถึง ครอบครัวที่สมาชิกในครอบครัว มีความผูกพันกันมาก มีความร่วมมือและมีการปรับตัวอยู่ในระดับดี

การใช้เวลาในการทำกิจกรรมร่วมกันของสมาชิกในครอบครัว หมายถึง การที่สมาชิกในครอบครัวได้ทำกิจกรรมต่างๆ ร่วมกัน ทั้งในบ้านและนอกบ้าน ได้แก่ การรับประทานอาหาร การทำงานบ้าน การพักผ่อนหย่อนใจ การเล่นกีฬา การเยี่ยมญาติมิตรเพื่อนฝูง การร่วมพิธีกรรมงานบุญ กิจกรรมทางศาสนา และกิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์

การพูดคุย ปกป้องหรือ และตัดสินใจในเรื่องสำคัญต่างๆ ของสมาชิกในครอบครัว หมายถึง การที่สมาชิกในครอบครัว ได้ร่วมสนทนาพูดคุย แสดงความคิดเห็น ร่วมตัดสินใจ และปกป้องหรือ ในการแก้ปัญหาต่างๆ ของครอบครัว

การแสดงออกซึ่งความรักและความเอื้ออาทรกัน ทั้งทางกาย วาจา และใจของสมาชิกในครอบครัว หมายถึง การให้ความรัก ดูแลเอาใจใส่ ให้ความเคารพนับถือ ให้กำลังใจซึ่งกันและกัน รวมทั้งการแสดงออกด้วยการไหว้ กอด หอม ถูบ และสัมผัสอย่างอ่อนโยนของสมาชิกในครอบครัว

การปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่ที่เหมาะสมของสมาชิกในครอบครัว หมายถึง การที่สมาชิกในครอบครัวร่วมกัน รับผิดชอบงานของตนเองและส่วนรวม แบ่งเบาภาระซึ่งกันและกัน มีการอบรมสั่งสอน ปลูกฝังสิ่งที่ดีงาม และเป็นแบบอย่างที่ดีให้แกกัน รวมทั้งมีการกำหนดและยอมรับกฎระเบียบ หรือข้อบังคับของบ้านร่วมกัน เป็นต้น

บทที่ 2

ทบทวนวรรณกรรม

คณะผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าเอกสาร แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับครอบครัว และสัมพันธภาพในครอบครัวไทย เพื่อใช้ประกอบการวางแผนดำเนินงานโครงการ การวิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูล ตลอดจนการพัฒนาแบบสำรวจสัมพันธภาพในครอบครัว และนำเสนอผลการศึกษาใน 3 ประเด็น ดังนี้

1. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับครอบครัว
2. แนวคิดเกี่ยวกับสัมพันธภาพในครอบครัว
3. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสัมพันธภาพในครอบครัว

1. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับครอบครัว

1.1 ความหมาย

คณะอนุกรรมการครอบครัวในคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานสตรีแห่งชาติ (กสส.) ได้จัดประชุมสมัชชาแห่งชาติขึ้น และให้คำนิยามของ ครอบครัว หมายถึง กลุ่มบุคคลที่มีความผูกพันกันทางอารมณ์และจิตใจ ในการดำเนินชีวิตร่วมกัน รวมทั้งการพึ่งพิงทางสังคม เศรษฐกิจ และมีความสัมพันธ์กันทางกฎหมายหรือทางสายโลหิต โดยบางครอบครัวอาจมีลักษณะเป็นช้อยกเว้นบางประการ จากดังกล่าวก็ย่อมได้ ซึ่งอาจหมายรวมถึง ครอบครัวที่มีสมาชิกข้ามช่วงอายุอาศัยอยู่ด้วยกัน เช่น ปู่ย่าตายายอาศัยอยู่กับหลาน (กสส. : 2542 และศิริกุล อิศรานุรักษ์ , 2542)

พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 (หน้า : 168) ได้ให้ความหมายของ คำว่าครอบครัว หมายถึง ผู้ร่วมครัวเรือน คือ สามี ภรรยา และบุตร เป็นต้น

ภัสสร ลิมานนท์ และคณะ (2538) ได้ให้คำนิยามของคำว่า ครอบครัว หมายถึง บุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่พักอาศัยรวมกัน (อาจจะอาศัยอยู่ประจำหรืออยู่ชั่วคราว) ภายในบ้านที่ตกเป็นตัวอย่าง และกลุ่มบุคคลดังกล่าวมีความสัมพันธ์กันโดยสายโลหิต หรือโดยการสมรส

วราภรณ์ ตระกูลสฤษดิ์ (2545) ให้ความหมายของครอบครัว หมายถึง การอยู่ร่วมกันของบุคคลที่เป็นสมาชิก ซึ่งมีความสัมพันธ์กัน ผูกพันกัน เช่น ความสัมพันธ์ทางสายเลือด หรือการรับเป็นบุตรบุญธรรม สมาชิกที่มีความสัมพันธ์กันจะมีบทบาทและหน้าที่แตกต่างกัน เช่น เป็นบิดา มารดา สามี ภรรยา หรือบุตร ฯลฯ

สมาคมเศรษฐศาสตร์แห่งประเทศไทย (2542) ได้ให้ความหมายของครอบครัวในเชิงสหวิทยาการ ดังนี้

1. ด้านชีววิทยา ครอบครัว หมายถึง กลุ่มคนที่มีความผูกพันทางสายโลหิต
2. ด้านเศรษฐศาสตร์ ครอบครัว หมายถึง กลุ่มบุคคลที่ใช้จ่ายเงินจากงบประมาณเดียวกัน แม้จะอาศัยอยู่ต่างสถานที่กัน
3. ด้านสังคมศาสตร์ ครอบครัว หมายถึง กลุ่มคนที่อยู่ร่วมเคหสถานหรือบ้านเดียวกัน มีปฏิสัมพันธ์ สนใจต่อทุกซึ่งกันและกัน มีความผูกพันกัน มีความรักความปรารถนาดีต่อกัน โดยมีจำเป็นต้องสืบสายโลหิตเดียวกัน
4. ด้านนิติศาสตร์/กฎหมาย ครอบครัว หมายถึง ครอบครัวที่ชายหญิงจดทะเบียนสมรสอย่างถูกต้องตามกฎหมาย ซึ่งครอบคลุมถึงบุตรและบุตรบุญธรรม กฎหมายยังได้กำหนดหน้าที่ความรับผิดชอบของบิดามารดา สามีภรรยา และบุตรที่มีต่อกัน และกำหนดสิทธิในการรับมรดกตามกฎหมาย

สรุปได้ว่า ครอบครัว หมายถึง กลุ่มบุคคลที่อาศัยอยู่ร่วมกัน มีความสัมพันธ์ผูกพันกันทางสายโลหิตหรือกฎหมาย โดยสมาชิกแต่ละคนจะมีบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบที่แตกต่างกัน เช่น บิดามารดา สามีภรรยา บุตร และปู่ย่าตายาย เป็นต้น

1.2 รูปแบบและลักษณะของครอบครัว

รูปแบบครอบครัว หมายถึง ลักษณะโครงสร้างที่มีความหลากหลายของการรวมตัวของสมาชิกที่มีจุดหมายในการสร้างครอบครัวร่วมกัน (นิธยา คชภักดี : 2545)

วราภรณ์ ตระกูลสุษดี (2545) ได้สรุปว่า ครอบครัวจะมีลักษณะประกอบด้วยคนมากกว่า 1 คนขึ้นไปที่มีความผูกพันกันสัมพันธ์กันทางสายโลหิตหรือกฎหมาย โดยความสัมพันธ์ของสมาชิกในครอบครัวมีลักษณะเฉพาะแตกต่างจากกลุ่มอื่นๆ ในสังคม และสมาชิกในครอบครัวจะมีบทบาทตามที่สังคมให้ความหมาย เช่น บิดา มารดา บุตร

ข้อมูลสำรวจภาวะการทำงานของประชากร พ.ศ. 2542-2545 ของสำนักงานสถิติแห่งชาติ (กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, 2547) ชี้ให้เห็นว่า ครอบครัวไทยในปัจจุบัน มิได้ประกอบด้วยพ่อแม่ลูก และเครือญาติเท่านั้น แต่มีหลายรูปแบบ ได้แก่

1. ครอบครัวขยาย ประกอบด้วย พ่อ แม่ ลูก ปู่ย่าตายาย และหรือพี่น้อง
2. ครอบครัวเดี่ยว ประกอบด้วยพ่อแม่และลูก โดยส่วนใหญ่ครอบครัวจะมีลูก 1-3 คนเป็นอย่างมาก จากข้อมูลสำนักงานสถิติแห่งชาติ พ.ศ.2545 ยังชี้ให้เห็นว่าลักษณะครอบครัวเดี่ยวยังมีความแตกต่างกัน คือ ครอบครัวที่มีสามีภรรยาและบุตร และครอบครัวที่มีแต่สามีและภรรยา

3. ครอบครัวที่อยู่คนเดียว มีคนที่อยู่อาศัยอยู่ตามลำพังมากขึ้น โดยปี 2542 มีคนที่อาศัยอยู่คนเดียวร้อยละ 11.0 เพิ่มเป็นร้อยละ 11.5 (ปี 2544) และร้อยละ 11.8 (ปี 2545) ตามลำดับ

4. ครอบครัวพ่อหรือแม่เลี้ยงลูกตามลำพัง หมายถึง ครอบครัวที่มีเพียงพ่อหรือแม่และลูก เนื่องจากสาเหตุของการหย่าร้าง การเป็นหม้าย แยกทาง การทอดทิ้ง

5. ครอบครัวที่รับเด็กเป็นบุตรบุญธรรม คือ ครอบครัวที่สามีและภรรยาไม่สามารถมีบุตรร่วมกันได้ และมีความประสงค์ที่จะขอรับเด็กมาอุปการะเป็นบุตร

6. ครอบครัวอื่นๆ เช่น ครอบครัวที่เกิดจากการแต่งงานของเพศเดียวกัน

ศิริกุล อิศรานุรักษ์ (2542) ได้อธิบายว่า จากการเปลี่ยนแปลงของสังคมและเศรษฐกิจในประเทศไทย ทำให้รูปแบบครอบครัวไทยมีความหลากหลายเพิ่มขึ้น ได้แก่

1. ครอบครัวเดี่ยว ประกอบด้วย สามีภรรยาและลูกที่อาศัยอยู่ในครัวเรือนเดียวกัน

2. ครอบครัวคู่สมรสที่ยังไม่มีบุตร

3. ครอบครัวที่มีพ่อหรือแม่เพียงคนเดียว ที่ต้องเลี้ยงลูกตามลำพัง ทั้งนี้เนื่องจากคู่สมรสอีกฝ่ายหนึ่งเสียชีวิต หย่า หรือแยกทาง หรือเพราะไม่ได้แต่งงาน

4. ครอบครัวบุญธรรม ประกอบด้วย สามี ภรรยา และบุตรบุญธรรม

5. ครอบครัวที่แต่งงานใหม่

6. ครอบครัวขยาย ประกอบด้วยเครือญาติตั้งแต่ 3 ชั่วคนขึ้นไปที่มีความสัมพันธ์โดยการเกิดหรือการแต่งงาน

สนธิ สมัครการ (2539) ได้อธิบายว่า นักมานุษยวิทยาวัฒนธรรมและสังคมได้สำรวจแบบของครอบครัวมนุษย์ในสังคมต่างๆ จนเกือบทุกมุมโลก และได้แบ่งรูปแบบครอบครัวออกเป็น 4 แบบด้วยกัน คือ

1. ครอบครัวเดี่ยวหรือพื้นฐาน (Nuclear or Elementary Family) ตามปกติ คือ ครอบครัวที่ประกอบด้วย พ่อ แม่ ลูก หรืออาจกำหนดให้ญาติบางคนอาศัยอยู่กันได้ เช่น พี่หรือน้องของสามีหรือภรรยาที่ยังเป็นโสดก็อาจอาศัยอยู่กับครอบครัวได้

2. ครอบครัวขยายหรือครอบครัวร่วม (Extended or Joint Family) ได้แก่ ครอบครัวเดี่ยวตั้งแต่สองครอบครัวขึ้นไปมารวมกัน

3. ครอบครัวซ้อน (Composite or Compound Family) ได้แก่ ครอบครัวที่อนุญาตให้ชายหรือหญิง มีภรรยาหรือสามีมากกว่าหนึ่งคนในขณะเดียวกันได้

4. ครอบครัวสาระ (Essential Family) ได้แก่ ครอบครัวที่ขาดภาพของพ่อ ในฐานะหัวหน้าครอบครัวที่มีอำนาจเป็นตัวหลักในการเลี้ยงดูครอบครัว จึงมีแม่เป็นแกนกลางหลักของครอบครัว

1.3 บทบาทหน้าที่และภารกิจสำคัญของครอบครัว

บทบาทหน้าที่ของครอบครัว หมายถึง การทำหน้าที่ของครอบครัวที่จะดูแลความต้องการ และพัฒนาคุณภาพของสมาชิกอย่างเป็นองค์รวม ได้แก่ ด้านเศรษฐกิจ ด้านความเป็นอยู่ทั้งร่างกายและจิตใจ ด้านการพัฒนาปลูกฝังความเป็นมนุษย์ที่ดี เป็นแหล่งที่เอื้อต่อการเรียนรู้และถ่ายทอดวัฒนธรรม ซึ่งได้จัดทำตัวชี้วัดและเกณฑ์ประเมิน “ครอบครัวอยู่ดีมีสุข” จำนวน 22 ตัวชี้วัด โดยองค์ประกอบที่ 2 บทบาทหน้าที่ของครอบครัว ประกอบด้วย 6 ตัวชี้วัด ดังนี้ (นิตยา คชภักดี : 2545)

1. ครอบครัวมีจำนวนสมาชิกที่ทำหน้าที่หารายได้ ผลผลิตมาเลี้ยงดูที่เหมาะสมกับขนาดครอบครัว
2. มีผู้ที่ทำมาหาเลี้ยงครอบครัวเรือนที่อยู่ในวัยแรงงาน
3. ครอบครัวที่สมาชิกมีการเอาใจใส่ ดูแล ช่วยเหลือและสนับสนุนซึ่งกันและกัน
4. ครอบครัวที่อบรมสั่งสอนให้เป็นคนดี
5. ครอบครัวที่เอื้อต่อการเรียนรู้และพัฒนาทักษะในการดำรงชีวิต
6. ครอบครัวที่ปลูกฝังและถ่ายทอดคุณค่าทางศิลปวัฒนธรรมและประเพณีที่สร้างสรรค์

นอกจากนี้แล้ว วราภรณ์ ตระกูลสถุชาติ (2545) ได้กล่าวว่า ครอบครัวควรมีความรู้เกี่ยวกับหน้าที่ของครอบครัว ดังนี้

1. หาและให้ปัจจัยสี่ คือ ที่อยู่ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม การดูแลสุขภาพและการรักษาพยาบาลแก่สมาชิกในครอบครัวทุกคน
2. การแบ่งปันปันส่วนการใช้สอยเครื่องอุปโภคบริโภค และทรัพยากรที่มีในครอบครัว เพื่อตอบสนองความต้องการของสมาชิกในครอบครัว รวมทั้งความสะอาดต่างๆ เช่น การใช้โทรศัพท์ รถ วิทย์ โทรศัพท์ ควรแบ่งปันให้เหมาะสมและเสมอภาคกัน
3. มีการแบ่งหน้าที่รับผิดชอบ และตกลงให้ทราบว่าใครมีหน้าที่ความรับผิดชอบทำอะไร เช่น การหาเงินเลี้ยงครอบครัว การตัดสินใจในบ้าน การบริหารงานภายในบ้าน
4. การสอนให้สมาชิกในครอบครัวรู้จักการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ช่วยให้สมาชิกมีความสามารถในการปรับตัวดี และสร้างนิสัยที่ถูกต้องเกี่ยวกับการรู้จักปฏิบัติหรือควบคุมตนเองในเรื่องต่างๆ

5. การสืบพันธุ์หรือสืบสกุล เป็นการสร้างหาและรับสมาชิกใหม่ เช่น การมีบุตร การสมรสของบุตร

6. การรักษาระเบียบและความสงบสุขภายในครอบครัว ควรหาทางว่า จะทำอย่างไร ครอบครัวจะมีความสุข และมีความรู้สึกพึงพอใจกันอยู่ร่วมกันได้อย่างดี

ศิริกุล อิศรานุรักษ์ (2542) ได้อธิบายถึงภารกิจที่สำคัญของครอบครัว แบ่งออกเป็น 3 มิติหลัก ดังนี้

1. ด้านสังคมและวัฒนธรรม ครอบครัวทำหน้าที่หล่อหลอมความเป็นมนุษย์ ด้วยการเลี้ยงดูอบรมบุตร ให้การศึกษา ให้มีการพัฒนาการรอบด้านทั้งกาย ใจ อารมณ์ สังคม สติปัญญา และจิตวิญญาณ มีบุคลิกภาพที่เหมาะสมตามวัย ให้เติบโตเป็นคนมีคุณธรรม สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีสันติสุข

2. ด้านเศรษฐกิจ ทั้งในฐานะผู้ผลิตและผู้บริโภค โดยในฐานะผู้ผลิตครอบครัว มีบทบาทในการขัดเกลา อบรมบ่มนิสัยให้เป็นผู้ผลิตเชิงเศรษฐกิจที่มีคุณภาพ ในฐานะผู้บริโภค ก็เป็นผู้บริโภคที่เลือกสรรบริโภคอย่างมีประโยชน์ ประหยัด ปลอดภัย รู้จักพอ รู้จักประมาณ

3. ด้านการเมืองและการปกครอง ครอบครัวมีบทบาทในการบ่มเพาะทักษะทางการเมืองให้เกิดขึ้นในครอบครัว มีความรับผิดชอบ มีเหตุผล ยอมรับ และปฏิบัติตามกติกาของสังคม เคารพสิทธิของกันและกัน

1.4 การทำกิจกรรมร่วมกันของสมาชิกในครอบครัว

ปัญหาครอบครัวที่เกิดขึ้น สาเหตุมาจากสมาชิกในครอบครัวไม่มีเวลาให้กัน ทำให้เกิดความเห็นห่าง ขาดปฏิสัมพันธ์และการเรียนรู้ร่วมกัน เพราะเมื่อระบบโครงสร้างทางเศรษฐกิจเปลี่ยนแปลงไป พ่อแม่ต้องออกไปทำงานนอกบ้าน หรือลูกต้องไปศึกษาต่อ โอกาสที่จะอยู่ร่วมกัน ระหว่างพ่อแม่ลูก หรือสมาชิกในครอบครัว เพื่อสร้างความสัมพันธ์และความอบอุ่นจากครอบครัว จะมีโอกาสน้อยลง

สำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว (2549) ได้วิเคราะห์สถานการณ์ครอบครัวไทยด้านการใช้เวลาร่วมกัน พบว่า ผู้ใหญ่อายุ 18 ปีขึ้นไป และเด็ก/เยาวชน อายุ 10-18 ปี มีข้อเสนอแนะต่อการใช้เวลาในครอบครัว คือ การให้เวลากับคนในครอบครัวมากขึ้น ผู้ใหญ่ ร้อยละ 33.04 เด็ก ร้อยละ 49.14 รองลงมา คือ พยายามหากิจกรรมที่ทำในครอบครัว ผู้ใหญ่ ร้อยละ 27.68 และเด็ก ร้อยละ 25.71 ส่วนกิจกรรมในบ้านที่ทำกับครอบครัวมากที่สุด คือ การดูโทรทัศน์ และบุคคลที่เด็กคิดว่า มีกิจกรรมการดูโทรทัศน์กับเด็กมากที่สุด คือ มารดา ทั้งในวันธรรมดา ร้อยละ 30.41 และในวันหยุด ร้อยละ 25.41 กิจกรรมนอกบ้านที่ทำร่วมกับครอบครัว

มากที่สุด คือ การไปช้อปปิ้ง และบุคคลที่เด็กคิดว่าร่วมทำกิจกรรมนอกบ้านมากที่สุดในวันธรรมดา คือ เพื่อนๆ ร้อยละ 29.68 ในวันหยุด คือ มารดา ร้อยละ 26.96

สำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว (2548) ได้เสนอแนะวิธีการใช้เวลาว่างอย่างมีคุณภาพกับครอบครัว ได้แก่

1. กินอาหารร่วมกันและรับฟังซึ่งกันและกัน
2. อ่านหนังสือกับลูกเป็นประจำ
3. ทำงานบ้านด้วยกัน
4. สอนการบ้านลูก
5. หากิจกรรมที่เป็นงานอดิเรก
6. เล่นเกม
7. วางแผนทำกิจกรรมนอกบ้าน
8. สนับสนุนกิจกรรมกีฬาและสันทนาการ
9. กำหนดปฏิทินการทำกิจกรรมร่วมกับครอบครัว
10. ผัดกันเล่าเรื่อง
11. สวดมนต์ก่อนนอนและไปร่วมกิจกรรมทางศาสนา
12. เข้าร่วมกิจกรรมของชุมชน

อมรากลุค อินโชนานนท์ ได้สรุปวิธีสร้างสุขและสีสันให้เกิดขึ้นกับชีวิตคู่ ที่ได้จากนันทวรรณะที่หลากหลาย คือ

ประการแรก ความสุขเกิดขึ้นได้เมื่อคนในครอบครัวมีโอกาสใช้เวลาด้วยกัน เป็นช่วงที่ต่างคนต่างกำลังสบายใจ อารมณ์ปลอดโปร่ง ให้ความสนใจ และมองเห็นความสำคัญของกันและกัน สนใจในเรื่องที่พูด ใส่ใจในอารมณ์ ความรู้สึกที่แสดงออกมา ไม่ใช่ต่างคนต่างนั่งจมอยู่กับความคิดของตัวเอง แม้จะอยู่ใกล้กัน แต่ก็ไม่มีประโยชน์แต่อย่างใด ความสุขจึงขึ้นอยู่กับเวลาที่ตรงกัน อารมณ์ที่ดีและมีการสื่อสารกัน

ประการที่สอง ความสุขเกิดขึ้นได้เมื่อได้ทำกิจกรรมของครอบครัวร่วมกัน อาจเป็นกิจกรรมที่เป็นกิจวัตรประจำวัน เช่น ทานข้าว ดูโทรทัศน์ อาจเป็นกิจกรรมที่มีความสนใจร่วมกัน เช่น ปลูกต้นไม้ เล่นกีฬา ฟังเพลง หรืออาจจะเป็นงานบ้านก็ได้ อย่างทำกับข้าว ล้างรถ ที่ทั้งสองฝ่ายต่างทำด้วยความเต็มใจ ไม่เร่งร้อน และมีความรู้สึกสนุกเมื่อได้ช่วยกันทำ ไม่รู้สึกว่าเป็นภาระหน้าที่

ประการที่สาม ความสุขเกิดขึ้นได้เมื่อมีเสียงหัวเราะร่วมกัน ดังนั้น จึงต้องหมั่นสร้างอารมณ์ขันบ้าง หยิบยกเรื่องราวที่จะเรียกรอยยิ้ม และเสียงหัวเราะของคนใกล้เคียง

ประการสุดท้าย ความสุขที่เกิดขึ้นได้เมื่อมีการแต่งแต้มสีสันให้กับชีวิต ทำอะไรที่พิเศษไปจากชีวิตประจำวันบ้าง เช่น เดินเล่นในสวนสาธารณะ ทำอะไรใหม่ๆ ที่ไม่จำเจ เช่น เปลี่ยนมุมทานข้าว แทนที่จะทานกันในห้องอาหารก็ย้ายไปในสวน หรือทำอะไรให้อีกฝ่ายแปลกใจเล่น เช่น ซื้อดอกไม้มาฝาก นัดเพื่อนรักของอีกฝ่าย ที่ไม่ได้เจอกันมานานมาที่บ้าน เป็นต้น

จิตติภัทร ประสิทธิ์พร (2552) ได้อธิบายความหมายของกิจกรรมครอบครัว 4 ก คือ กิจกรรมที่ส่งเสริมความสัมพันธ์ในครอบครัว ใ้บุคคลในครอบครัวไม่ว่าจะเป็นพ่อ แม่ ลูก ซึ่งเป็นนักเรียนหรือบุคคลอื่นที่เป็นผู้ปกครองนักเรียน ไม่ว่าจะเป็นปู่ ย่า ตา ยาย พี่ ป้า น้า อา เป็นต้น ได้รู้จักการปฏิบัติต่อกันที่จะทำให้ครอบครัวอบอุ่นและเป็นสุข ซึ่งถ้าครอบครัวอบอุ่นและเป็นสุขแล้วเชื่อว่าจะเป็นเสมือนเกราะป้องกันภัยให้กับลูกเป็นอย่างดี และสามารถเป็นเครือข่ายในการช่วยกันดูแลช่วยเหลือนักเรียนในระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนได้ กิจกรรมที่ครอบครัวควรปฏิบัติต่อกันตามความหมายของกิจกรรมครอบครัว 4 ก คือ กิน กอด กล่อม เกลา และห้องสมุดบ้าน

1) กิน หมายถึง พ่อแม่ลูก ควรกินข้าวร่วมกันอย่างน้อยวันละ 2 มื้อ พ่อแม่อาจใช้เวลาในวงข้าวได้พูดคุยแนะนำสิ่งดีต่อกัน ต่างคนต่างเห็นหน้ากัน ได้สอบถามสารทุกข์สุกดิบซึ่งกันและกัน ทำให้เกิดความเข้าใจซึ่งกันและกัน

2) กอด หมายถึง พ่อแม่ ควรโอบกอดลูกหรือสัมผัสตัวลูกบ้าง เพื่อแสดงออกซึ่งความรัก จะทำให้ลูกมีความรู้สึกอบอุ่นและมีความรู้สึกว่าพ่อแม่รักเขา

3) กล่อม หมายถึง พ่อแม่ ใช้คำพูดที่ดีต่อกันเพื่อสร้างบรรยากาศที่ดีในครอบครัว เป็นคำพูดฝ่ายบวก หรือพูดจาประสาดอกไม้อื่น ใช้คำพูดแนะนำสิ่งดีแก่ลูก และให้คำปรึกษาลูกในทุกๆ เรื่อง

4) เกลา หมายถึง พ่อแม่ ช่วยขัดเกลานิสัยใจคอ หรือพฤติกรรมที่ไม่ดีของลูก เช่น เป็นคนไม่มีน้ำใจ ขี้โมโห หรือหงุดหงิดง่าย เป็นต้น

1.5 คุณลักษณะของครอบครัวไทยที่พึงประสงค์

คณะกรรมการพัฒนาครอบครัวและแก้ไขความรุนแรงต่อเด็กและสตรี (กสส. : 2542) ได้กำหนดลักษณะครอบครัวไทยที่พึงประสงค์ 8 ประการ เมื่อ พ.ศ. 2537 เพื่อให้หน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาครอบครัว ใช้เป็นแนวทางกำหนดกิจกรรมให้บรรลุวัตถุประสงค์ ดังนี้

1. สมาชิกทุกคนในครอบครัวมีความรักใคร่กลมเกลียว สมานฉันท์ ช่วยเหลือเกื้อกูล เอื้ออาทร มีการพูดจาให้เกิดความเข้าใจกัน มีการแก้ปัญหาร่วมกันอย่างสร้างสรรค์

2. สมาชิกในครอบครัว มีการทำกิจกรรมร่วมกัน และรู้จักใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์

3. พ่อแม่ และสมาชิกในครอบครัวประกอบอาชีพสุจริต รู้จักประหยัดและออม ร่วมกับเสริมสร้างฐานะของครอบครัวให้มั่นคง

4. พ่อแม่ หัวหน้าครอบครัว ต้องทำตนเป็นแบบอย่างในการดำรงชีวิตอย่างมีคุณธรรม ไม่เลือกปฏิบัติ ไม่ทำร้ายกันและกัน อบรมเลี้ยงดูสมาชิกครอบครัวให้เป็นคนดี และมีประโยชน์ต่อสังคม ปฏิบัติตามหลักคุณธรรมของศาสนา

5. พ่อแม่ หัวหน้าครอบครัว หรือผู้ใหญ่ในครอบครัว ถ้ายทอดการศึกษาเรียนรู้และภูมิปัญญาแก่สมาชิก และส่งเสริมให้ได้รับการศึกษา มีความสนใจใฝ่รู้ พัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง มีความคิดริเริ่ม สร้างสรรค์ และรู้จักใช้เหตุผล

6. สมาชิกในครอบครัวมีสุขภาพดี รู้จักดูแลสุขภาพอนามัยตนเอง สถานที่อยู่อาศัยให้สะอาดถูกสุขลักษณะ และเป็นระเบียบเรียบร้อย

7. สมาชิกในครอบครัวบำเพ็ญตนเป็นประโยชน์ต่อสังคม มีส่วนร่วมในการทำนุบำรุงรักษาสิ่งแวดล้อม ศิลปะ และเป็นระเบียบเรียบร้อย

8. สมาชิกปฏิบัติตามครรลองประชาธิปไตยในครอบครัว เคารพกฎหมาย รู้จักใช้สิทธิและปฏิบัติตามหน้าที่พลเมืองดี มีความเชื่อมั่น และปฏิบัติตนส่งเสริมการปกครองระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข

1.6 ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับครอบครัว

นักวิชาการหลายท่าน ได้อธิบายถึงทฤษฎีที่มีความเกี่ยวข้องและเชื่อมโยงสัมพันธ์กับเรื่องสัมพันธ์ภาพในครอบครัว ดังต่อไปนี้

1) ทฤษฎีพัฒนาการครอบครัว (Development Family Theory)

ทฤษฎีนี้เริ่มต้นราวทศวรรษที่ 1930 โดย Hill and Hanson (อ้างใน นิตยา คชภักดี, 2545 : 2-5 – 2-19) ได้กล่าวว่า ระบบครอบครัวมีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา ไม่ใช่สิ่งที่ตายตัว มีขอบข่ายมุมมองที่กว้างขวาง รวมทั้งมีลักษณะที่เป็นพลวัต (Dynamic) กล่าวคือ ชีวิตครอบครัวมักเริ่มต้นที่การแต่งงานของหญิงชาย และสิ้นสุดลงเมื่อคู่แต่งงานเสียชีวิต ในช่วงของการดำเนินชีวิตครอบครัว ลักษณะของสมาชิกในครอบครัวจะกำหนดกิจกรรมต่างๆ เป็นระยะๆ ซึ่งครอบครัวส่วนใหญ่จะผ่านระยะต่างๆ และกิจกรรมหลักที่คล้ายคลึงกัน แต่จะแตกต่างกันถ้าลักษณะโครงสร้างของสมาชิกในครอบครัวแตกต่างกัน ระยะต่างๆ ของครอบครัวตั้งแต่หญิงชายเริ่มแต่งงานจนกระทั่งคู่แต่งงานเสียชีวิตลงนี้ เรียกว่า วงจรชีวิตครอบครัว (Family Life Cycle) ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับระยะเวลาของการสมรส และสามารถทำได้หลายแบบ ในระยะต่างๆ ของชีวิตครอบครัวก็จะมีกิจกรรมการเกิด การเข้าศึกษาเล่าเรียน การเข้าสู่ภาวะหรือเติบโตเต็มที่

และเข้าสู่วัยชราเหมือนกันทุกครอบครัว แต่ถ้าครอบครัวใดไม่มีลูกก็จะมีกิจกรรมการเกิด และการที่ลูกเข้าศึกษาเล่าเรียน เป็นต้น โดย Phyllis J. Meiklejohn (อ้างใน พรรรถนทิพย์ ศิริวรรณบุศย์ , 2538 : 38) ได้แบ่งวงจรชีวิตครอบครัวออกเป็น 9 ขั้นตอน คือ

1. ระยะเริ่มสมรสพัฒนาครอบครัว ระยะนี้ต่างฝ่ายต่างพยายามปรับตัวเข้าหากัน ซึ่งถ้าปรับตัวเข้าหากันได้ดี ทำให้ทั้งคู่ยอมรับกันมากขึ้น

2. ระยะแรกตั้งครรรภ์ มีการเปลี่ยนแปลงทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจของภรรยา การทำหน้าที่แม่บ้านของภรรยาอาจทำได้ไม่เต็มที่ ถ้าไม่ร่วมกันวางแผนสำหรับทารกที่จะเกิดมา อาจจะทำให้สัมพันธภาพระหว่างสามีภรรยาไม่ดี

3. ระยะเริ่มต้นเป็นบิดามารดาในช่วงแรก อาจจะมีตื้นตันต่อภาระหน้าที่ที่เพิ่มขึ้น ทั้งสองฝ่าย อาจทำให้เกิดปัญหาต่อคู่สมรส

4. ปีที่วัยรุ่น การประมาณระยะการมีบุตรไม่ให้ใกล้เกินไป จะทำให้สภาพครอบครัวดีขึ้น เป็นระยะที่ใช้จ่ายสูงที่สุด ภรรยาต้องวัยรุ่นกับการเลี้ยงดูบุตร สามีภรรยาต้องรักษาสัมพันธภาพระหว่างกัน ทั้งเรื่องความพึงพอใจในเพศรส การสนทนากัน และอื่นๆ เพื่อที่จะคงสภาพสมรสที่ดีไว้

5. ระยะบุตรเข้าโรงเรียน จะพยายามส่งบุตรไปโรงเรียนให้เร็วที่สุด เมื่อเข้าโรงเรียนภาระด้านการเลี้ยงดูบุตรอาจลดน้อยลง แต่ต้องให้ความสำคัญกับรายได้เพื่อการศึกษาบุตรให้มากที่สุด

6. ระยะบุตรเข้าสู่วัยรุ่น ช่วงชีวิตนี้บิดามารดาอาจจะมีภาระสร้างสรรค์มากขึ้น หรือตรงกันข้ามอาจขาดความตื่นตัว ราบเรียบจนเบื่อหน่าย บางกรณีมารดาอาจุ่นวายกับบุตรที่กำลังเติบโต บิดาก็ุ่นวายกับการหาเงินมาใช้จ่ายในครอบครัว ทำให้มีเวลาทำกิจกรรมร่วมกันน้อยลง อาจจะทำให้เกิดความเหินห่างและต่างคนต่างอยู่ได้

7. ระยะบุตรแยกครอบครัว อาจเป็นเวลาที่ยุติธรรมดาใกล้ปลดเกษียณ ปู่ย่าตายายมักจะรู้สึกยินดีที่ได้เลี้ยงหลาน และเกิดความรู้สึกว่าตนเองที่โอกาสได้รับความรัก มีคุณค่า เนื่องจากได้ทำประโยชน์ให้แก่สมาชิกในครอบครัว

8. ระยะบ้านว่างเปล่า เมื่อบุตรได้แยกย้ายกันออกไปแล้ว ย่อมมีความรู้สึกที่บ้านว่างเปล่า หากสามีภรรยาไม่มีความสนใจทำกิจกรรมอื่นๆ ก็จะทำให้รู้สึกอ้างว้างมากขึ้น

9. ระยะปัจฉิมวัย สมรรถภาพทางกายของคู่สมรสเริ่มเสื่อมถอย ไม่สามารถทำกิจกรรมที่เคยทำมาก่อนได้ ทั้งงานทางด้านร่างกายและสติปัญญา รวมทั้งเกิดการเจ็บป่วยครั้งคราวหรือเรื้อรัง ขึ้นอยู่กับการปฏิบัติตนในวัยผู้ใหญ่

ทฤษฎีพัฒนาการครอบครัวที่กล่าวมาข้างต้นนี้ สามารถชี้ให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงแบบแผนความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นภายในครอบครัวในช่วงระยะต่างๆ

2) ทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่ครอบครัว (Structural-functional theory)

โรเบิร์ต เค. เมอร์ตัน (Robert K. Merton : 1980) ได้จำแนกหน้าที่ทางสังคมออกเป็น 3 ประเภท คือ หน้าที่หลัก (Manifest) หน้าที่รอง (Latent) และหน้าที่ที่ไม่พึงปรารถนา (Dysfunctional) โดยหน้าที่ของบางโครงสร้างของสังคมอาจมีประโยชน์ต่อคนส่วนใหญ่ แต่ขณะเดียวกัน คนบางส่วนอาจได้รับประโยชน์เพียงน้อยนิด หรืออาจไม่ได้รับประโยชน์เลย ซึ่งรวมไปถึงอาจจะมีคนบางกลุ่มหรือบางส่วนของสังคม ได้รับผลเสียจากทำงานของโครงสร้างของสังคมนั้นก็ได้

ทาลคอตท์ พาร์สัน (Talcott Parsons : 1955b) มีแนวความคิดว่า สังคมเป็นระบบหนึ่งที่มีส่วนต่างๆ (Part) มีความสัมพันธ์และสนับสนุนซึ่งกันและกัน ความสัมพันธ์ที่คงที่ของแต่ละส่วนจะเป็นปัจจัยทำให้ระบบสังคมเกิดความสมดุลย์ (Equilibrium) ส่วนในด้านการเปลี่ยนแปลงทางสังคม พาร์สันเสนอว่า เกิดจากความสมดุลย์ถูกทำลายลง เพราะองค์ประกอบของสังคม คือ บุคลิกภาพ (Personality) อินทรีย์ (Organism) และวัฒนธรรม (Culture) เกิดความแตกร้าว โดยมีสาเหตุมาจากทั้งสาเหตุภายนอกในระบบสังคม เช่น การเกิดสงคราม การแพร่กระจายของวัฒนธรรม เป็นต้น สาเหตุจากภายในระบบสังคมที่เกิดจากความตึงเครียด เพราะความสัมพันธ์ของโครงสร้างบางหน่วย (Unit) หรือหลายๆ หน่วย ทำงานไม่ประสานกัน เช่น การเปลี่ยนแปลงทางประชากร การเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี เมื่อส่วนใดส่วนหนึ่งมีการเปลี่ยนแปลงจะเป็นสาเหตุทำให้ส่วนอื่นๆ มีการเปลี่ยนแปลงตามไปด้วย การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอาจเกิดขึ้นเฉพาะส่วนใดหนึ่งหนึ่ง หรืออาจเกิดขึ้นทั้งระบบก็ได้ พาร์สันเน้นความสำคัญของวัฒนธรรม ซึ่งรวมถึงความเชื่อ บรรทัดฐาน และค่านิยมของสังคม คือ ตัวยึดเหนี่ยวให้สังคม

ภาวิณี เสาะสืบ (มปป.) ได้สรุปว่า ทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่ มองครอบครัวมีลักษณะเป็นระบบเปิดที่มีปฏิสัมพันธ์กับทั้งภายในและภายนอกมีโครงสร้างของครอบครัวที่เป็นลักษณะเฉพาะ มีเป้าหมายการเกิดและดำรงอยู่ของครอบครัว โดยมีลักษณะความเป็นโครงสร้างของครอบครัว คือ โครงสร้างด้านบทบาทของสมาชิก ค่านิยม การสื่อสารและรูปแบบการสื่อสาร อำนาจ ส่วนหน้าที่ของครอบครัว ประกอบด้วย หน้าที่ในการให้ความรักความเอาใจใส่ การอบรมเลี้ยงดูสมาชิก การสืบเผ่าพันธุ์ การจัดการด้านเศรษฐกิจ การจัดการด้านการดูแลสุขภาพและจัดหาสิ่งที่เป็นพื้นฐานทางด้านร่างกายให้แก่สมาชิก และการเผชิญปัญหาครอบครัว

3) ทฤษฎีการจำแนกความแตกต่างระหว่างบทบาท (Role Differentiation Theory)

Parsons (1955) ได้จำแนก และกำหนดบทบาทของสามีภรรยาในครอบครัว ออกเป็น 2 ประเภท คือ บทบาทเชิงเครื่องมือ (Instrumental Role) ที่เน้นสามีเนื่องจากมีบทบาทเด่นทางด้านระบบเศรษฐกิจภายนอกครอบครัว และสามีจะเป็นผู้รับผิดชอบโดยตรงต่อการแสวงหาสิ่งจำเป็นหรือทรัพยากรสำหรับเลี้ยงดูสมาชิกในครอบครัว อาชีพของสามีจึงมีความเกี่ยวข้องโดยตรงกับระบบเศรษฐกิจสังคมของครอบครัว ส่วนบทบาทเชิงอารมณ์ (Expressive Role) นั้นพิจารณาว่าภรรยา มีบทบาทเป็นศูนย์กลางภายในครอบครัว และเป็นผู้มีหน้าที่ในการเลี้ยงดูสมาชิกในครอบครัว รวมทั้งให้การสนับสนุนด้านจิตใจ ดังนั้น บทบาททั้งสองประเภทนี้แบ่งแยกโดยยึดถือความแตกต่างระหว่างเพศเป็นสำคัญ

ตัวแปรที่ได้จากทฤษฎีนี้ ได้แก่ บทบาทการหาเลี้ยงครอบครัว และการทำงานนอกบ้านของภรรยา นั่นคือ การที่ภรรยา มีบทบาทในการหาเลี้ยงครอบครัวมากกว่า หรือออกไปทำงานนอกบ้าน จะก่อให้เกิดความแตกต่างของคู่สมรสในด้านการสนองจิตใจภายในครอบครัว รวมทั้งการใช้อำนาจของคู่สมรส ซึ่งจะมีผลให้เกิดความไม่เป็นปึกแผ่นขึ้นในครอบครัว

4) ทฤษฎีการปฏิสัมพันธ์เชิงสัญลักษณ์ (Symbolic Interaction Theory)

Blumer, Herbert (1969) กล่าวว่า ทฤษฎีนี้เป็นทฤษฎีหลักอีกทฤษฎีหนึ่งของสังคมวิทยา ทฤษฎีนี้เริ่มด้วยความคิดเรื่องการกระทำระหว่างกัน (Interaction) และสัญลักษณ์ (Symbol) เป็นหัวใจสำคัญ ทฤษฎีนี้เป็นทฤษฎีระดับจุลภาค (Micro) เพราะให้ความสำคัญต่อมนุษย์แต่ละคน ผิดกับทฤษฎีที่กล่าวมาแล้วข้างต้นที่เป็นทฤษฎีประเภทมหภาค (Macro) เพราะเน้นเรื่องกลุ่มคน หรือโครงสร้างของความเป็นส่วนรวม มองในแง่นี้ทฤษฎีสัญลักษณ์จะช่วยให้ความรู้เกี่ยวกับสังคมมนุษย์สมบูรณ์ขึ้น เพราะสองทฤษฎีแรกเน้นโครงสร้างของสังคมในส่วนที่ประสานสอดคล้องกัน และในส่วนที่ขัดแย้งกัน ทฤษฎีสัญลักษณ์เข้ามาช่วยให้ความรู้เกี่ยวกับจิตใจมนุษย์ (จิตใจ ตัวตน บุคลิกภาพ) และสังคมครบถ้วนสมบูรณ์มากขึ้น

หัวใจของทฤษฎีสัญลักษณ์ทางสังคม อยู่ที่คติการกระทำระหว่างกันและสัญลักษณ์ รวมเรียกว่า คติหรือทฤษฎีการกระทำระหว่างกันด้วยสัญลักษณ์ (ในที่นี้ขอเรียกง่ายๆ ว่า ทฤษฎีสัญลักษณ์ทางสังคม) ทฤษฎีนี้มีสมมุติฐานสำคัญว่า มนุษย์ติดต่อกัน หรือกระทำอันใดต่อกัน โดยอาศัยสัญลักษณ์เป็นสื่อทำให้เกิดความเข้าใจ สัญลักษณ์มีหลายแบบ เช่น ภาษา กิริยา ท่าทาง หรือการกระทำ ภาษา เป็นระบบสัญลักษณ์ที่มีความซับซ้อนยากแก่การเข้าใจ ต้องอาศัยการฝึกฝนอบรมเรียนรู้เป็นเวลานาน มีความเข้าใจของจึงจะนำมาใช้ได้ แต่กระนั้นยังมีข้อผิดพลาดอยู่เสมอ เพราะต้องอาศัยการตีความตามบริบท (Context) ในขณะนั้นๆ มนุษย์รู้ความหมายได้โดยอาศัยการตีความตามบริบทนั้นๆ

นักทฤษฎีสัญลักษณ์ทางสังคมนำเอาความรู้เหล่านี้มาใช้กับสังคมมนุษย์ โดยสร้างเป็นทฤษฎีขึ้นมาว่า ตัวมนุษย์ (อัตตา) นั้น เป็นสัญลักษณ์มีความหมายได้หลายอย่างในสายตาผู้อื่น มนุษย์จึงพัฒนาตัวตนขึ้นมาจากรู้สึกหรือสายตาผู้อื่น ทำตัวให้ตั้งตามสายตาหรือมาตรฐานของสังคม ตัวตนจึงเป็นตัวตนทางสังคม (Social self) คือ ผลผลิตของสังคม แน่อนจะเป็นตัวตนตามสายตาผู้อื่นได้ต้องอาศัยจิต (Mind) ช่วยคิด จิตจะรู้จักคิดได้ต้องอาศัยสื่อ คือ สัญลักษณ์ สัญลักษณ์สำคัญในที่นี้ คือ ภาษา จึงกล่าวได้ว่าภาษาทำให้เกิดจิต จิตทำให้เกิดตัวตน (อาศัยสัญลักษณ์อีก) ก็สร้างสังคมขึ้น สังคมจะอยู่ได้หรือไม่ก็แล้วแต่มนุษย์เหล่านั้นเอง ทฤษฎีนี้จึงให้ความสำคัญแก่มนุษย์มาก

2. แนวคิดเกี่ยวกับสัมพันธภาพในครอบครัว

2.1 ความหมาย

นิตยา คชภักดี (2545) ได้อธิบายเรื่องสัมพันธภาพในครอบครัวว่า หมายถึง การเกี่ยวข้องกับปฏิสัมพันธ์ของสมาชิกในครอบครัวที่เพิ่มความผูกพัน เคารพรัก และเอื้ออาทรต่อกัน ซึ่งประเมินได้จากพฤติกรรม การสื่อความหมาย มีส่วนร่วมปรึกษาหารือ ตัดสินใจ และทำกิจกรรมในบรรยากาศที่สงบสุข

เล็ก สมบัติ (2549) สรุปว่า สัมพันธภาพในครอบครัว หมายถึง ความรัก ความเข้าใจ ความผูกพัน ฯลฯ ซึ่งเป็นอารมณ์และความรู้สึกต่างๆ ที่สมาชิกในครอบครัวมีให้ต่อกัน ความแน่นแฟ้นของระบบครอบครัว ก่อให้เกิดการเกื้อกูลและการช่วยเหลือซึ่งกันระหว่างสมาชิก อาจกล่าวได้ว่าเป็นการร่วมทุกข์และร่วมสุข

ศิริกุล อิศรานุรักษ์ และคณะ (2546) ได้นิยามความหมายของ สัมพันธภาพในครอบครัวว่า หมายถึง ความสัมพันธ์ ความใกล้ชิดคุ้นเคยกันตามบทบาทที่คนเรามีต่อสมาชิกในครอบครัว ถ้าความสัมพันธ์เป็นไปในลักษณะปรองดองรักใคร่กลมเกลียวกัน ถือว่าเป็นสัมพันธภาพที่ดี แต่ถ้าเป็นความขัดแย้งหรือรู้สึกไม่ดีต่อกัน ถือว่าเป็นสัมพันธภาพที่ไม่ดี

ศรีทับทิม พานิชพันธ์ (2527) ได้กล่าวถึง สัมพันธภาพในครอบครัวว่า เป็นความผูกพันรักใคร่ ความใกล้ชิดคุ้นเคยสนิทสนมกันระหว่างบิดามารดาและบุตร รวมตลอดถึงเครือญาติและบุคคลอื่นๆ ที่อาศัยอยู่ในครัวเรือนนั้นๆ ด้วยความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในครอบครัวเป็นเรื่องที่สามารถก่อให้เกิดผลดี หรืออาจก่อให้เกิดปัญหา และมีมูลเหตุแห่งปัญหานั้นประการถ้าระบบการปกครองของหัวหน้าครอบครัวไม่รัดกุม

สรุปได้ว่าสัมพันธภาพในครอบครัว หมายถึง ความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในครอบครัว ญาติพี่น้อง หรือบุคคลอื่นๆ ที่อาศัยรวมอยู่ในครัวเรือนเดียวกัน โดยมีการปฏิสัมพันธ์ การพูดคุย การแสดงออกซึ่งความรัก และทำกิจกรรมอื่นๆ ร่วมกัน ซึ่งมีทั้งสัมพันธภาพที่ดีและไม่ดี

2.2 ลักษณะของสัมพันธภาพในครอบครัว

สัมพันธภาพในครอบครัวมีหลายลักษณะ คือ สัมพันธภาพระหว่างสามีภรรยา ระหว่างพ่อแม่และลูก ระหว่างพี่น้อง หรือระหว่างสมาชิกในครอบครัว โดยสัมพันธภาพที่ดีของครอบครัว จะเกิดขึ้นได้จากปัจจัยพื้นฐาน ดังนี้ (ศิริกุล อิศรานุรักษ์ 2542)

1. ชื่นชมคุณค่าของคนในครอบครัว
2. มีเวลาอยู่ร่วมกัน ทำกิจกรรมร่วมกัน
3. มีพันธะต่อความสุขและสวัสดิภาพของคนในครอบครัวร่วมกัน
4. มีการติดต่อสื่อสารกันอย่างดี
5. มีศรัทธาต่อศาสนา จะช่วยให้มีสติ อุดหนุน ให้อภัย ระวังความโกรธ และช่วยเหลือสังคม
6. มีสมรรถนะในการจัดการกับวิกฤตการณ์ของครอบครัวได้ดี

ส่วนสัมพันธภาพในครอบครัวที่ไม่ดี จะส่งผลกระทบต่อสมาชิกทุกคน ดังนี้

1. ขาดความสุขในครอบครัว ไม่มีความปรองดอง ขาดความเป็นมิตร ทำให้เกิดความห่างเหิน นำไปสู่ความแตกแยกในครอบครัว
2. มีผลเสียต่อบุคลิกภาพและสุขภาพของสมาชิกในครอบครัว ทั้งด้านกายและจิต เกิดความรุนแรงในครอบครัว และการกระทำทารุณกรรมต่อผู้หญิงและเด็ก
3. สมาชิกในครอบครัวมีพฤติกรรมเบี่ยงเบน เช่น เทียวเตร่ ติดสารเสพติด และเล่นการพนัน เป็นต้น

2.3 การสร้างสัมพันธภาพและบรรยากาศที่อบอุ่นในครอบครัว

ภาควิชาจิตเวชศาสตร์ โรงพยาบาลรามาริบัติ มหาวิทยาลัยมหิดล (<http://www.si.mahidol.ac.th/sidoctor/epl/articleDetail.asp?id=280>) ได้กล่าวถึง หลักการสร้างสัมพันธภาพที่ดีในครอบครัว ดังนี้

1. ปัจจัยที่ส่งเสริมให้เกิดสัมพันธภาพที่ดีต่อกัน มี 3 ปัจจัยใหญ่ คือ
 - (1) การชมเชย หรือ ชื่นชมที่เหมาะสม
 - (2) การตีเพื่อก่อ
 - (3) การแก้ไขความขัดแย้งในเชิงสร้างสรรค์

2. หลักการในการสร้างสัมพันธภาพกับบุคคลในครอบครัวและผู้อื่น

(1) ฝึกนิสัยตนเองให้มีคุณลักษณะที่ดีงาม ไม่เป็นที่น่ารังเกียจ เช่น ซื่อตรงต่อเวลา ทำตามทีพูด ไม่หยิบบี๋มของผู้อื่นหากไม่จำเป็น ชมผู้อื่นด้วยความจริงใจ การมีน้ำใจ เสียสละต่อผู้อื่น ไม่นินทาว่าร้ายผู้อื่น และรู้จักกาลเทศะ

(2) การฝึกเสริมสร้างบุคลิกภาพของตนเอง การเสริมสร้างบุคลิกภาพของตนเองให้เป็นผู้ที่มีบุคลิกสง่างาม ในอิริยาบถทั้งการนั่ง การยืน การเดินให้เหมาะสม

3. วิธีการสร้างสัมพันธภาพกับบุคคลในครอบครัวและผู้อื่น การอยู่ร่วมกันกับผู้อื่น การสร้างสัมพันธภาพนับว่าเป็นสิ่งสำคัญ ควรรู้จักสร้างสัมพันธภาพเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ดังนี้

(1) สัมพันธภาพระหว่างสามีและภรรยา กล่าวคือ สิ่งที่สำคัญปฏิบัติต่อภรรยาตนเพื่อสัมพันธภาพ ดังนี้ เป็นหัวหน้าครอบครัว ให้เกียรติ ยกย่องภรรยา แสดงความห่วงใย ถนอมน้ำใจ ไม่เอาเปรียบ และดูแลเมื่อยามเจ็บป่วย ส่วนจุดเริ่มต้นของสัมพันธภาพที่ดีของภรรยาที่พึงปฏิบัติต่อสามี เช่น การซื่อสัตย์ ยิ้มแย้มแจ่มใส รักษาทรัพย์สินสมบัติของสามี เคารพและเกื้อกูลครอบครัวสามีตามสมควรแก่ฐานะ และควรดูแลให้กำลังใจเมื่อเจ็บป่วย

(2) สัมพันธภาพกับผู้อื่น เช่น การให้เกียรติ ยกย่อง ไม่ทะเลาะวิวาท หากมีเรื่องขัดแย้งต้องรีบพูดคุย ช่วยเหลือตามสมควรแก่ฐานะตนเอง เป็นต้น

ดร. สายสุรี จุติกุล (อ้างใน ศิริกุล อิศรานุรักษ์, 2542) ผู้ทรงคุณวุฒิด้านครอบครัว สตรี เด็ก และเยาวชน ได้ให้ข้อเสนอแนะว่า ความสุขในครอบครัวเกิดขึ้นได้จากการสร้างความรัก ความอบอุ่น หรือสัมพันธภาพที่ดีในครอบครัว โดย

1. เอาใจใส่ดูแล และเอื้ออาทรกัน
2. รู้จักคนที่เรารัก
3. เคารพกันและกัน
4. มีความรับผิดชอบ
5. มีความวางใจกันและกัน
6. ให้กำลังใจกันและกัน
7. ให้อภัยกันและกัน
8. รู้จักสื่อสารในครอบครัว
9. ใช้เวลาด้วยกันอย่างมีคุณค่าและมีคุณภาพ
10. ปรับตัวตามภาวะที่เปลี่ยนแปลงของบุคคลในครอบครัว
11. รู้จักภาระหน้าที่ในครอบครัว ช่วยเหลือกันและกัน
12. มีความใกล้ชิดชิดทางสัมผัส

2.4 สุขภาพจิตครอบครัว

ปัจจัยที่ส่งผลต่อสุขภาพจิตครอบครัว มีดังนี้ (วราภรณ์ ตระกูลสถิตย์ , 2545)

1. บรรยากาศในครอบครัว
 - (1) ความรักความอบอุ่น
 - (2) ความเอื้ออาทร
 - (3) ความผูกพัน ห่วงใย
 - (4) เวลาทำกิจกรรมร่วมกัน
 - (5) หน้าที่และความรับผิดชอบของสมาชิกในครอบครัว
 - (6) ความสัมพันธ์ของสมาชิกในครอบครัว
2. ความรู้ในการอบรมเลี้ยงดูบุตรและทัศนคติของพ่อแม่หรือผู้ที่อบรมเลี้ยงดูบุตร
3. สภาพที่อยู่อาศัยและสภาพแวดล้อม
4. ความสามารถในการปรับตัวของบุคคลในครอบครัว ซึ่งบุคคลที่สำคัญมาก

ที่สุด คือ พ่อและแม่

2.5 องค์ประกอบตัวชี้วัดสัมพันธภาพในครอบครัว

กรมประชาสัมพันธ์ กระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม (2539) ได้สร้างคุณลักษณะของ “ครอบครัวผาสุก” ประกอบด้วย 4 หมวด 20 ตัวชี้วัด โดยหมวดที่ 2 คริวเรือนที่มีสัมพันธภาพที่อบอุ่น มี 3 ตัวชี้วัด คือ

1. เด็กในครัวเรือนไม่เคยหนีออกจากบ้าน
2. ผู้สูงอายุได้รับการดูแลเอาใจใส่
3. สมาชิกในครัวเรือนปฏิบัติต่อกันด้วยความรัก และปรับทุกข์เฉลี่ยสุขกันอย่าง

มีเหตุผล

นิตยา คชภักดี (2545) ได้จัดทำตัวชี้วัดและเกณฑ์ประเมิน “ครอบครัวอยู่ดีมีสุข” จำนวน 22 ตัวชี้วัด โดยองค์ประกอบที่ 3 สัมพันธภาพในครอบครัว ประกอบด้วย 4 ตัวชี้วัด ดังนี้

1. ครอบครัวที่สมาชิกมีการแสดงออกถึงความรัก เคารพนับถือซึ่งกันและกัน และเอื้ออาทรต่อกัน
2. ครอบครัวที่สมาชิกมีโอกาสอยู่พร้อมหน้ากัน และทำกิจกรรมที่สร้างสรรค์ร่วมกันเป็นประจำ
3. ครอบครัวที่สมาชิกมีส่วนร่วมในการปรึกษาหารือและตัดสินใจในเรื่องสำคัญต่างๆ ของครอบครัวร่วมกัน
4. ครอบครัวที่อยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข

บังอร เทพเทียน และคณะ (2550) ได้นิยามองค์ประกอบตามตัวชี้วัดของครอบครัวเข้มแข็ง ซึ่งพัฒนามาจากคณะทำงานมาตรการสถาบันครอบครัวเข้มแข็ง จำนวน 5 องค์ประกอบ โดยองค์ประกอบที่ 1 ด้านสัมพันธภาพ ประกอบด้วย 3 ตัวชี้วัด ดังนี้

1. การร่วมกิจกรรม
2. การสื่อสารในครอบครัว
3. การเอื้ออาทรต่อกัน

สำหรับตัวชี้วัด “ครอบครัวอบอุ่น” มาจากผลการสำรวจความจำเป็นขั้นพื้นฐาน (จปฐ.) โดยให้ครอบครัวเฉพาะในเขตชนบทประเมินตนเองว่า ครอบครัวของตนเองมีความอบอุ่นผ่านเกณฑ์อันได้แก่ (นิตยา คชภักดี : 2545)

1. คนในครัวเรือนมีโอกาสอยู่พร้อมหน้ากัน
2. คนในครัวเรือนมีความเคารพนับถือซึ่งกันและกัน
3. คนในครัวเรือนมีการปรึกษาหารือเพื่อแก้ไขปัญหาในครอบครัว
4. คนในครัวเรือนไม่เคยหนีออกจากบ้าน
5. กรณีที่อยู่คนเดียวถ้าดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างมีความสุขถือว่าเป็นครอบครัวอบอุ่น โดยดัชนีนี้มีค่าเข้าใกล้ 100 แสดงว่า ยังมีอัตราส่วนครอบครัวอบอุ่นสูง

3. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสัมพันธภาพในครอบครัว

การทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสัมพันธภาพในครอบครัว ประกอบด้วย 4 ประเด็นหลัก ได้แก่

3.1 การใช้เวลาในการทำกิจกรรมร่วมกันของสมาชิกในครอบครัว

ทัตดาว ลิ้มพะสุต (2543) ได้ศึกษาเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างแบบแผนการอบรมเลี้ยงดูกับสัมพันธภาพในครอบครัว โดยใช้แบบสอบถามให้ตอบเองเก็บข้อมูลกับกลุ่มนิสิตชั้นปีที่ 1 มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตบางเขน ที่ครอบครัวสมบูรณ์ประกอบด้วยพ่อแม่พี่น้องและจะต้องอยู่กับครอบครัวในช่วง 6 ปีที่ผ่านมา ผลการศึกษาเรื่องสัมพันธภาพในครอบครัวพบว่า นิสิตทำกิจกรรมร่วมกับพ่อแม่และพี่น้องพร้อมๆ กันมากที่สุด รองลงมาคือกับแม่คนเดียว น้อยที่สุดคือ กระทำร่วมกับพ่อคนเดียว กิจกรรมที่สมาชิกในครอบครัวทำร่วมกันมากที่สุด คือ กิจกรรมที่ต้องกระทำด้วยกันระหว่างสมาชิกในครอบครัว เช่น การออกไปรับประทานอาหารนอกบ้าน ดูโทรทัศน์ การไปเยี่ยมญาติ เป็นต้น ส่วนกิจกรรมที่กระทำน้อยที่สุด คือ กิจกรรมที่เป็นเรื่องส่วนตัวและการเรียน

นิตยา คชภักดี (2545) ได้ศึกษาเพื่อพัฒนาตัวชี้วัด “ครอบครัวอยู่ดีมีสุข” เพื่อกำหนดกรอบแนวคิดครอบครัวอยู่ดีมีสุขที่ยอมรับร่วมกัน และสร้างตัวชี้วัดภาวะการอยู่ดีมีสุขที่เป็นจริงของครอบครัวไทย โดยมีผู้เชี่ยวชาญ นักวิชาการ นักปฏิบัติ และผู้ที่เกี่ยวข้องกับเด็กและครอบครัว จำนวน 53 คน 21 หน่วยงานร่วมดำเนินการ และนำเสนอต่อผู้ทรงคุณวุฒิ บุคลากรจากหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้อง ตัวแทนกลุ่มครอบครัว ตลอดจนสื่อมวลชน จำนวน 126 คน 39 หน่วยงาน ผลการศึกษาประเด็นสัมพันธภาพในครอบครัวพบว่า ประมาณร้อยละ 80 จะได้ทำกิจกรรมร่วมกัน เช่น การรับประทานอาหารร่วมกันอย่างน้อย 1 มื้อ/สัปดาห์ ร่วมกันทำงานบ้านและหรือบำรุงรักษาที่อยู่อาศัย พักผ่อนหย่อนใจในบ้าน ทำพิธีกรรมทำบุญ ร่วมเทศกาลสำคัญในครอบครัว

บังอร เทพเทียน และคณะ (2550) ได้สำรวจสภาพครอบครัวตามตัวชี้วัดสถาบันครอบครัวเข้มแข็ง โดยสำรวจข้อมูลกับตัวแทนครอบครัว จำนวน 4,608 ตัวอย่าง ครอบคลุมพื้นที่ 4 ภาคฯ ละ 3 จังหวัด ผลการศึกษามีความสัมพันธ์ภาพในครอบครัวพบว่า กิจกรรมทำงานบ้าน พักผ่อนหย่อนใจร่วมกัน ใช้เวลาพูดคุยกัน และรับประทานอาหารร่วมกันอย่างน้อย 1 มื้อต่อสัปดาห์ อยู่ระหว่างร้อยละ 75-85 กิจกรรมการไปทำบุญ และร่วมกิจกรรมในวันสำคัญทางศาสนา อยู่ระหว่างร้อยละ 56-62 ส่วนกิจกรรมการพักผ่อนหย่อนใจนอกบ้านและเยี่ยมญาติ พบเพียงร้อยละ 31 เท่ากัน

3.2 การพูดคุย ปรึกษาหารือ และตัดสินใจในเรื่องสำคัญต่างๆ

นิตยา คชภักดี (2545) ได้ศึกษาเพื่อพัฒนาตัวชี้วัด “ครอบครัวอยู่ดีมีสุข” เพื่อกำหนดกรอบแนวคิดครอบครัวอยู่ดีมีสุขที่ยอมรับร่วมกัน และสร้างตัวชี้วัดภาวะการอยู่ดีมีสุขที่เป็นจริงของครอบครัวไทย ผลการศึกษาระดับสัมพันธภาพในครอบครัวพบว่า ร้อยละ 93 เมื่อสมาชิกมีปัญหาได้มีการพูดคุย บอกกล่าว ปรึกษาหารือกัน ร้อยละ 79 สมาชิกในครอบครัวมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในเรื่องสำคัญและเมื่อครอบครัวมีความขัดแย้งขึ้น ร้อยละ 56 จะพูดคุยด้วยเหตุผลและรองลงมา ร้อยละ 48 จะหลีกเลี่ยงการเผชิญหน้า มีเพียง 14 ครอบครัว หรือร้อยละ 8 ที่มีการทะเลาะเบาะแว้งทำร้ายร่างกาย

บังอร เทพเทียน และคณะ (2550) ได้สำรวจสภาพครอบครัวตามตัวชี้วัดสถาบันครอบครัวเข้มแข็ง ผลการศึกษามีความสัมพันธ์ภาพในครอบครัวพบว่า การรับฟังความคิดเห็นและพูดคุยปรึกษาหารือกัน ร้อยละ 73-76 มีเพียงร้อยละ 8 ที่มีการหลีกเลี่ยงการเผชิญหน้าอย่างสม่ำเสมอ

ศักดิ์ชัย บุญเพ็ง (2542) ศึกษาเกี่ยวกับลักษณะความสัมพันธ์ในครอบครัว ปัญหาอุปสรรคในการสร้างความสัมพันธ์ในครอบครัวของเจ้าหน้าที่ตำรวจ และทัศนคติต่อแนวทางการเสริมสร้างความสัมพันธ์ในครอบครัว โดยใช้แบบสอบถามเก็บข้อมูลกับเจ้าหน้าที่ตำรวจสังกัดกองบังคับการตำรวจนครบาล 6 จำนวน 8 แห่ง รวม 180 ราย ผลการศึกษาลักษณะความสัมพันธ์ในครอบครัวพบว่า การติดต่อสื่อสารระหว่างกันในครอบครัว มีการพูดคุยกันอย่างสม่ำเสมอ มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นร่วมกับคู่สมรส มีการพูดคุยกันให้เข้าใจกับคู่สมรสเมื่อมีการขัดแย้ง รวมทั้งมีการตัดสินใจและแก้ไขปัญหาร่วมกับคู่สมรส ซึ่งแสดงให้เห็นว่าภาพรวมของความสัมพันธ์ในครอบครัวอยู่ในระดับดี

3.3 การแสดงออกซึ่งความรักความเอื้ออาทรต่อกันทั้งทางกาย วาจา ใจ

กระบี่ ชลวิทย์ (2543) ได้ศึกษาเกี่ยวกับ ทัศนคติของพนักงานธนาคารทหารไทยในเขตกรุงเทพมหานครต่อครอบครัวที่มีคุณภาพ โดยใช้แบบสอบถามเก็บข้อมูลกับกลุ่มพนักงานธนาคารดังกล่าว จำนวน 20 สาขา รวม 241 ราย ผลการศึกษพบว่า ทัศนคติด้านความรักใคร่กลมเกลียว สมานฉันท์ ช่วยเหลือเกื้อกูล เอื้ออาทร มีการพูดให้เกิดความเข้าใจซึ่งกันและกัน แก้ปัญหาจนสำเร็จลุล่วง เมื่อผู้ใดประสบปัญหามีการให้กำลังใจ และเมื่อผู้ใดในครอบครัวมีความขัดแย้งต้องมีการให้อภัยซึ่งกันและกัน มีความเห็นด้วยมากที่สุดระดับสูง ส่วนการมีพันธะต่อความสุขและสวัสดิการครอบครัวร่วมกันในเรื่องมีความรัก ความห่วงใย สร้างสิ่งที่ดีให้แก่กันและกันอย่างสม่ำเสมอ มีความห่วงใยต่อความปลอดภัยและต่อสุขภาพอนามัยของทุกคนมีทัศนคติในระดับสูง และการมีศรัทธาต่อศาสนาในเรื่องการทำกิจกรรมทางศาสนาด้วยกัน ทำนุบำรุงต่อศาสนา ครองตนตามหลักศาสนา ปฏิบัติตนตามคำสั่งสอนของศาสนามีทัศนคติเห็นด้วยมากในระดับสูง

บังอร เทพเทียน และคณะ (2550) ได้สำรวจสภาพครอบครัวตามตัวชี้วัดสถาบันครอบครัวเข้มแข็ง ผลการศึกษามิติสัมพันธภาพในครอบครัวพบว่า ครัวเรือนประมาณ 2 ใน 3 มีความรักความผูกพันมาก ซึ่งจะพบในครัวเรือนที่อยู่ในเขตเทศบาลมากกว่านอกเขตเทศบาลเล็กน้อย มีเพียงร้อยละ 1 เท่านั้นที่ครอบครัวมีความรักความผูกพันกันน้อย ส่วนความเอื้ออาทรของคนในครัวเรือน มีประมาณร้อยละ 78 โดยเฉพาะอย่างยิ่ง มีความเอาใจใส่ต่อกันอย่างสม่ำเสมอถึงร้อยละ 91

ผจญจิตต์ พิทักษ์ภากร (2543) ได้ศึกษาอิทธิพลของปัจจัยพื้นฐานครอบครัวเดิมของ คู่สมรส การตัดสินใจเลือกคู่ครอง องค์ประกอบครอบครัว เศรษฐกิจ สังคม และจิตวิทยา ครอบครัวที่มีต่อความเป็นปึกแผ่นของครอบครัว รวมทั้งศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างวงจรชีวิต ครอบครัวกับความเป็นปึกแผ่นของครอบครัว โดยการสัมภาษณ์สามีภรรยาที่อาศัยอยู่ในบ้าน เดียวกัน จำนวน 480 ครอบครัวในจังหวัดราชบุรี ผลการศึกษาพบว่า ลักษณะความเป็นปึกแผ่น ของครอบครัวในจังหวัดราชบุรี ประกอบด้วย 6 มิติ และมีน้ำหนักปัจจัย (Factor Loading) ในแต่ละมิติไม่เท่ากัน ซึ่งเรียงลำดับจากมากไปน้อย คือ ความมีน้ำใจและเอื้ออาทรซึ่งกันและกัน การให้ความรักต่อกัน การมีบรรทัดฐานในครอบครัวร่วมกัน การมีความคิดเห็นที่สอดคล้องกัน การทำกิจกรรมร่วมกัน และความสัมพันธ์ระหว่างรุ่นวัย ซึ่งทั้ง 6 มิติมีองค์ประกอบหรือปัจจัย ร่วมเพียงหนึ่งปัจจัย คือ ปัจจัยความเป็นปึกแผ่นของครอบครัว ซึ่งมีความสามารถในการอธิบาย ความผันแปรของปัจจัยได้ร้อยละ 60.81

ภัสสร ลิมานนท์ และคณะ (2538) ได้ศึกษาครอบครัวไทย ทั้งในเขตเมืองและชนบท จากทุกภาคของประเทศไทย คือ ภาคเหนือ ตะวันออกเฉียงเหนือ กลาง ใต้ และกรุงเทพมหานคร โดยการสัมภาษณ์ครอบครัวตัวอย่าง รวมจำนวนทั้งสิ้น 3,237 ครอบครัว โดยเรื่องสัมพันธ์ภาพ ในครอบครัวพบว่า อยู่ในเกณฑ์ดี คือ ร้อยละ 82.4 มีความเข้าใจกันดี ร้อยละ 75.9 ไม่เคย ทะเลาะกัน ร้อยละ 85.3 ไม่เคยทำร้ายร่างกายกัน และเมื่อมีปัญหา มักจะปรึกษาหารือซึ่งกัน และกันในคู่สมรส (ร้อยละ 73)

3.4 การปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่ที่เหมาะสมของสมาชิกในครอบครัว

กระวี ชลวิทย์ (2543) ได้ศึกษาเกี่ยวกับ ทัศนคติของพนักงานธนาคารทหารไทยในเขต กรุงเทพมหานครต่อครอบครัวที่มีคุณภาพพบว่า พ่อแม่และสมาชิกในครอบครัวมีความรับผิดชอบ ประหยัดอดออม เสริมสร้างฐานะให้มั่นคงในภาพรวมมีทัศนคติเห็นด้วยระดับสูง ส่วนพ่อแม่หรือ หัวหน้าครอบครัวต้องทำตนเป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิตอย่างมีคุณธรรม ตั้งใจทำงาน อุทิศตน เพื่องาน ทำงานด้วยความซื่อสัตย์สุจริต ปฏิบัติตนตามหลักคุณธรรมของศาสนา รู้จักรักษา เกียรติวงศ์ตระกูลมีทัศนคติเห็นด้วยมากที่สุดระดับสูง

ภัสสร ลิมานนท์ และคณะ (2538) ได้ศึกษาครอบครัวไทย ทั้งในเขตเมืองและชนบท จากทุกภาคของประเทศไทย โดยเรื่องการมีส่วนร่วมในครอบครัวพบว่า ทั้งชายและหญิงเห็นด้วย ว่า สามีภรรยาควรช่วยเหลือซึ่งกันและกันในงานบ้าน ส่วนการตัดสินใจพบว่า เรื่องค่าใช้จ่าย ภายในบ้านและการดูแลบุตร หญิงมีบทบาทในการตัดสินใจมากกว่าชาย ส่วนเรื่องสำคัญอื่น มักจะตัดสินใจร่วมกัน เช่น การซื้อของที่มีราคา การตัดสินใจลงทุนประกอบธุรกิจ/อาชีพ การกำหนดจำนวนบุตร การศึกษาเล่าเรียนของบุตร

ศักดิ์ชัย บุญเพ็ง (2542) ศึกษาเกี่ยวกับลักษณะความสัมพันธ์ในครอบครัว ปัญหาอุปสรรคในการสร้างความสัมพันธ์ในครอบครัวของเจ้าหน้าที่ตำรวจ และทัศนคติต่อแนวทางการเสริมสร้างความสัมพันธ์ในครอบครัว โดยการทำตามบทบาทหน้าที่สมาชิกในครอบครัว ในภาพรวมพบว่า ส่วนใหญ่อยู่ในระดับน้อย ปัญหาอุปสรรคในการสร้างความสัมพันธ์ในครอบครัว คือ ปัญหาการถูกรบกวนด้านการเงินของครอบครัว และปัญหาผลกระทบจากสิ่งแวดล้อมภายนอกครอบครัวมีผลต่อการสร้างความสัมพันธ์ค่อนข้างน้อย ส่วนทัศนคติต่อแนวทางการเสริมสร้างความสัมพันธ์ในครอบครัว มีความเห็นด้วยกับการปรับบทบาทระหว่างผู้นำและผู้ตามของผู้สมรส การมีส่วนร่วมในกิจกรรมของผู้สมรส ความคิดเห็นที่คล้ายกันในการอบรมเลี้ยงดูบุตรของผู้สมรสและการมีคุณธรรมในการดำรงชีวิตของผู้สมรส ในระดับสูง

บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย

1. รูปแบบการวิจัย

การสำรวจสัมพันธภาพในครอบครัวไทย เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยใช้รูปแบบการวิจัยเชิงสำรวจ เพื่อศึกษาสัมพันธภาพในครอบครัวไทย

2. ประชากรและตัวอย่าง

ประชากรในการศึกษานี้คือครอบครัวคนไทยทั้งหมดใน 76 จังหวัดของประเทศไทย ตัวอย่างในการศึกษานี้คือ ครอบครัวคนไทยที่ถูกสุ่มเลือกมาเป็นตัวอย่างจากจังหวัดที่ศึกษา

ผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) คือ หัวหน้าครอบครัวหรือตัวแทนครอบครัวของคนไทย ที่ได้จากการสุ่มตัวอย่าง

การกำหนดขนาดตัวอย่าง (Sample size)

การกำหนดขนาดตัวอย่าง (Sample size) มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

n	แทนขนาดตัวอย่าง
p	แทน ร้อยละของครอบครัวที่มีสัมพันธภาพแบบไม่สมดุล ซึ่งมีค่า 46.6% (ภัทธา สง่า : บรรณานิการ, 2547)
E	ความผิดพลาดที่ยอมรับได้ ซึ่งกำหนดให้เท่ากับ 0.023
Z	แทนค่ามาตรฐาน ที่ช่วงความเชื่อมั่น 95% ซึ่งมีค่าเท่ากับ 1.96
N	แทนจำนวนครอบครัวคนไทยทั้งหมด ซึ่งเท่ากับ 17,500,000 ครอบครัว (ชินฤทัย กาญจนะจิตรา, 2550)

$$n = \frac{NZ^2 p(1-p)}{d^2(N-1) + Z^2 p(1-p)}$$
$$= \frac{(17500000) 1.96^2 (.466) (1-.466)}{(.023)^2 (17500000-1) + (1.96)^2 (.466)(1-.466)} = \frac{16729284.4}{9258.5}$$
$$n = 1,807 \text{ ตัวอย่าง}$$

ดังนั้น จำนวนครอบครัวตัวอย่างที่ต้องการศึกษาในครั้งนี้ คือ จำนวน 1,988 ครอบครัว โดยเผื่อไว้อีก 10% ในกรณีข้อมูลไม่ครบถ้วน

3. พื้นที่ศึกษาและการสุ่มตัวอย่าง

พื้นที่ศึกษาครอบคลุมทุกภาคทั่วประเทศ จำนวน 5 ภาคๆ ละ 1 จังหวัด ประกอบด้วย จังหวัดขอนแก่น พิจิตร ปราจีนบุรี กระบี่ และกรุงเทพมหานคร ในแต่ละภาคจะสุ่มตัวอย่างด้วยวิธีเลือกตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling)

1) **ภาค** เลือกจังหวัดจากแต่ละภาคของประเทศไทย ได้พื้นที่ศึกษา 4 จังหวัดแรก ประกอบด้วย จังหวัดขอนแก่น พิจิตร ปราจีนบุรี และกระบี่ ดำเนินการสุ่มเลือกพื้นที่ศึกษา ดังนี้
 ขั้นตอนแรก แต่ละจังหวัดแบ่งออกเป็น 2 พื้นที่ คือ พื้นที่ในเขตเทศบาล (เทศบาลนคร เทศบาลเมือง หรือเทศบาลตำบล) และนอกเขตเทศบาล (องค์การบริหารส่วนตำบล)

ขั้นตอนที่สอง เมื่อได้พื้นที่ทั้งในเขตและนอกเขตเทศบาลแล้ว ให้สุ่มเลือกเทศบาลและตำบล ๆ ละ 1 แห่ง

ขั้นตอนที่สาม แต่ละเทศบาลและตำบล สุ่มเลือกชุมชนและหมู่บ้าน จำนวน 5 แห่ง ๆ ละ 40 ครอบครั้ว แบ่งเป็นพื้นที่ในเขตเทศบาล 200 ครอบครั้ว และพื้นที่นอกเขตเทศบาล 200 ครอบครั้ว รวมจำนวนทั้งสิ้น 400 ครอบครั้ว รายละเอียดดังตาราง 1

ตารางที่ 1 พื้นที่ศึกษาและจำนวนครอบครั้วที่วางแผนสุ่มเลือก ในพื้นที่ 4 จังหวัด

พื้นที่ศึกษา		พื้นที่ศึกษาและจำนวนครอบครั้วที่วางแผนสุ่มเลือก	
ภาค	จังหวัด	พื้นที่ในเขตเทศบาล	พื้นที่นอกเขตเทศบาล
ตะวันออกเฉียงเหนือ	ขอนแก่น	เทศบาลนคร อำเภอเมือง (200) - ชุมชนหนองใหญ่ 1 - ชุมชนหนองใหญ่ 3 - ชุมชนหนองใหญ่ 4 - ชุมชนปะขาม - ชุมชนโนนทัน 1 - ชุมชนโนนทัน 2	อบต. ศิลา อำเภอเมือง (200) - หมู่ที่ 1 บ้านศิลา - หมู่ที่ 2 บ้านหนองกุง - หมู่ที่ 3 บ้านโนนม่วง - หมู่ที่ 4 บ้านห้วยชัน - หมู่ที่ 5 บ้านบึงอีเฒ่า
		เทศบาลเมือง อำเภอเมือง (200) - ชุมชนบึงสีไฟตอนบน - ชุมชนบึงสีไฟตอนล่าง - ชุมชนประตูน้ำปากคลองท่าหลวง - ชุมชนคลองคะเชนทร์ - ชุมชนศาลเจ้าพ่อหลวง	อบต. หนองโสน อำเภอสามง่าม (200) - หมู่ที่ 1 บ้านหนองโสน - หมู่ที่ 2 บ้านหนองโสน - หมู่ที่ 16 บ้านหนองโสน - หมู่ที่ 17 บ้านหนองโสน - หมู่ที่ 10 บ้านคลองเจริญ

ตารางที่ 1 พื้นที่ศึกษาและจำนวนครอบครัวที่วางแผนสุ่มเลือก ในพื้นที่ 4 จังหวัด (ต่อ)

พื้นที่ศึกษา		พื้นที่ศึกษาและจำนวนครอบครัวที่วางแผนสุ่มเลือก	
ภาค	จังหวัด	พื้นที่ในเขตเทศบาล	พื้นที่นอกเขตเทศบาล
ตะวันออก	ปราจีนบุรี	เทศบาลเมือง อำเภอเมือง (200) - ชุมชนเขียนซื่อ - ชุมชนโปร่งอรุณ - ชุมชนบ้างกลางเหนือ - ชุมชนบ้านกลางใต้ - ชุมชนท้ายวัดหลวง	อบต. ดงพระราม อำเภอเมือง (200) - หมู่ที่ 3 บ้านตลาดหลวง - หมู่ที่ 4 บ้านดงตาแคน - หมู่ที่ 5 บ้านบุษเสด - หมู่ที่ 8 บ้านหนองอ้อ - หมู่ที่ 10 วัดป่าทรงคุณ - หมู่ที่ 12 ชุมชนนาคราช
	กระบี่	เทศบาลตำบลเหนือคลอง อำเภอเหนือคลอง (200) - ชุมชนหลังตลาด - ชุมชนท่ากรวด - ชุมชนตลาดใน - ชุมชนตลาดนัด - ชุมชนนาทุ่งเสม็ด - ชุมชนฝายห้วย - ชุมชนบนควน	อบต. ดินอุดม อำเภอลำทับ (200) - หมู่ที่ 1 บ้านหนองจุด - หมู่ที่ 2 บ้านเสม็ดจวน - หมู่ที่ 3 บ้านป่าใหม่ - หมู่ที่ 4 บ้านเขาดิน - หมู่ที่ 7 บ้านไสสด
ใต้			
รวมทั้งสิ้น (1,600)		800	800

หมายเหตุ ตัวเลขในวงเล็บ () คือ จำนวนครอบครัว

2) **พื้นที่เขตกรุงเทพมหานคร** ดำเนินการสุ่มเลือกพื้นที่ศึกษาตามขั้นตอนต่างๆ ดังนี้
 ขั้นตอนแรก แบ่งพื้นที่ศึกษาออกเป็นพื้นที่รอบในและรอบนอก ซึ่งมีลักษณะทางกายภาพ
 ของพื้นที่ และวิธีการดำเนินชีวิตของคน คล้ายคลึงกับพื้นที่ในเขตและนอกเขตเทศบาลของพื้นที่
 ศึกษา 4 จังหวัดข้างต้น

ขั้นตอนที่สอง สุ่มเลือกพื้นที่ศึกษา โดยมีเกณฑ์การสุ่มเลือกพื้นที่แบ่งตามเขตพื้นที่
 การทำงานของศูนย์ส่งเสริมการพัฒนาชุมชนเมือง กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของ
 มนุษย์ โดยพื้นที่รอบในสุ่มเลือกพื้นที่เขตพญาไทและเขตราษฎร์เทพวิ ส่วนพื้นที่รอบนอกสุ่มเลือกพื้นที่
 เขตคลองสามวา

ขั้นตอนที่สาม พื้นที่รอบใน สุ่มเลือกพื้นที่ศึกษาออกเป็น 9 ชุมชนๆ ละประมาณ 23 ครอบครัว พื้นที่รอบนอก สุ่มเลือก 3 หมู่บ้าน ในเขตคลองสามวา ในแต่ละหมู่บ้านสุ่มเลือก 67 ครอบครัว รวมจำนวนทั้งสิ้น 400 ครอบครัว รายละเอียด ดังแสดงในตารางที่ 2

ตารางที่ 2 พื้นที่ศึกษาและจำนวนครอบครัวที่วางแผนสุ่มเลือก ในพื้นที่กรุงเทพมหานคร

พื้นที่กรุงเทพมหานคร	พื้นที่ศึกษาและจำนวนครอบครัวที่วางแผนสุ่มเลือก (ครอบครัว)
พื้นที่รอบใน	ศูนย์ส่งเสริมการพัฒนาชุมชนเมือง เขต 2 (200) - ชุมชนอุทัยรัตน์ เขตพญาไท - ชุมชนถวัลย์ศักดิ์ เขตพญาไท - ชุมชนวัดมะกอกสวนหน้า เขตพญาไท - ชุมชนอาเชียน เขตพญาไท - ชุมชนสุเหร่าเพชรบุรี 7 เขตราชเทวี - ชุมชนชอยสวนเงิน เขตราชเทวี - ชุมชนชอยแดงบุหงา เขตราชเทวี - ชุมชนคลองส้มป่อย เขตราชเทวี - ชุมชนโค้งรถไฟยมราช เขตราชเทวี
พื้นที่รอบนอก	ศูนย์ส่งเสริมการพัฒนาชุมชนเมือง เขต 8 (200) - หมู่บ้านเมืองประชา เขตคลองสามวา - หมู่บ้านเคซี 1 เขตคลองสามวา - หมู่บ้านเคซี 3 เขตคลองสามวา
รวมทั้งสิ้น	400 ครอบครัว

หมายเหตุ ตัวเลขในวงเล็บ () คือ จำนวนครอบครัว

แต่ละจังหวัด เก็บรวบรวมข้อมูล จำนวน 400 ครอบครัว โดยแบ่งออกเป็นพื้นที่ในเขตเทศบาล จำนวน 200 ครอบครัว และพื้นที่นอกเขตเทศบาล จำนวน 200 ครอบครัว เก็บรวบรวมข้อมูลจำนวนทั้งสิ้น 2,000 ครอบครัว จำแนกเป็นพื้นที่ในเขตเทศบาล จำนวน 1,000 ครอบครัว และพื้นที่นอกเขตเทศบาล จำนวน 1,000 ครอบครัว (ตารางที่ 3)

การเลือกครอบครัวในแต่ละพื้นที่ศึกษา ทีมวิจัยจะวางแผนร่วมกับอาสาสมัครในพื้นที่ เนื่องจากเป็นบุคคลที่เป็นที่รู้จัก และมีความคุ้นเคยกับครอบครัวในพื้นที่เป็นอย่างดี โดยมีหลักเกณฑ์สำคัญในการพิจารณาเลือกผู้ให้ข้อมูลหลัก คือ เน้นบุคคลที่เป็นหัวหน้าครอบครัวหรือผู้แทนในครอบครัว ที่ทราบข้อมูลของสมาชิกในครอบครัวทั้งหมดมากที่สุด และให้ความร่วมมือในการตอบแบบสอบถาม เพื่อจะได้ข้อมูลที่ถูกต้องและน่าเชื่อถือ

ตารางที่ 3 พื้นที่ศึกษาและจำนวนครอบครัวที่ศึกษาในภาพรวม

พื้นที่ศึกษา		พื้นที่ศึกษาและจำนวนครอบครัวที่ศึกษา (ครอบครัว)	
ภาค	จังหวัด	พื้นที่ในเขตเทศบาล	พื้นที่นอกเขตเทศบาล
ตะวันออกเฉียงเหนือ	ขอนแก่น	เทศบาลนคร	อบต. ศีลา
		อำเภอเมือง (200)	อำเภอเมือง (200)
ตะวันออกเฉียงเหนือ	พิจิตร	เทศบาลเมือง	อบต. หนองโสน
		อำเภอเมือง (200)	อำเภอสามง่าม (200)
ตะวันออกเฉียงใต้	ปราจีนบุรี	เทศบาลเมือง	อบต. ดงพระราม
		อำเภอเมือง (200)	อำเภอเมือง (200)
กลาง	กระบี่	เทศบาลตำบลเหนือคลอง	อบต. ดินอุดม
		อำเภอเหนือคลอง (200)	อำเภอลำทับ (200)
กลาง	กรุงเทพมหานคร	ศูนย์ส่งเสริมการพัฒนาชุมชนเมือง เขต 2 (200)	ศูนย์ส่งเสริมการพัฒนาชุมชนเมือง เขต 8 (200)
		รวม (2,000 ครอบครัว)	(1,000)

หมายเหตุ ตัวเลขในวงเล็บ คือ จำนวนครอบครัว

4. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลสัมพันธภาพในครอบครัวไทย คือ แบบสอบถามสำรวจสัมพันธภาพในครอบครัว ซึ่งมีขั้นตอนในการพัฒนา ดังต่อไปนี้

4.1 การทบทวนวรรณกรรมหรือเอกสารที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยได้ค้นคว้าหนังสือ ตำรา และเอกสารที่เกี่ยวข้อง เพื่อใช้สำหรับสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลหรือแบบสำรวจสัมพันธภาพในครอบครัว และเป็นแนวทางสำหรับการดำเนินโครงการ ซึ่งประกอบด้วยประเด็นที่สำคัญต่างๆ ได้แก่ แนวคิดเกี่ยวกับครอบครัว แนวคิดเกี่ยวกับสัมพันธภาพในครอบครัว ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับสัมพันธภาพในครอบครัว นโยบายและยุทธศาสตร์การพัฒนาศาสนาครอบครัว

4.2 การติดต่อประสานงานและประชุมปรึกษาหารือ ระหว่างสถาบันพัฒนาการสาธารณสุขอาเซียน มหาวิทยาลัยมหิดล และสำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ โดยช่องทางการสื่อสารทางโทรศัพท์ และอีเมล (E-Mail) เพื่อขอรายละเอียดข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับเรื่องสัมพันธภาพในครอบครัว และร่วมวางแผนการดำเนินโครงการเป็นระยะๆ ตลอดโครงการ

4.3 การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยเป็นแบบสำรวจสัมพันธภาพในครอบครัว ประกอบด้วยข้อมูลสำคัญ 2 ส่วน ได้แก่

ส่วนที่ 1 ข้อมูลสมาชิกในครอบครัว คำถามเกี่ยวกับข้อมูลของสมาชิกครอบครัว ในเรื่อง เพศ อายุ การศึกษา อาชีพ สถานภาพ ความสัมพันธ์กับหัวหน้าครอบครัว อาชีพหลักที่สร้างรายได้เลี้ยงครอบครัว รายได้เฉลี่ยต่อเดือนของครอบครัว จำนวนสมาชิกของครอบครัวในวัยต่างๆ รูปแบบของครอบครัว สถานะภาพของครอบครัว และความช่วยเหลือจุนเจือที่ได้รับจากสมาชิกในครอบครัวและนอกครอบครัว

ส่วนที่ 2 ข้อมูลสัมพันธภาพในครอบครัว ประกอบด้วย 4 ประเด็น ได้แก่ 1) การใช้เวลาในการทำกิจกรรมร่วมกันของสมาชิกในครอบครัว 2) การพูดคุย ปรึกษาหารือ และตัดสินใจในเรื่องสำคัญต่างๆ 3) การแสดงออกซึ่งความรักความเอื้ออาทรต่อกันทั้งทางกายวาจาใจ และ 4) การปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่ที่เหมาะสมของสมาชิกในครอบครัว รวม 4 หัวข้อ

ประเด็นที่ 1 สัมพันธภาพในด้านของการใช้เวลาในการทำกิจกรรมร่วมกันของสมาชิกในครอบครัว ทั้งกิจกรรมในบ้านและนอกบ้าน มีจำนวน 9 ข้อคำถาม

ประเด็นที่ 2 สัมพันธภาพในด้านของการพูดคุย ปรึกษาหารือ และตัดสินใจในเรื่องสำคัญต่างๆ ของสมาชิกในครอบครัว มีจำนวน 15 ข้อคำถาม

ประเด็นที่ 3 สมาชิกในครอบครัวแสดงออกซึ่งความรักและความเอื้ออาทรต่อกัน ทั้งทางกาย วาจาใจ ของสมาชิกในครอบครัว มีจำนวน 4 ข้อคำถาม

ประเด็นที่ 4 การปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่ที่เหมาะสมของสมาชิกในครอบครัว มีจำนวน 13 ข้อคำถาม

การให้คะแนนข้อมูลสัมพันธภาพในครอบครัว มี 3 ระดับ คือ ไม่ได้ปฏิบัติ บางครั้งเป็นประจำ เกณฑ์การให้คะแนนข้อคำถามเชิงบวก ให้คะแนน ไม่ได้ปฏิบัติ=1 บางครั้ง=2 และเป็นประจำ= 3 และข้อคำถามเชิงลบให้คะแนนกลับกัน คือ ไม่ได้ปฏิบัติ=3 บางครั้ง=2 และเป็นประจำ=1

การวัดระดับสัมพันธภาพในครอบครัวไทย ที่มวิจัวัดระดับสัมพันธภาพ โดยใช้ 2 วิธี ได้แก่

1) วัดจากความผูกพันทางอารมณ์ ความร่วมมือ และการปรับตัว

การวัดสัมพันธภาพในครอบครัวไทย ใช้แบบประเมินซึ่งแปลมาจากแบบประเมิน Family Attachment Changeability Index 8 (FACI8) (McCubbin, H.I.,Thompson, A.I.,& McCubbin, M.A,1996; ลัดดา เหมาะสุวรรณ และคณะ, 2547; กัลยา นิติเวียงจรัส บรรณานิการ, 2547; ศิริกุล อิศรานุรักษ์และคณะ, 2546) ซึ่งใช้ในการประเมินการทำหน้าที่ของครอบครัวโดยใช้สองตัวชี้วัด คือ ความผูกพันทางอารมณ์ที่สมาชิกในครอบครัวมีต่อกัน ความร่วมมือและการปรับตัวของสมาชิกในครอบครัว มีจำนวนข้อคำถาม 16 ข้อคำถาม (เป็นข้อคำถามในแบบสอบถามส่วนที่ 2 ประเด็นที่ 2 จำนวน 14 ข้อและประเด็นที่ 4 จำนวน 2 ข้อ ดังแสดงในตารางที่ 27 บทที่ 4) แบ่งเป็น 2 subscale คือ

- 1) Attachment ได้แก่ คำถามข้อ 2, 5, 7, 9, 12, 13, 15, 16 (คำถามเชิงลบ)
- 2) Changeability ได้แก่ คำถามข้อ 1, 3, 4, 6, 8, 10, 11, 14

การคิดค่าคะแนน

Subscale attachment มีคำถามทั้งสิ้น 8 ข้อ คะแนนเต็ม 8-24 คะแนน ให้ค่าคะแนน โดยเทียบค่ากับเกณฑ์ของชาวตะวันตก เพื่อมาใช้วัดกลุ่มครอบครัว ดังนี้

African-American Cutoff	ค่าคะแนน
0-6	1
7-10	2
11-13	3
14-16	4
17-20	5
21-24	6

Subscale Changeability มีคำถามทั้งสิ้น 8 ข้อ คะแนนเต็ม 8-24 คะแนน โดยค่าคะแนน โดยเทียบค่ากับเกณฑ์ของชาวตะวันตก ดังนี้

African - American Cutoff	ค่าคะแนน
0-5	1
6-7	2
8-10	3
11-12	4
13-14	5
15-24	6

จากนั้นนำคะแนน 2 Subscale มาเฉลี่ยเป็นคะแนนสัมพันธภาพในครอบครัว $FR = (Attachment\ score + Changeability\ score)/2$ แล้วนำมาจัดกลุ่มตัวแปร FR ออกเป็น 4 ประเภท โดยการให้คะแนนดังนี้

คะแนน 1.0-3.5	= ครอบครัวแบบสุดขีด (Extreme family type)
คะแนน 4.0-4.5	= ครอบครัวค่อนข้างไปทางสุดขีด (Moderate family type)
คะแนน 5.0- 5.50	= ครอบครัวค่อนข้างไปทางสมดุล (Midrange family type)
คะแนน 6.0	= ครอบครัวสมดุล (Balanced family type)

แล้วนำทั้ง 4 กลุ่มมาจัดระดับออกเป็น 2 กลุ่ม คือ

1. กลุ่มสัมพันธภาพแบบไม่สมดุล (โดยรวมกลุ่ม ครอบครัวแบบสุดขีด + ครอบครัวค่อนข้างไปทางสุดขีด + ครอบครัวค่อนข้างไปทางสมดุล)
2. กลุ่มสัมพันธภาพแบบสมดุล (ครอบครัวสมดุล)

2) วัดสัมพันธภาพในครอบครัวจาก 4 ประเด็น

การวัดสัมพันธภาพในครอบครัวไทย โดยพิจารณาจาก 4 ประเด็น คือ 1) การใช้เวลาในการทำกิจกรรมร่วมกันของสมาชิกในครอบครัว 2) การพูดคุย ปรึกษาหารือ และตัดสินใจในเรื่องสำคัญต่างๆ ของสมาชิกในครอบครัว 3) การแสดงออกซึ่งความรักความเอื้ออาทรต่อกันทั้งกาย วาจาใจ และ 4) การปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่ที่เหมาะสมของสมาชิกในครอบครัว รวมทั้ง 34 ข้อ

โดยการให้คะแนน ข้อมูลสัมพันธภาพในครอบครัว มี 3 ระดับ คือ ไม่ได้ปฏิบัติ = 1 บางครั้ง = 2 และประจำ = 3 และข้อคำถามเชิงลบให้คะแนนกลับกัน คือ ไม่ได้ปฏิบัติ = 3 บางครั้ง = 2 และประจำ = 1

นำคะแนนมารวมกัน และแบ่งกลุ่มแบ่งออกเป็น 3 ระดับ คือ

- สัมพันธภาพไม่ดี คะแนนต่ำกว่า P_{25}
- สัมพันธภาพปานกลาง คะแนนอยู่ระหว่าง P_{25} - P_{75}
- สัมพันธภาพดี คะแนนสูงกว่า P_{75}

4.4 การหาความเที่ยงตรง (Validity) เริงโครงสร้างและเนื้อหาของเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยนำแบบสอบถามที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเสนอต่อผู้ทรงคุณวุฒิด้านครอบครัว คือ ศาสตราจารย์แพทย์หญิงศิริกุล อิศรานุรักษ์ ได้พิจารณา ตรวจสอบ แก้ไขความตรงตามเนื้อหาของตัวแปร ความครอบคลุมชัดเจนของคำถามที่ใช้ ความถูกต้องและ

เหมาะสมของภาษาที่ใช้ หลังจากนั้น จึงนำข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิมาพิจารณาเป็นรายข้อ เพื่อจัดทำแบบสอบถามในลำดับต่อไป

4.5 การทดสอบคุณภาพเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล เพื่อเป็นการหาค่าความเที่ยงตรงของแบบสอบถามที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยผู้วิจัยได้นำแบบสอบถามไปทดสอบกับตัวอย่างในพื้นที่ ทั้งในเขตและนอกเขตเทศบาลของจังหวัดนครปฐม จำนวนทั้งสิ้น 53 ชุด เพื่อประเมินถึงความเข้าใจในแบบสอบถาม ได้แก่

1) ชุมชนบ้านสามพราน หมู่ที่ 8 ตำบลสามพราน อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม ซึ่งอยู่ในเขตพื้นที่รับผิดชอบของเทศบาลเมืองสามพราน

2) หมู่ที่ 6 ตำบลบางกระพิก อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม ซึ่งอยู่ในเขตพื้นที่รับผิดชอบขององค์การบริหารส่วนตำบลบางกระพิก

4.6 ค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ของเครื่องมือ การวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อหาความเชื่อมั่นของแบบสอบถามในเรื่องต่างๆ พบว่า ข้อมูลสัมพันธภาพในครอบครัว ซึ่งประกอบด้วย 4 ประเด็น คือ การใช้เวลาในการทำกิจกรรมร่วมกันของสมาชิกในครอบครัว ทั้งกิจกรรมในบ้านและนอกบ้าน มีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.70 การพูดคุย ปรีกษาหารือ และตัดสินใจในเรื่องสำคัญต่างๆ มีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.65 การแสดงออกซึ่งความรักความเอื้ออาทรต่อกันทั้งทางกายวาจาใจ มีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.62 และการปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่ที่เหมาะสมของสมาชิกในครอบครัว มีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.68

4.7 การปรับปรุงแก้ไขแบบสอบถาม หลังจากการทดสอบแบบสอบถาม และวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อหาความเชื่อมั่นของแบบสอบถามแล้ว จึงนำแบบสอบถามมาปรับปรุงแก้ไขเบื้องต้น แล้วส่งให้ผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณา ตรวจสอบ และแก้ไขแบบสอบถามอีกครั้ง ก่อนที่จะนำมาปรับปรุงแก้ไขเป็นแบบสอบถามฉบับสมบูรณ์ เพื่อใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในพื้นที่ศึกษาในลำดับต่อไป

5. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ขั้นตอนของการเก็บรวบรวมข้อมูล ประกอบด้วย 4 ขั้นตอนหลัก คือ

5.1 การติดต่อประสานงานเพื่อเตรียมเก็บรวบรวมข้อมูล โดยขอความอนุเคราะห์จากผู้ประสานงานกลางของสำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ทำหน้าที่ติดต่อประสานงานเบื้องต้นไปยังพื้นที่เป้าหมาย เพื่อขอรายละเอียดเกี่ยวกับรายชื่อ ที่อยู่ และเบอร์โทรศัพท์ติดต่อของผู้ประสานงานในพื้นที่เป้าหมาย ในการดำเนินโครงการลำดับต่อไป โดยทีมวิจัยจะติดต่อประสานงานไปยังผู้ประสานงานในพื้นที่ในภายหลัง เพื่อปรึกษาหารือถึงแนวทางและรายละเอียดต่างๆ เช่น การคัดเลือกพื้นที่เป้าหมาย

การคัดเลือกพนักงานสัมภาษณ์ของพื้นที่ การจัดหาผู้นำทางในการเข้าพื้นที่เก็บข้อมูล และวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล เป็นต้น

5.2 จัดการคัดเลือกพนักงานสัมภาษณ์ในพื้นที่ จำนวน 5 รายต่อจังหวัด เพื่อทำหน้าที่เป็นผู้ช่วยนักวิจัยสำหรับการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยเน้นผู้ที่มีทักษะและประสบการณ์ด้านการวิจัย การเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณโดยใช้แบบสอบถาม ทักษะการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้า และมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีและเข้ากับผู้อื่นได้ง่าย

5.3 การอบรมและประชุมชี้แจงแบบสอบถามต่อพนักงานสัมภาษณ์ เพื่อทำความเข้าใจชี้แจงรายละเอียดเกี่ยวกับแบบสอบถามและวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลให้กับพนักงานสัมภาษณ์

5.4 การดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลในพื้นที่เป้าหมาย ทีมวิจัยจะทำการเก็บรวบรวมข้อมูลในพื้นที่เป้าหมายตามกำหนดการเก็บรวบรวมข้อมูลในพื้นที่เป้าหมายที่กำหนดไว้ โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์กับผู้ตอบแบบสอบถามโดยตรง ตามแบบสำรวจสัมพันธภาพในครอบครัวที่ได้สร้างไว้ หลังจากเก็บรวบรวมข้อมูลเสร็จเรียบร้อยแล้ว พนักงานสัมภาษณ์จะทำการตรวจสอบความถูกต้อง ครบถ้วน และสมบูรณ์ของข้อมูลส่วนต่างๆ ในแบบสอบถาม เพื่อปรับปรุงแก้ไขให้เสร็จเรียบร้อยในพื้นที่ทันที ก่อนที่จะดำเนินการในขั้นตอนต่อไป

ตารางที่ 4 กำหนดการเก็บรวบรวมข้อมูลในพื้นที่เป้าหมาย

พื้นที่เป้าหมาย	วันเดือนปี
● ขอนแก่น	วันที่ 16 ถึง 19 กันยายน 2551
● พิจิตร	วันที่ 23 ถึง 26 กันยายน 2551
● กรุงเทพมหานคร	วันที่ 7, 8, 17, 20 ตุลาคม 2551
● ปราจีนบุรี	วันที่ 14 ถึง 16 ตุลาคม 2551
● กระบี่	วันที่ 27 ถึง 31 ตุลาคม 2551

6. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล มีขั้นตอนต่างๆ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

6.1 การเตรียมข้อมูลในแบบสอบถาม เมื่อได้แบบสอบถามของแต่ละจังหวัดมาแล้ว ทีมวิจัยจะทำการตรวจสอบความถูกต้อง ครบถ้วน และสมบูรณ์ของข้อมูลในแบบสอบถามก่อนที่จะนำไปจัดการข้อมูลในลำดับต่อไป

6.2 การจัดการข้อมูล ทีมวิจัยจะนำแบบสอบถามมาลงรหัสข้อมูล และป้อนข้อมูลในเครื่องคอมพิวเตอร์ด้วยโปรแกรมที่เหมาะสม เพื่อเตรียมความพร้อมสำหรับการวิเคราะห์ข้อมูลในลำดับต่อไป

6.3 การวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติพรรณนา (Descriptive Statistics) เช่น ร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) เพื่อนำเสนอข้อมูลทั่วไปของตัวอย่าง พร้อมทั้งนำเสนอในรูปของตาราง

6.4 การวิเคราะห์ข้อมูลโดยสถิติอนุมาน (Inferential Statistics) โดยใช้ Chi-square test เพื่อทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยต่างๆ กับสัมพันธภาพในครอบครัวไทย

6.5 การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา จากคำถามปลายเปิดของแบบสำรวจสัมพันธภาพในครอบครัว เพื่อนำมาเป็นข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการดำเนินงานเรื่องการสร้างสัมพันธภาพในครอบครัวต่อไป

บทที่ 4 ผลการวิจัย

โครงการสัมพันธภาพในครอบครัวไทย ได้ดำเนินการเก็บข้อมูลทั่วทุกภาคของประเทศ จำนวน 5 ภาคๆ ละ 1 จังหวัด ประกอบด้วย จังหวัดขอนแก่น พิจิตร ปราจีนบุรี กระบี่ และ กรุงเทพมหานคร มีจำนวนครอบครัวที่ศึกษาทั้งสิ้น 2,030 ครอบครัว ซึ่งมีความใกล้เคียงกับที่ได้วางแผนการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยสัดส่วนของครอบครัวที่ศึกษามีความใกล้เคียงกันในแต่ละจังหวัด อยู่ในช่วงระหว่าง 18%-22%

ตารางที่ 5 จำนวนและร้อยละของครอบครัวที่ศึกษาในแต่ละภาคจำแนกตามในเขตเทศบาล และนอกเขตเทศบาล

พื้นที่ศึกษา		ในเขตเทศบาล (n=1,038)		นอกเขตเทศบาล (n=992)	
ภาค	จังหวัด	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
ตะวันออกเฉียงเหนือ	ขอนแก่น	193	18.6	207	20.9
	พิจิตร	210	20.2	205	20.7
ตะวันออก	ปราจีนบุรี	201	19.4	200	20.2
ใต้	กระบี่	227	21.9	181	18.2
กลาง	กรุงเทพมหานคร	207	19.9	199	20.1

ผลการวิจัยจะนำเสนอเป็น 4 ส่วน ดังนี้
ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้ข้อมูลหลัก
ส่วนที่ 2 สถานภาพครอบครัว
ส่วนที่ 3 สัมพันธภาพในครอบครัว
ส่วนที่ 4 พฤติกรรมครอบครัว

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้ข้อมูลหลัก

ผู้ให้ข้อมูลหลักเกือบครึ่งหนึ่ง (46.1%) เป็นหัวหน้าครอบครัว ส่วนอีกประมาณครึ่งหนึ่ง เป็นสมาชิกในครอบครัว ซึ่งส่วนใหญ่เป็นสามี/ภรรยา (37%) รองลงมาเป็นบุตร/หลาน พี่น้อง/ญาติ และบิดามารดา และมีเพียงไม่ถึง 1% ที่เป็นเพื่อน/เพื่อนบุตร อายุของผู้ให้ข้อมูลหลัก อยู่ในช่วงอายุระหว่าง 15-59 ปี (อายุเฉลี่ย 50 ปี) 58.8% ของผู้ให้ข้อมูลหลัก จบการศึกษาระดับประถมศึกษา รองลงมาคือระดับมัธยมศึกษา ระดับปริญญาตรีขึ้นไปมีเพียง 7.7% ส่วนอาชีพของผู้ให้ข้อมูลหลัก พบว่ามีสัดส่วนใกล้เคียงกัน คือ ว่างงาน รับจ้างทั่วไป และธุรกิจส่วนตัว/ค้าขาย (24.9% 24.1% และ 23.7% ตามลำดับ) ส่วนที่เป็นนักเรียน/นักศึกษามีเพียง 1.8%

ตารางที่ 6 ร้อยละของผู้ให้ข้อมูลหลักจำแนกตามความสัมพันธ์กับหัวหน้าครอบครัว อายุ การศึกษา และอาชีพ (n=2,027)

ข้อมูลทั่วไป	จำนวน	ร้อยละ
ความสัมพันธ์กับหัวหน้าครัวเรือน		
● หัวหน้าครัวเรือน	934	46.1
● สามี/ภรรยา	751	37.0
● บิดา/มารดา	55	2.7
● บุตร/หลาน	211	10.4
● พี่น้อง/ญาติ	72	3.6
● เพื่อน/เพื่อนบุตร	4	0.2
อายุ		
● 0-14 ปี	6	0.3
● 15-59 ปี	1,445	71.2
● 60 ปีขึ้นไป	579	28.5
Mean = 50.14 , Min = 12, Max = 99		
การศึกษา		
● ไม่ได้เรียน	74	3.7
● ประถม	1,187	58.8
● มัธยม	454	22.5
● ปวช. ปวส. ปวท. อนุปริญญา	148	7.3
● ปริญญาตรีขึ้นไป	155	7.7
อาชีพ		
● ว่างงาน	498	24.9
● รับจ้างทั่วไป	483	24.1
● ธุรกิจส่วนตัว/ค้าขาย	474	23.7
● ข้าราชการ/รัฐวิสาหกิจ	159	7.9
● อาชีพเกษตรกรรม/เกษตรกร	353	17.6
● นักเรียน/นักศึกษา	37	1.8

ส่วนที่ 2 สถานภาพครอบครัว

การศึกษาสถานภาพของครอบครัว ซึ่งเกี่ยวข้องกับขนาดของครอบครัว โครงสร้างและรูปแบบของครอบครัว ได้ผลการศึกษาดังนี้

2.1 โครงสร้างของครอบครัว

การศึกษานี้พบว่า โครงสร้างครอบครัวส่วนใหญ่เป็นครอบครัวเดี่ยว มีรูปแบบครอบครัวที่มีพ่อ แม่ ลูกอยู่ด้วยกัน หรือมีเพียงพ่อแม่อยู่ด้วยกัน (46.2%) รองลงมาเป็นครอบครัวขยาย ซึ่งประกอบด้วย พ่อแม่ลูกอยู่กับปู่ ย่า ตายาย /ญาติ (35.3%) ครอบครัวที่มีเพียง พ่อ หรือแม่อยู่กับลูกมีสูงถึง 10 % ครอบครัวทดแทนถาวร ซึ่งเป็นครอบครัวที่เด็กอาศัยอยู่กับญาติหรือเพื่อนพ่อ มีเพียง 4.9% พบในสัดส่วนที่ต่ำสำหรับครอบครัวที่เป็นญาติพี่น้องกัน (3.3%) หรือเป็นเพื่อนกัน (0.3%) (ตารางที่ 7)

ตารางที่ 7 จำนวนและร้อยละของครอบครัวจำแนกตามรูปแบบครอบครัว
(n=2,030)

รูปแบบครอบครัว	จำนวน	ร้อยละ
● ครอบครัวเดี่ยว	937	46.2
● ครอบครัวขยาย	717	35.3
● ครอบครัวที่มีพ่อหรือแม่คนเดียว	202	10.0
● ครอบครัวที่เป็นญาติพี่น้องกัน	67	3.3
● ครอบครัวที่เป็นเพื่อนกัน	7	0.3
● ครอบครัวทดแทนถาวร	100	4.9

ตารางที่ 8 แสดงโครงสร้างครอบครัวตัวอย่างที่ศึกษาจำแนกรายภาค พบว่า ครอบครัวเดี่ยวซึ่งมีโครงสร้างครอบครัวที่มีทั้งพ่อแม่และลูก หรือมีเพียง พ่อและแม่ พบสูงที่สุดในภาคใต้ (62.7%) รองลงมาเป็นภาคเหนือ (49.6%) และภาคกลาง (42.4%) ครอบครัวขยายพบสูงสุดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ รองลงมาเป็นภาคเหนือ (48.8%) และภาคกลาง (34.7%) ครอบครัวเดี่ยวที่มีเพียงพ่อหรือแม่อยู่กับลูก พบสูงที่สุดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (13.5%) รองลงมาพบในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (11.3%) และภาคกลาง (10.6%)

ตารางที่ 8 ร้อยละของครอบครัวจำแนกตามรูปแบบครอบครัวและภาค

(n=2,030)

ภาค	ครอบครัวเดี่ยว	ครอบครัวขยาย	ครอบครัวพ่อแม่คนเดียว	ครอบครัวญาติพี่น้อง	ครอบครัวเพื่อนกัน	ครอบครัวทดแทนถาวร
ตะวันออกเฉียงเหนือ	34.0	48.8	11.3	2.3	0.3	3.5
เหนือ	49.6	35.4	7.5	1.7	0.0	5.8
ตะวันออก	41.6	33.2	13.5	3.7	0.2	7.7
ใต้	62.7	23.8	7.1	2.2	0.7	3.4
กลาง	42.4	34.7	10.6	6.7	0.5	4.2

2.2 ขนาดของครอบครัว

สมาชิกที่อาศัยอยู่ในบ้าน ณ ปัจจุบัน โดยเฉลี่ย 4.3 คน ภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีขนาดครอบครัวใหญ่ที่สุด ค่าเฉลี่ย 4.6 คน รองลงมาเป็นภาคกลาง (กรุงเทพมหานคร) ค่าเฉลี่ย 4.5 คน และภาคเหนือ ค่าเฉลี่ย 4.2 คน (ตารางที่ 9)

ตารางที่ 9 ค่าเฉลี่ยขนาดครอบครัว และค่าเฉลี่ยของสมาชิกที่อายุ 14 ปี หรือน้อยกว่า ค่าเฉลี่ยสมาชิกวัยแรงงาน (15-59 ปี) และค่าเฉลี่ยสมาชิกผู้สูงอายุ (60 ปีขึ้นไป)

ภาค	ขนาดครอบครัว	สมาชิกที่อายุ ≤ 14 ปี	สมาชิกวัยแรงงาน (15-59 ปี)	สมาชิกผู้สูงอายุ (60 ปีขึ้นไป)
ตะวันออกเฉียงเหนือ	4.6	1.5	3.1	1.4
เหนือ	4.2	1.5	2.8	1.4
ตะวันออก	4.1	1.5	2.8	1.5
ใต้	3.9	1.6	2.8	1.5
กลาง	4.5	1.6	2.9	1.4

สมาชิกในครอบครัว จำแนกตามกลุ่มอายุทั้งในเขตและนอกเขตเทศบาลพบว่าประชากรส่วนใหญ่ ประมาณ 2 ใน 3 (64.4%-69.6%) ในทุกภาค มีช่วงอายุระหว่าง 15-59 ปี สัดส่วนของประชากรที่อายุ 60 ปีขึ้นไปหรือผู้สูงอายุ มีประมาณเกือบ 1 ใน 5 ของประชากรทุกช่วงอายุ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคตะวันออก ที่พบมากถึง 17.5% และ 16.1% ตามลำดับ (ตารางที่ 10)

ตารางที่ 10 ร้อยละของครอบครัว จำแนกตามกลุ่มอายุของสมาชิกในครอบครัวแต่ละภาค
(n=2,030)

ภาค	ในเขตเทศบาล			นอกเขตเทศบาล			รวม		
	0-14 ปี	15-59 ปี	60 ปีขึ้นไป	0-14 ปี	15-59 ปี	60 ปีขึ้นไป	0-14 ปี	15-59 ปี	60 ปีขึ้นไป
ตะวันออกเฉียงเหนือ	18.8	64.2	17.0	15.5	66.4	18.0	17.2	65.3	17.5
เหนือ	18.4	65.0	16.6	21.2	64.6	14.2	19.8	64.8	15.4
ตะวันออก	19.2	62.9	17.8	17.2	68.6	14.2	18.2	65.6	16.1
ใต้	16.4	72.6	11.0	25.7	66.1	8.2	20.7	69.6	9.7
กลาง	20.9	62.9	16.2	25.0	66.2	8.8	22.8	64.4	12.8

2.3 การศึกษาของหัวหน้าครอบครัว และสมาชิกในครอบครัว

หัวหน้าครอบครัว ส่วนใหญ่จบการศึกษาระดับประถมศึกษา รองลงมาจบการศึกษามัธยมศึกษา ในภาคกลางพบว่า 16.3 % ของหัวหน้าครอบครัวจบปริญญาตรีหรือสูงกว่า

ตารางที่ 11 ร้อยละของครอบครัวจำแนกตามระดับการศึกษาของหัวหน้าครอบครัวและภาค
(n=2,030)

ภาค	ระดับการศึกษา				
	ไม่ได้เรียน	ประถม	มัธยม	ปวช./ปวส.	ปริญญาตรีขึ้นไป
ตะวันออกเฉียงเหนือ	0.3	76.3	13.0	6.0	4.5
เหนือ	6.3	74.7	14.0	2.4	2.7
ตะวันออก	1.5	58.9	25.4	6.5	7.7
ใต้	2.7	51.1	21.4	10.3	14.5
กลาง	5.0	39.1	29.0	10.6	16.3

จาก 2,030 ครอบครัวที่ศึกษา มีสมาชิกในครอบครัว จำนวนทั้งสิ้น 8,640 คน ประมาณครึ่งหนึ่งเป็นหญิง (53%) ส่วนใหญ่จบการศึกษาระดับประถมศึกษา รองลงมาจบการศึกษาระดับมัธยมศึกษา (ตารางที่ 11) น้อยกว่า 10% ของจำนวนสมาชิกในครอบครัวไม่ได้เรียนหนังสือ ในขณะที่ 10-15.2 % ของจำนวนสมาชิกในครอบครัวจบการศึกษาระดับปริญญาตรีหรือสูงกว่า ยกเว้นภาคเหนือ (6.2%)

ตารางที่ 12 ร้อยละของสมาชิกในครอบครัว จำแนกตามการศึกษาและภาค
(จำนวนสมาชิกในครอบครัวทั้งหมด 8,640 คน)

ภาค	ระดับการศึกษา				
	ไม่ได้เรียน	ประถม	มัธยม	ปวช./ปวส.	ปริญญาตรีขึ้นไป
ตะวันออกเฉียงเหนือ	5.7	48.5	21.8	14.0	10.0
เหนือ	7.5	54.4	24.8	7.0	6.2
ตะวันออก	6.4	46.5	25.8	11.4	10.0
ใต้	6.5	43.8	25.8	8.9	15.0
กลาง	7.4	40.1	26.7	10.7	15.2

2.4 การประกอบอาชีพของสมาชิกในครอบครัว

ถ้าพิจารณาเปรียบเทียบรายภาค พบว่า ร้อยละของสมาชิกในครอบครัวที่ว่างงานในภาคตะวันออกและภาคกลางสูงพอๆ กัน สำหรับอาชีพรับจ้างพบมากในภาคตะวันออก (25.1%) สมาชิกในครอบครัวที่ทำธุรกิจส่วนตัวพบมากที่สุดในพื้นที่ใต้และภาคกลาง (16.5%) สมาชิกในครอบครัวรับราชการพบมากในภาคตะวันออกมากกว่าภาคอื่นๆ (15.6%) รองลงมาในภาคกลาง สำหรับอาชีพเกษตรกรรมพบมากในสมาชิกในครอบครัวในภาคเหนือ (20.6%) และประมาณ 1 ใน 4 ของสมาชิกในครอบครัวเป็นนักเรียน

ตารางที่ 13 ร้อยละของสมาชิกในครอบครัว จำแนกตามอาชีพและภาค
(จำนวนสมาชิกในครอบครัวทั้งหมด 8,640 คน)

ภาค	การประกอบอาชีพ					
	ว่างงาน	รับจ้าง	ธุรกิจส่วนตัว	รับราชการ	เกษตรกรรม	นักเรียน
ตะวันออกเฉียงเหนือ	20.6	21.6	12.6	10.1	12.3	22.0
เหนือ	17.3	21.9	11.0	4.6	20.6	24.7
ตะวันออก	21.2	25.1	11.3	15.6	3.6	23.3
ใต้	14.4	18.5	16.5	9.1	18.5	23.1
กลาง	21.1	20.7	16.5	14.8	1.0	27.0

2.5 อาชีพหลักที่สร้างรายได้เลี้ยงครอบครัว

อาชีพรับจ้างเป็นอาชีพหลักที่สร้างรายได้ ซึ่งพบสูงสุดในภาคตะวันออก (41.3%) รองลงมาในภาคกลาง (40%) และภาคเหนือ (39.5%)

สำหรับอาชีพเกษตรกรรมพบสูงสุดในภาคใต้ (35.6%) รองลงมาเป็นภาคเหนือ (31%) อาชีพประกอบธุรกิจส่วนตัวจะพบสูงสุดในภาคกลาง (36%) รองลงมาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (28.4%)

ตารางที่ 14 ร้อยละของครอบครัวจำแนกตามอาชีพหลักและภาค

(n=2,030)

ภาค	อาชีพ				
	รับจ้าง	ธุรกิจส่วนตัว	ราชการ/ รัฐวิสาหกิจ	พนักงานบริษัท	เกษตรกร
ตะวันออกเฉียงเหนือ	31.8	28.4	15.5	3.9	20.4
เหนือ	39.5	20.1	7.3	2.2	31.0
ตะวันออก	41.3	21.8	29.5	2.1	5.3
ใต้	21.9	26.0	15.5	1.0	35.6
กลาง	40.0	36.0	11.2	12.9	0.0

2.6 รายได้ของครอบครัว

โดยภาพรวม ค่ามัธยฐานของรายได้ครอบครัวเฉลี่ยต่อเดือนเป็น 10,000 บาท และค่าเฉลี่ยของรายได้ครอบครัวเฉลี่ยต่อเดือน ประมาณ 14,599 บาท ถ้าพิจารณาเปรียบเทียบรายภาคจะพบว่า มัธยฐานรายได้ครอบครัวมีค่าสูงสุดที่ภาคกลาง ต่ำสุดที่ภาคเหนือและตะวันออกเฉียงเหนือ (ตารางที่ 15)

ผลการวิจัยพบว่า ครอบครัวที่มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือน ต่ำกว่า 5,000 บาท พบได้มากในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (48.8%) รองลงมาเป็นภาคเหนือ (42.9%) แต่พบได้น้อยที่สุดในภาคกลาง (13.5%) ครอบครัวที่มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือน 20,001 ขึ้นไป พบสูงสุดในภาคกลาง (32.3%) รองลงมาในภาคใต้ (17.9%) พบน้อยที่สุดในภาคเหนือ (6.5%) ดังแสดงในตารางที่ 16

ตารางที่ 15 ค่ามัธยฐาน (Median) รายได้เฉลี่ยต่อเดือนของครอบครัวจำแนกตามภาค
(n=2,030)

ภาค	รายได้		
	Median	Min	Max
ตะวันออกเฉียงเหนือ	6,000	500	200,000
เหนือ	6,000	500	70,000
ตะวันออก	10,000	500	120,003
ใต้	10,000	500	250,003
กลาง	15,000	2,000	300,000

Mean = 14,599.42 S.D = 18,434.46 Median = 10,000 Min = 500 Max = 300,000

ตารางที่ 16 ร้อยละของครอบครัวจำแนกตามรายได้เฉลี่ยต่อเดือนของครอบครัวและภาค
(n=2,030)

ภาค	รายได้เฉลี่ย (บาท)			
	น้อยกว่า 5,000	5,001-10,000	10,001-20,000	20,001 ขึ้นไป
ตะวันออกเฉียงเหนือ	48.8	26.3	16.0	9.0
เหนือ	42.9	32.8	17.8	6.5
ตะวันออก	30.2	24.7	28.4	16.7
ใต้	15.7	35.8	30.6	17.9
กลาง	13.5	24.9	29.3	32.3

2.7 สถานะการเงินของครอบครัว

สถานะการเงินของครอบครัวที่มีรายได้พอใช้จ่าย พบสูงสุดในภาคตะวันออก (56.9%)
พบต่ำสุดในภาคกลาง (42.6%)

ตารางที่ 17 ร้อยละของครอบครัวจำแนกตามความพอเพียงของรายได้
(n=2,030)

ภาค	รายได้		
	รายได้ > รายจ่าย	พอใช้	รายได้ < รายจ่าย
ตะวันออกเฉียงเหนือ	6.5	44.5	49.0
เหนือ	10.4	43.4	46.3
ตะวันออก	7.3	56.9	35.8
ใต้	12.7	45.3	41.9
กลาง	14.3	42.6	43.1

สถานะการเงินของครอบครัว ครอบครัวที่ไม่มีหนี้สินพบเพียงประมาณ 1 ใน 3 เท่านั้น โดยในภาคใต้ไม่มีหนี้สินมากที่สุด 36.2% ส่วนครอบครัวที่มีหนี้สินพบสูงสุดในสัดส่วนที่ใกล้เคียงกันในทุกภาคกลาง (71.7%) และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (71.6%) พบต่ำสุดในภาคใต้ (63.8%)

ตารางที่ 18 ร้อยละของครอบครัวจำแนกตามการมีหนี้สินและภาค (n=2,030)

ภาค	หนี้สิน			
	ไม่มี	มีน้อย	มีปานกลาง	มีมาก
ตะวันออกเฉียงเหนือ	28.4	18.3	32.7	20.6
เหนือ	31.8	17.3	32.0	18.8
ตะวันออก	33.5	19.3	36.0	11.3
ใต้	36.2	23.2	30.5	10.1
กลาง	28.3	18.9	37.1	15.7

สถานะการเงินของครอบครัวที่มีเงินออม พบสูงสุดในภาคตะวันออก (53%) พบต่ำสุดในภาคเหนือ (46%)

ตารางที่ 19 ร้อยละของครอบครัวจำแนกตามการมีเงินออมและภาค (n=2,030)

ภาค	เงินออม			
	ไม่มี	มีน้อย	มีปานกลาง	มีมาก
	ร้อยละ	ร้อยละ	ร้อยละ	ร้อยละ
ตะวันออกเฉียงเหนือ	50.5	32.7	16.2	0.5
เหนือ	54.0	25.8	20.0	0.2
ตะวันออก	47.1	21.8	30.6	0.5
ใต้	50.2	26.7	22.1	1.0
กลาง	48.0	30.4	19.8	1.7

สถานะการครอบครองที่อยู่อาศัยของครอบครัวพบว่า เป็นเจ้าของที่อยู่อาศัยและที่ดิน สูงสุดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (84.2%) และภาคเหนือ (83.1%) ในสัดส่วนใกล้เคียงกัน ส่วนที่พบต่ำสุด คือ ภาคกลาง (51.5%)

ตารางที่ 20 ร้อยละของครอบครัวจำแนกตามการครอบครองที่อยู่อาศัยและภาค (n=2,030)

ภาค	การครอบครองที่อยู่อาศัย				
	เป็นเจ้าของที่อยู่อาศัยและที่ดิน	เป็นเจ้าของที่อยู่อาศัยแต่ต้องเช่าที่ดิน	บ้านเช่า	อาศัยโดยไม่เสียค่าเช่า	ที่หลวง/ราชพัสดุ
ตะวันออกเฉียงเหนือ	84.2	6.8	3.0	5.5	0.5
เหนือ	83.1	4.3	2.2	10.4	0.0
ตะวันออก	62.3	8.0	6.8	21.5	1.5
ใต้	80.3	1.2	9.8	8.4	0.2
กลาง	51.5	16.1	22.3	10.1	0.0

2.8 การได้รับความช่วยเหลือของครอบครัว

การช่วยเหลือกันด้านการเงินและด้านกำลังใจของสมาชิกในครอบครัว ส่วนใหญ่ได้รับจากหัวหน้าครอบครัว รองลงมาได้จากบุตรหลาน และสามีภรรยา

การช่วยเหลือกันด้านสิ่งของและด้านการดูแลสุขภาพอนามัย ส่วนใหญ่ได้รับจากสามีภรรยา รองลงมาได้จากหัวหน้าครอบครัว และบุตรหลาน ส่วนใหญ่การช่วยเหลือกันด้านข้อมูลข่าวสาร ได้รับจากหัวหน้าครอบครัว รองลงมาได้รับจากสามีภรรยาและบุตรหลาน

ตารางที่ 21 ร้อยละของครอบครัวจำแนกตามความช่วยเหลือที่ให้กับครอบครัวในด้านต่างๆ จำนวน 5 ด้าน

บุคคลที่เป็นหลักให้ความช่วยเหลือ	ด้านการเงิน (n=2,021)	ด้านสิ่งของ (n=2,022)	ด้านข้อมูลข่าวสาร (n=1,999)	ด้านกำลังใจ (n=2,012)	ด้านดูแลสุขภาพ (n=2,018)
● หัวหน้าครอบครัว	48.8	35.8	41.6	34.3	34.3
● สามี-ภรรยา	23.4	36.4	28.0	29.8	36.6
● บิดา-มารดา	1.7	1.8	1.4	3.0	1.7
● บุตร-หลาน	23.7	23.7	25.9	30.2	24.7
● พี่-น้อง	2.1	2.1	2.7	2.2	2.4
● ลุง-ป้า-น้า-อา	0.2	0.2	0.5	0.4	0.2

ความช่วยเหลือจากบุคคลที่ไม่ใช่สมาชิกครอบครัว ด้านการเงินและด้านสิ่งของ
 ครอบครัวส่วนใหญ่มากกว่าครึ่งหนึ่ง (55.8%) ไม่ได้รับความช่วยเหลือ

ตารางที่ 22 จำนวนและร้อยละของความช่วยเหลือจากบุคคลที่ไม่ใช่สมาชิกในด้านการเงิน
 และด้านสิ่งของ

การได้รับความช่วยเหลือ	จำนวน	ร้อยละ
ครอบครัวได้รับความช่วยเหลือด้านการเงิน (n=2,030)		
ไม่เคย	1,132	55.8
เคย ได้รับจาก		
• ญาติห่างๆ	184	9.1
• เพื่อน	38	1.9
• กองทุนหมู่บ้าน	271	13.3
• ธนาคาร-บัตรเครดิต	116	5.7
• อปท. (อบต.-เทศบาล)	157	7.7
• สหกรณ์	64	3.2
• เงินสงเคราะห์	35	1.7
• นายทุน-เงินกู้นอกระบบ	26	1.3
• หัวหน้างาน-ทุนโรงเรียน	7	0.3

ตารางที่ 23 จำนวนและร้อยละของความช่วยเหลือจากบุคคลที่ไม่ใช่สมาชิกในด้านสิ่งของ

การได้รับความช่วยเหลือ	จำนวน	ร้อยละ
ครอบครัวได้รับความช่วยเหลือด้านสิ่งของ (n=2,013)		
ไม่เคย	1,582	78.6
เคย ได้รับจาก		
• ญาติห่างๆ	191	9.5
• เพื่อน	54	2.7
• อปท.(อบต.-เทศบาล)	148	7.4
• วัด	4	0.2
• ศูนย์บริการสาธารณสุข-สถานีนอนมัย	2	0.1
• ราชการ	13	0.6
• กองทุนหมู่บ้าน	7	0.3
• มูลนิธิ-เอกชน	12	0.6

ความช่วยเหลือจากบุคคลที่ไม่ใช่สมาชิกครอบครัว ด้านข้อมูลข่าวสาร ส่วนใหญ่ได้รับจากสื่อโทรทัศน์ วิทยุ และหนังสือพิมพ์ ด้านการให้กำลังใจส่วนใหญ่จะได้รับจากญาติห่างๆ

ตารางที่ 24 จำนวนและร้อยละของความช่วยเหลือ จากบุคคลที่ไม่ใช่สมาชิกครอบครัว ในด้านข้อมูลข่าวสาร ด้านกำลังใจ

การได้รับความช่วยเหลือ	จำนวน	ร้อยละ
ครอบครัวได้รับความช่วยเหลือด้านข้อมูล ข่าวสาร (n=2,024)		
ไม่เคย	208	10.3
เคย ได้รับจาก		
● ญาติห่างๆ	22	1.1
● เพื่อน	32	1.6
● สื่อ (โทรทัศน์ วิทยุ หนังสือพิมพ์)	1,612	79.6
● เจ้าหน้าที่ของรัฐ	14	0.7
● เสียตามสาย	82	4.1
● ผู้นำชุมชน	53	2.6
● อินเทอร์เน็ต	1	0.0

ตารางที่ 25 จำนวนและร้อยละของความช่วยเหลือจากบุคคลที่ไม่ใช่สมาชิกครอบครัว ในด้านกำลังใจ

การได้รับความช่วยเหลือ	จำนวน	ร้อยละ
ครอบครัวได้รับความช่วยเหลือด้านกำลังใจ (n=2,004)		
ไม่เคย	622	31.0
เคย ได้รับจาก		
● ญาติห่างๆ	768	38.3
● เพื่อน	403	20.1
● ที่พึ่งพาทางเศรษฐกิจ	203	10.1
● ลูกที่แยกครอบครัวไป	4	0.2
● ผู้นำหมู่บ้าน	4	0.2

ความช่วยเหลือจากบุคคลที่ไม่ใช่สมาชิกครอบครัว ด้านการดูแลสุขภาพอนามัย พบว่า ส่วนใหญ่เกือบครึ่งหนึ่ง (45.1%) ได้รับจากโรงพยาบาล รองลงมาเป็นหน่วยสุขภาพเคลื่อนที่ และศูนย์บริการสาธารณสุข/สถานีนอนามัย

ตารางที่ 26 จำนวนและร้อยละของความช่วยเหลือ จากบุคคลที่ไม่ใช่สมาชิกครอบครัว ในด้านการดูแลสุขภาพอนามัย

การได้รับความช่วยเหลือ ด้านสุขภาพอนามัย	จำนวน	ร้อยละ
ครอบครัวได้รับความช่วยเหลือด้านการดูแลสุขภาพอนามัย (n=2,027)		
● ไม่เคย	392	19.3
● เคย	1,635	80.7
หน่วยงานที่ให้ความช่วยเหลือ (n=1,628)		
● หน่วยสุขภาพเคลื่อนที่	373	22.9
● อปท.(อบต.-เทศบาล)	198	12.2
● โรงพยาบาล	734	45.1
● คลินิก	43	2.6
● ร้านขายยา	6	0.4
● ศูนย์บริการสาธารณสุข/สถานีนอนามัย	258	15.8
● สวัสดิการข้าราชการ	2	0.1
● ชุมชน-เพื่อน	14	0.9

ส่วนที่ 3 สัมพันธภาพในครอบครัว

3.1 สัมพันธภาพในครอบครัวไทย วัดจากความผูกพันทางอารมณ์ที่สมาชิกมีต่อกัน ความร่วมมือ และการปรับตัวของสมาชิกในครอบครัว

แบบวัดสัมพันธภาพในครอบครัว มีทั้งหมด 16 คำถาม (ตารางที่ 20) เพื่อวัดความผูกพันทางอารมณ์ที่สมาชิกในครอบครัวมีต่อกัน ความร่วมมือ และการปรับตัวของสมาชิกในครอบครัว ด้านการปรับตัว พบว่า ในการแก้ปัญหาต่าง ๆ ส่วนใหญ่คนในบ้านจะพูดคุยกันเป็นประจำ (60.3%) เมื่อมีปัญหาเกิดขึ้น ส่วนใหญ่คนในบ้านจะประนีประนอมกันเป็นประจำ (59.9%) ส่วนใหญ่คนในบ้านร่วมกันรับผิดชอบงานครอบครัวเป็นประจำ (72.2%)

ด้านความผูกพัน พบว่ามีส่วนน้อยที่คนในบ้านมีการแบ่งพรรคแบ่งพวก มากกว่าจะร่วมทำกิจกรรมทั้งครอบครัว (2.9%) มีเพียงส่วนน้อยที่คนในบ้านมักจะเห็นว่าเป็นเรื่องยากที่จะเปลี่ยนแปลงกฎระเบียบ/ข้อตกลงในบ้าน (2.4%)

ตารางที่ 27 แบบวัดสัมพันธภาพในครอบครัว 16 คำถาม

การแสดงออกของสมาชิกในครอบครัว	ไม่ได้ปฏิบัติ	ปฏิบัติบางครั้ง	ปฏิบัติเป็นประจำ
1. คนในบ้านสามารถแสดงความคิดเห็นได้เต็มที่	4.5	35.7	59.8
2. ฉันมักจะพูดคุยปัญหาเกี่ยวกับคนอื่นมากกว่าคนในบ้าน	59.0	33.0	8.1
3. คนในบ้านมีส่วนร่วม/ช่วยกันในการตัดสินใจเรื่องที่สำคัญของครอบครัว เช่น กู้ยืมเงิน การเรียน	9.7	35.6	54.7
4. เมื่อมีปัญหาคนในบ้านจะพูดคุยกันจนได้ทางออกที่พอใจ	8.6	35.5	55.9
5. คนในบ้านต่างคนต่างทำตามความพอใจของตนเอง	53.8	38.9	7.3
6. ในการแก้ปัญหาต่างๆ คนในบ้านจะพูดคุยกันเอง	6.7	33.0	60.3
7. เป็นเรื่องลำบากใจเวลาคิดจะทำอะไรทั้งครอบครัว	72.5	24.5	2.9
8. กฎของบ้านเป็นที่ยอมรับของคนในบ้าน เช่น จะไปไหนผิดเวลาต้องบอกต้องกินข้าวเย็นพร้อมกัน	24.1	26.1	49.8
9. คนในบ้านรู้สึกสนิทกับคนนอกบ้านมากกว่า	55.5	32.7	11.8
10. คนในบ้านช่วยกันหาวิธีใหม่ๆ ในการแก้ปัญหา	15.6	38.2	46.2
11. คนในบ้านร่วมกันรับผิดชอบงานครอบครัว เช่น การเลี้ยงลูก งานบ้าน	4.5	23.3	72.2
12. เป็นเรื่องยากที่จะเปลี่ยนแปลงกฎระเบียบ/ข้อตกลงในบ้าน	80.1	17.5	2.4
13. คนในบ้านไม่สนใจกัน	78.7	17.3	4.0
14. เมื่อมีปัญหาเกิดขึ้น คนในบ้านจะประนีประนอมกันหรือตกลงกันได้	10.5	29.6	59.9
15. คนในบ้านไม่กล้าหรือลำบากใจที่จะพูดถึงสิ่งที่อยู่ในใจตน	66.8	30.1	3.1
16. คนในบ้านมักแบ่งพรรคแบ่งพวกมากกว่าจะร่วมกันทำกิจกรรมทั้งครอบครัว	85.5	11.6	2.9

ผลการวิจัยพบว่า ส่วนใหญ่สัมพันธภาพในครอบครัวเป็นแบบสมดุล (50.7%) รองลงมา เป็นครอบครัวแบบระดับกลางก่อนไปทางสมดุล (41.8%) ในแต่ละภาคสัมพันธภาพในครอบครัว พบว่าส่วนใหญ่เป็นแบบสมดุล โดยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีครอบครัวแบบสมดุลมากกว่า ภาคอื่นๆ (65.1%) สัมพันธภาพในครอบครัวแบบสุดขั้ว พบได้น้อยมาก และไม่พบเลยในภาคใต้ และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ตารางที่ 28 ร้อยละของครอบครัวจำแนกตามสัมพันธภาพในครอบครัวและภาค

ภาค	สัมพันธภาพในครอบครัว			
	สุดขั้ว	ระดับกลาง ก่อนไปทาง สุดขั้ว	ระดับกลาง ก่อนไปทาง ไปทางสมดุล	สมดุล
ตะวันออกเฉียงเหนือ	0.0	4.8	30.1	65.1
เหนือ	0.3	7.1	51.8	40.9
ตะวันออก	0.5	10.8	37.6	51.1
ใต้	0.0	8.3	50.7	40.9
กลาง	0.3	5.2	38.4	56.2
รวม	0.2	7.2	41.8	50.7

เมื่อเปรียบเทียบสัมพันธภาพในครอบครัวที่อยู่ในและนอกเขตเทศบาล พบว่า ครอบครัวที่อยู่นอกเขตเทศบาล เป็นครอบครัวแบบสมดุลมากกว่าครอบครัวที่อยู่ในเขตเทศบาล (53.8% และ 47.8%) อย่างไรก็ตาม การศึกษานี้ไม่พบว่า สัมพันธภาพในครอบครัวที่อยู่ในเขต และนอกเขตเทศบาลมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

ตารางที่ 29 ร้อยละของครอบครัวจำแนกตามสัมพันธภาพในครอบครัวและเขตการปกครอง

เขตการปกครอง	สัมพันธภาพในครอบครัว			
	สุดขั้ว	ระดับกลาง ก่อนไปทาง สุดขั้ว	ระดับกลาง ก่อนไปทาง สมดุล	สมดุล
● ในเขตเทศบาล	0.1	7.9	44.2	47.8
● นอกเขตเทศบาล	0.3	6.5	39.4	53.8
รวม	0.2	7.2	41.8	50.7

ครอบครัวไทยที่สมาชิกในครอบครัวอยู่ร่วมกัน สัมพันธภาพในครอบครัวที่สมดุลและไม่สมดุลนั้น อาจขึ้นอยู่กับปัจจัยด้านต่างๆ เช่น โครงสร้างครอบครัว สถานะทางการเงินของครอบครัว ที่มิวิจัยได้ทำการทดสอบความสัมพันธ์พบว่า ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับสัมพันธภาพในครอบครัวอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ จำนวน 5 ปัจจัย มีดังต่อไปนี้ (ตารางที่ 30)

- เขตการปกครอง
- ภาค
- รูปแบบครอบครัว
- การมีรายรับมากกว่ารายจ่าย
- สภาพการครองครองที่อยู่อาศัย

ตารางที่ 30 ความสัมพันธ์ระหว่างสัมพันธภาพในครอบครัวและปัจจัยที่เกี่ยวข้อง

(n=1,928)

ปัจจัย	ครอบครัว ไม่สมดุล	ครอบครัว สมดุล	P-Value of Chi-square test
เขตการปกครอง (n=1,910) <ul style="list-style-type: none"> ● ในเขตเทศบาล ● นอกเขตเทศบาล 	52.2 46.2	47.8 53.8	.009
ภาค (n=1,910) <ul style="list-style-type: none"> ● ตะวันออกเฉียงเหนือ ● เหนือ ● ตะวันออก ● ใต้ ● กลาง 	34.9 59.1 48.9 59.1 43.8	65.1 40.9 51.1 40.9 56.2	.001
รายได้ (บาท) (n=1,910) <ul style="list-style-type: none"> ● น้อยกว่า 5,000 ● 5,001-10,000 ● 10,001-20,000 ● 20,001 ขึ้นไป 	49.9 49.6 49.0 47.8	50.1 50.4 51.0 52.2	.941
การศึกษาของหัวหน้าครอบครัว (n=1,910) <ul style="list-style-type: none"> ● ไม่ได้เรียนหนังสือ ● ประถมศึกษา ● มัธยมศึกษา ● ปวช. ปวส. ปวท. อนุปริญญา ● บริญญาตรีขึ้นไป 	51.7 50.5 46.9 45.7 48.3	48.3 49.5 53.1 54.3 51.7	.633
อาชีพหลักที่สร้างรายได้ เลี้ยงครอบครัว (n=1,873) <ul style="list-style-type: none"> ● รับจ้าง ● ธุรกิจส่วนตัว ● รับราชการ/รัฐวิสาหกิจ ● พนักงานบริษัท ● เกษตรกร 	52.9 48.4 44.3 42.0 50.1	47.1 51.6 55.7 58.0 49.9	.081

ตารางที่ 30 ความสัมพันธ์ระหว่างสัมพันธภาพในครอบครัวและปัจจัยที่เกี่ยวข้อง
(n=1,928) (ต่อ)

ปัจจัย	ครอบครัว ไม่สมดุล	ครอบครัว สมดุล	P-Value of Chi-square test
โครงสร้างครอบครัว (n=1,910)			.020
● ครอบครัวเดี่ยว	52.5	47.5	
● ครอบครัวขยาย	48.9	51.1	
● ครอบครัวที่มีพ่อหรือแม่คนเดียว	43.8	56.2	
● ครอบครัวที่เป็นญาติพี่น้อง	43.3	56.7	
● ครอบครัวที่เป็นเพื่อนกัน	42.9	57.1	
● ครอบครัวทดแทนถาวร	36.5	63.5	
รายได้ของครอบครัว (n=1,906)			.008
● รายรับมากกว่ารายจ่าย	39.8	60.2	
● รายรับ-รายจ่ายพอๆ กัน	48.7	51.3	
● รายรับน้อยกว่ารายจ่าย	52.1	47.9	
หนี้สินของครอบครัว (n=1,895)			.294
● ไม่มี	48.0	52.0	
● มีน้อย	51.9	48.1	
● มีปานกลาง	47.4	52.6	
● มีมาก	52.8	47.2	
เงินออมของครอบครัว (n=1,902)			.455
● ไม่มี	50.7	49.3	
● มีน้อย	48.9	51.1	
● มีปานกลาง	46.0	54.0	
● มีมาก	50.0	50.0	
สภาพการครอบครองที่อยู่อาศัย (n=1,906)			.015
● เป็นเจ้าของที่อยู่อาศัยและที่ดิน	48.1	51.9	
● เป็นเจ้าของที่อยู่อาศัยแต่ต้องเช่าที่ดิน	42.8	57.2	
● เป็นบ้านเช่า	57.1	42.9	
● อาศัยโดยไม่ต้องเสียค่าเช่า	53.3	46.7	
● ที่ดินของหลวง/ราชพัสดุ	49.2	50.8	

ผลการศึกษาดังแสดงในตารางที่ 31 ไม่พบความสัมพันธ์ระหว่างสัมพันธภาพในครอบครัวและบทบาทของชายหญิงในการหารายได้เลี้ยงครอบครัว และการทำงานบ้านเลี้ยงลูก

ตารางที่ 31 ความสัมพันธ์ระหว่างสัมพันธภาพในครอบครัวและบทบาทของชายหญิง

ปัจจัย	ครอบครัว ไม่สมดุล	ครอบครัว สมดุล	P-Value of Chi-square test
บทบาทในการหารายได้เลี้ยงครอบครัว (n=1,900)			.890
• ชาย	49.1	50.9	
• หญิง	50.1	49.9	
• เท่าเทียมกัน	48.7	51.3	
บทบาทในการทำงานบ้าน เลี้ยงลูก (n=1,918)			.381
• ชาย	50.3	49.7	
• หญิง	50.1	49.9	
• เท่าเทียมกัน	46.5	53.5	

การศึกษานี้พบว่า สัมพันธภาพในครอบครัวที่ไม่สมดุล มาจากความคิดเห็นเกี่ยวกับ สิ่งที่ทำให้มีความสัมพันธ์ไม่ดีในครอบครัว ได้แก่ เรื่องชู้สาว นอกใจ และเห็นเพื่อนดีกว่า (ตารางที่ 32)

ตารางที่ 32 ร้อยละของครอบครัวแบบไม่สมดุลและสมดุลจำแนกตามความคิดเห็นเกี่ยวกับ สิ่งที่ทำให้มีความสัมพันธ์ที่ดีและไม่ดีในครอบครัว

ปัจจัย	ครอบครัวไม่สมดุล	ครอบครัว สมดุล
สิ่งที่ทำให้มีความสัมพันธ์ที่ดีในครอบครัว (n=1,388)		
● ความรัก ความเข้าใจความผูกพัน การดูแลเอาใจใส่ซึ่งกันและกัน	48.8	51.2
● การพูดคุย ปรึกษาหารือ	46.2	53.8
● การปรองดอง สามัคคี ให้อภัย เชื่อฟังกัน	54.0	46.0
● ความรับผิดชอบในหน้าที่ของสมาชิก ในครอบครัว	62.8	37.2
● การเคารพในเกียรติซึ่งกันและกัน	45.5	54.5
สิ่งที่ทำให้มีความสัมพันธ์ที่ไม่ดีในครอบครัว (n=253)		
● อบายมุข กินเหล้า สูบบุหรี่ ยาเสพติด	35.9	64.1
● ความขัดแย้ง แยกแยกในครอบครัว	46.3	53.7
● ชู้สาว นอกใจ มีเมียบ่อย	83.3	16.7
● ไม่เข้าใจ ไม่ปรึกษาหารือกัน	49.4	50.6
● ปัญหาทางเศรษฐกิจ ตกงาน หนี้สิน เงินไม่พอใช้	56.0	44.0
● เห็นเพื่อนดีกว่า	80.0	20.0

3.2 สัมพันธภาพในครอบครัวไทย วัดจากสัมพันธภาพในครอบครัว 4 ด้าน ได้แก่ การใช้เวลาในการทำกิจกรรมร่วมกันของสมาชิกในครอบครัว การพูดคุย ปกป้องหารือ และตัดสินใจในเรื่องสำคัญต่างๆ การแสดงออกซึ่งความรักความเอื้ออาทรต่อกันทั้งทางกาย วาจา ใจ และการปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่ที่เหมาะสมของสมาชิกในครอบครัว และใช้เปอร์เซ็นต์ไทล์ (Percentile) เป็นจุดตัด

ผลงานวิจัยพบว่า สัมพันธภาพในครอบครัวโดยภาพรวม ส่วนใหญ่อยู่ในระดับปานกลาง (56.3%) ส่วนสัมพันธภาพดีและไม่ดีมีสัดส่วนพอๆ กัน แต่ถ้าแยกสัมพันธภาพในครอบครัวของแต่ละภาค พบว่า ส่วนใหญ่สัมพันธภาพที่ดีพบมากในภาคเหนือ (27.7%) ส่วนสัมพันธภาพที่ไม่ดีพบมากที่ภาคใต้ (30.6%) ส่วนภาคอื่นๆ พบในสัดส่วนพอๆ กัน

ตารางที่ 33 ร้อยละของครอบครัวจำแนกตามระดับสัมพันธภาพในครอบครัวและภาค

ภาค	สัมพันธภาพในครอบครัว		
	ดี	ปานกลาง	ไม่ดี
ตะวันออกเฉียงเหนือ	16.3	55.4	28.3
เหนือ	27.7	52.3	20.0
ตะวันออก	22.4	57.1	20.5
ใต้	9.3	60.1	30.6
กลาง	25.3	56.7	17.9
รวม	20.2	56.3	23.5

เมื่อเปรียบเทียบสัมพันธภาพในครอบครัวคนไทยในเขตและนอกเขตเทศบาล พบว่า สัมพันธภาพในครอบครัวโดยรวม อยู่ในระดับปานกลาง (56.3 %) และสัมพันธภาพในระดับดีและไม่ดีมีสัดส่วนใกล้เคียงกัน

ตารางที่ 34 ร้อยละของครอบครัวจำแนกตามระดับสัมพันธภาพในครอบครัวและเขตการปกครอง

เขตการปกครอง	สัมพันธภาพในครอบครัว		
	ดี	ปานกลาง	ไม่ดี
● ในเขตเทศบาล	20.9	54.7	24.4
● นอกเขตเทศบาล	21.4	57.8	20.8
รวม	21.2	56.3	22.5

ครอบครัวคนไทยอยู่ร่วมกันเป็นเครือญาติ การมีสัมพันธภาพในครอบครัวที่ดีและไม่ดี ก็ขึ้นอยู่กับความเข้าใจซึ่งกันและกัน พบว่าปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับสัมพันธภาพในครอบครัวคนไทยอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ จำนวน 8 ปัจจัย (ตารางที่ 35) ได้แก่

- ภาค
- รายได้
- การศึกษา
- อาชีพหลักที่สร้างรายได้เลี้ยงครอบครัว
- รูปแบบครอบครัว
- การมีรายรับมากกว่ารายจ่าย
- เงินออมของครอบครัว
- สถานภาพการครองครองที่อยู่อาศัย

ตารางที่ 35 ความสัมพันธ์ระหว่างระดับสัมพันธภาพในครอบครัวและปัจจัยที่เกี่ยวข้อง
(n=1,928)

ปัจจัย	ระดับสัมพันธภาพในครอบครัว			P-Value of Chi-square test
	ดี	ปานกลาง	ไม่ดี	
เขตการปกครอง (n=1,910)				.181
● ในเขตเทศบาล	20.9	54.7	24.4	
● นอกเขตเทศบาล	21.4	57.8	20.8	
ภาค (n=1,910)				<.001*
● ตะวันออกเฉียงเหนือ	16.3	55.4	28.3	
● เหนือ	27.7	52.3	20.0	
● ตะวันออก	22.4	57.1	20.5	
● ใต้	9.3	60.1	30.6	
● กลาง	25.3	56.7	17.9	
รายได้(บาท) (n=1,910)				<.001*
● น้อยกว่า 5,000	16.2	50.3	33.6	
● 5,001-10,000	19.3	57.9	22.8	
● 10,001-20,000	24.2	59.6	16.2	
● 20,001 ขึ้นไป	28.7	59.4	11.9	

ตารางที่ 35 ความสัมพันธ์ระหว่างระดับสัมพันธภาพในครอบครัวและปัจจัยที่เกี่ยวข้อง
(n=1,928) (ต่อ)

ปัจจัย	ระดับสัมพันธภาพในครอบครัว			P-Value of Chi-square test
	ดี	ปานกลาง	ไม่ดี	
การศึกษาของหัวหน้าครอบครัว (n=1,910) <ul style="list-style-type: none"> ● ไม่ได้เรียนหนังสือ ● ประถมศึกษา ● มัธยมศึกษา ● ปวช.ปวส.ปวท. อนุปริญญา ●ปริญญาตรีขึ้นไป 	6.7	55.0	38.3	<.001*
อาชีพหลักที่สร้างรายได้เลี้ยงครอบครัว (n=1,873) <ul style="list-style-type: none"> ● รับจ้าง ● ธุรกิจส่วนตัว ● รับราชการ/รัฐวิสาหกิจ ● พนักงานบริษัท ● เกษตรกร 	26.2	53.1	20.6	<.001*
โครงสร้างครอบครัว (n=1,910) <ul style="list-style-type: none"> ● ครอบครัวเดี่ยว ● ครอบครัวขยาย ● ครอบครัวที่มีพ่อหรือแม่คนเดียว ● ครอบครัวที่เป็นญาติพี่น้อง ● ครอบครัวที่เป็นเพื่อนกัน ● ครอบครัวทดแทนถาวร 	25.9	57.4	16.7	<.001*
รายได้ของครอบครัว (n=1,906) <ul style="list-style-type: none"> ● รายรับมากกว่ารายจ่าย ● รายรับ-รายจ่ายพอๆ กัน ● รายรับน้อยกว่ารายจ่าย 	35.1	53.9	11.0	<.001*
หนี้สินของครอบครัว (n=1,895) <ul style="list-style-type: none"> ● ไม่มี ● มีน้อย ● มีปานกลาง ● มีมาก 	21.7	52.3	25.9	0.252
เงินออมของครอบครัว (n=1,902) <ul style="list-style-type: none"> ● ไม่มี ● มีน้อย ● มีปานกลาง ● มีมาก 	17.6	54.7	27.8	<.001*

ตารางที่ 35 ความสัมพันธ์ระหว่างระดับสัมพันธภาพในครอบครัวและปัจจัยที่เกี่ยวข้อง
(n=1,928) (ต่อ)

ปัจจัย	ระดับสัมพันธภาพในครอบครัว			P-Value of Chi-square test
	ดี	ปานกลาง	ไม่ดี	
สภาพการครอบครองที่อยู่อาศัย (n=1,906)				0.024*
● เป็นเจ้าของที่อยู่อาศัยและที่ดิน	21.1	58.1	20.8	
● เป็นเจ้าของที่อยู่อาศัย แต่ต้องเช่าที่ดิน	18.8	52.6	28.6	
● เป็นบ้านเช่า	18.5	49.7	31.8	
● อาศัยโดยไม่ต้องเสียค่าเช่า	23.9	53.2	22.9	
● ที่ดินของหลวง / ราชพัสดุ	12.5	37.5	50.0	

จากผลการวิจัย พบว่า บทบาทชายหญิงในการหารายได้เลี้ยงครอบครัว และบทบาทในการทำงานบ้าน เลี้ยงลูก มีความสัมพันธ์กับสัมพันธภาพในครอบครัวอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ดังตารางที่ 36

ตารางที่ 36 ความสัมพันธ์ระหว่างระดับสัมพันธภาพในครอบครัวและบทบาทของชายหญิง

ปัจจัย	สัมพันธภาพในครอบครัว			P-Value of Chi-square test
	ดี	ปานกลาง	ไม่ดี	
บทบาทในการหารายได้เลี้ยงครอบครัว (n=1,900)				<.001*
● ชาย	20.8	59.7	19.5	
● หญิง	15.0	49.6	35.4	
● เท่าเทียมกัน	26.3	57.0	16.6	
บทบาทในการทำงานบ้าน เลี้ยงลูก (n=1,918)				<.001*
● ชาย	20.3	55.4	24.3	
● หญิง	19.4	55.5	25.1	
● เท่าเทียมกัน	25.8	58.3	15.8	

สิ่งที่ทำให้มีความสัมพันธ์ที่ดีในครอบครัวตามความคิดเห็นของผู้ให้ข้อมูลหลัก ได้แก่ ความรัก ความเข้าใจ ความผูกพัน การดูแลเอาใจใส่ซึ่งกันและกัน การพูดคุยปรึกษาหารือ การปรองดอง รักใคร่สามัคคี ให้อภัยกัน และมีความรับผิดชอบในหน้าที่ของสมาชิกในครอบครัว ความเคารพให้เกียรติ ผลการศึกษาพบความสัมพันธ์ระหว่างสัมพันธภาพในครอบครัวและความคิดเห็นเกี่ยวกับสิ่งที่ทำให้มีความสัมพันธ์ที่ดีในครอบครัว (P-value=0.008)

สิ่งที่ทำให้มีความสัมพันธ์ที่ไม่ดีในครอบครัว ได้แก่ สมาชิกในครอบครัวกินเหล้า สูบบุหรี่ ยาเสพติด คบเพื่อนไม่ดี เกิดความขัดแย้งขึ้นในครอบครัว มีเรื่องขู้สาว นอกใจ มีเมียน้อย ไม่เข้าใจกัน มีปัญหาเศรษฐกิจ การตกงาน มีภาระหนี้สิน และเห็นเพื่อนดีกว่า ผลการศึกษาพบความสัมพันธ์ระหว่างสัมพันธภาพในครอบครัวและความคิดเห็นเกี่ยวกับสิ่งที่ทำให้มีความสัมพันธ์ที่ไม่ดีในครอบครัว (P-value=0.032)

ตารางที่ 37 ความสัมพันธ์ระหว่างระดับสัมพันธภาพในครอบครัวและความคิดเห็นเกี่ยวกับสิ่งที่ทำให้มีความสัมพันธ์ที่ดีและไม่ดีในครอบครัว

ปัจจัย	สัมพันธภาพในครอบครัว			P-Value of Chi-square test
	ดี	ปานกลาง	ไม่ดี	
สิ่งที่ทำให้มีความสัมพันธ์ที่ดีในครอบครัว (n=1,388) <ul style="list-style-type: none"> ● ความรัก ความเข้าใจความผูกพัน การดูแลเอาใจใส่ซึ่งกันและกัน ● การพูดคุย ปรึกษาหารือ ● การปรองดอง สามัคคี ให้อภัย เชื้อพ้องกัน ● ความรับผิดชอบในหน้าที่ของสมาชิกในครอบครัว ● การเคารพในเกียรติซึ่งกันและกัน 	20.4	59.9	19.6	.008*
สิ่งที่ทำให้มีความสัมพันธ์ที่ไม่ดีในครอบครัว (n=253) <ul style="list-style-type: none"> ● อบายมุข กินเหล้า สูบบุหรี่ ยาเสพติด ● ความขัดแย้ง แยกแยกในครอบครัว ● ขู้สาว นอกใจ มีเมียน้อย ● ไม่เข้าใจ ไม่ปรึกษาหารือกัน ● ปัญหาทางเศรษฐกิจ ตกงาน หนี้สิน เงินไม่พอใช้ ● เห็นเพื่อนดีกว่า 	10.5	68.4	21.1	.032*
	21.4	56.1	22.4	
	-	57.1	42.9	
	13.6	56.8	29.6	
	12.5	29.2	58.3	
	25.0	25.0	50.0	

ส่วนที่ 4 พฤติกรรมครอบครัว

4.1 การใช้เวลาในการทำกิจกรรมร่วมกันของสมาชิกในครอบครัว

การใช้เวลาในการทำกิจกรรมร่วมกันของสมาชิกในครอบครัวอย่างสม่ำเสมอ เป็นประจำ ในช่วง 3 เดือนที่ผ่านมา กิจกรรมที่ส่วนใหญ่สมาชิกในครอบครัวได้ทำร่วมกัน ได้แก่ การรับประทานอาหารร่วมกัน (67.8%) การทำงานบ้านร่วมกัน (51.2%) การพักผ่อนหย่อนใจ ดูโทรทัศน์ ฟังวิทยุร่วมกัน (58.7%)

การออกกำลังกายเป็นกิจกรรมที่ส่วนใหญ่สมาชิกไม่ได้ปฏิบัติร่วมกัน (46.2%) กิจกรรมที่สมาชิกส่วนใหญ่ทำร่วมกันเป็นบางครั้ง ได้แก่ การพักผ่อนหย่อนใจนอกบ้าน การเยี่ยมญาติมิตร เพื่อนฝูง การร่วมพิธีกรรม งานบุญ การร่วมกิจกรรมในวันสำคัญทางศาสนาและประเพณี และการทำกิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์ ดังแสดงในตารางที่ 38

ตารางที่ 38 ร้อยละของครอบครัวจำแนกตามกิจกรรมที่ทำร่วมกัน

รูปแบบกิจกรรม	ไม่ได้ปฏิบัติ	บางครั้ง	ประจำ
● รับประทานอาหาร	3.6	28.6	67.8
● ทำงานบ้าน ทำความสะอาด หรือทำกับข้าว	9.3	39.5	51.2
● พักผ่อนหย่อนใจ ดูโทรทัศน์ และฟังวิทยุ	7.4	33.9	58.7
● ออกกำลังกาย เล่นกีฬาประเภทต่างๆ	46.2	39.1	14.7
● พักผ่อนหย่อนใจนอกบ้าน	36.5	45.2	18.2
● เยี่ยมญาติมิตร และเพื่อนฝูงที่อาศัยอยู่ที่อื่น	28.9	55.2	15.9
● พิธีกรรมหรืองานบุญ	13.6	50.8	35.5
● วันสำคัญทางศาสนา และประเพณี	12.7	51.0	36.3
● กิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์	35.4	44.8	19.8

4.2 การพูดคุยปรึกษาหารือ และตัดสินใจในเรื่องสำคัญของสมาชิกในครอบครัว

สิ่งที่สมาชิกในครอบครัว ส่วนใหญ่ทำกันเป็นประจำ ได้แก่การพูดคุย แสดงความคิดเห็นอย่างเต็มที่ (59.8%) เมื่อมีปัญหาเกิดขึ้น สมาชิกในครอบครัวจะประนีประนอมหรือตกลงกันได้ (59.9%) หรือพูดคุยกันจนได้ทางออกที่พอใจ (55.9%) มีส่วนร่วมในการตัดสินใจในเรื่องสำคัญ (54.7%) การช่วยกันหาวิธีใหม่ๆ ในการแก้ปัญหา (46.2%) ดังแสดงในตารางที่ 27 (ยกเว้นข้อ 11 และข้อ 8)

การพูดคุยปรึกษาหารือ มีส่วนร่วมกันตัดสินใจในเรื่องสำคัญของสมาชิก เป็นสิ่งสำคัญมากที่ใช้วัดสัมพันธภาพในครอบครัวของคนไทย ถึงแม้ว่าสมาชิกในครอบครัวจะไปปฏิบัติงานหรือภารกิจที่ใดชั่วคราวก็ยังสามารถพูดคุยปรึกษาหารือกันได้ทางโทรศัพท์เป็นส่วนใหญ่ (84.5%) ประมาณ 15% ของครอบครัวที่ไม่ใช่ช่องทางการติดต่อสื่อสารอื่นๆ เพราะใช้วิธีพูดคุยกันปรึกษากัน เมื่ออยู่ในบ้าน (ตารางที่ 39)

ตารางที่ 39 จำนวนและร้อยละของครอบครัวจำแนกตามช่องทางการติดต่อสื่อสาร

(n=2,021)

ช่องทางการติดต่อสื่อสาร	จำนวน	ร้อยละ
ไม่มี	301	14.9
มี		
● โทรศัพท์	1,707	84.5
● จดหมาย	7	0.3
● อินเทอร์เน็ต	6	0.3

4.3 การแสดงออกซึ่งความรักและความเอื้ออาทรกันของสมาชิกในครอบครัว

ครอบครัวไทยส่วนใหญ่ให้การดูแลเอาใจใส่ต่อกัน อยู่เป็นประจำ ทั้งในยามปกติ เมื่อเจ็บป่วยและมีปัญหา (83.9%) สมาชิกส่วนใหญ่ให้ความเคารพนับถือซึ่งกันและกันอยู่เป็นประจำ (80.3%) สมาชิกส่วนใหญ่ ให้กำลังใจซึ่งกันและกันเป็นประจำในการดำเนินชีวิต ด้วยคำพูด และการกระทำที่ก่อให้เกิดกำลังใจ (78.3%) ประมาณ 63% ของสมาชิกในครอบครัว มีการแสดงออกถึงความรัก ห่วงใย และเอื้ออาทรต่อกันด้วยคำพูด และการปฏิบัติอยู่เป็นประจำ เช่น ให้อาหารผู้ใหญ่ ลูบหัวลูก กอด หอม และสัมผัสอย่างอ่อนโยน ยังมีถึง 5% ที่ไม่ได้ปฏิบัติเลย (ตารางที่ 40)

ตารางที่ 40 ร้อยละของครอบครัวจำแนกตามการแสดงความรักและความเอื้ออาทรต่อกัน ทั้งทางกาย วาจา และใจ

การแสดงออกของสมาชิกในครอบครัว	ไม่ได้ปฏิบัติ	บางครั้ง	ประจำ
● ความรัก ความห่วงใย และเอื้ออาทรต่อกัน โดยคำพูดและการปฏิบัติ	4.9	32.2	62.9
● ให้ความเคารพนับถือซึ่งกันและกัน	1.0	18.7	80.3
● ดูแล เอาใจใส่ต่อกัน ทั้งในยามปกติ เมื่อเจ็บป่วย และเมื่อมีปัญหา	0.9	15.2	83.9
● ให้กำลังใจซึ่งกันและกันในการดำเนินชีวิตด้วยคำพูด การกระทำที่ก่อให้เกิดกำลังใจ	1.8	19.9	78.3

4.4 การปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่ที่เหมาะสมของสมาชิกในครอบครัว

ด้านความรับผิดชอบ สมาชิกในครอบครัว ส่วนใหญ่ปฏิบัติเป็นประจำในการรับผิดชอบงานตามหน้าที่ของตนเองเป็นอย่างดี (82.4%) งานของครอบครัว (72.2%) ช่วยแบ่งเบาภาระซึ่งกันและกัน (66.7%)

ด้านคุณธรรม สมาชิกในครอบครัว ส่วนใหญ่ได้รับการอบรมสั่งสอน ดูแลปลูกฝังและถ่ายทอดในสิ่งที่ดีงามอยู่เป็นประจำ (77.8%) เป็นแบบอย่างที่ดีในการดำเนินชีวิตให้แก่กันและกัน (76.8%)

มีเพียงครึ่งหนึ่ง (50.6%) ที่สมาชิกในครอบครัว มีส่วนช่วยในการกำหนดกฎระเบียบหรือข้อตกลงภายในบ้านอยู่เป็นประจำ และมีประมาณครึ่งหนึ่ง (49.8%) ที่กฎของบ้านเป็นที่ยอมรับอย่างเป็นทางการของสมาชิกในครอบครัว ประมาณ 1 ใน 4 ของครอบครัวที่ยอมรับบางครั้ง และไม่มีกรยอมรับเลย ดังแสดงในตารางที่ 41

ตารางที่ 41 ร้อยละของครอบครัวจำแนกตามการปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่ของสมาชิกในครอบครัว

บทบาทหน้าที่	ไม่ได้ปฏิบัติ	บางครั้ง	ประจำ
● สมาชิกในครอบครัวรับผิดชอบงานตามหน้าที่ของตนเองเป็นอย่างดี	2.0	15.6	82.4
● สมาชิกในครอบครัวร่วมกันรับผิดชอบงานของครอบครัว	4.5	23.3	72.2
● สมาชิกในครอบครัวช่วยแบ่งเบาภาระซึ่งกันและกัน	7.0	26.3	66.7
● สมาชิกในครอบครัวได้รับการอบรมสั่งสอน ดูแลปลูกฝังและถ่ายทอดในสิ่งที่ดีงาม	4.1	18.1	77.8
● สมาชิกในครอบครัวเป็นแบบอย่างที่ดีในการดำเนินชีวิตให้แก่กันและกัน	3.4	19.8	76.8
● สมาชิกในครอบครัวมีส่วนร่วมในการกำหนดกฎระเบียบ หรือข้อตกลงภายในบ้าน	26.3	23.1	50.6
● กฎของบ้านเป็นที่ยอมรับของสมาชิกในครอบครัว	24.1	26.1	49.8

ในการศึกษานี้ พบความสัมพันธ์ระหว่างการที่สมาชิกในครอบครัวมีส่วนร่วมในการกำหนดกฎระเบียบของบ้าน และการที่กฎของบ้านเป็นที่ยอมรับของสมาชิกในครอบครัว สมาชิกในครอบครัวที่มีส่วนร่วมในการกำหนดกฎระเบียบของบ้านเป็นประจำมักจะเป็นผู้ที่ยอมรับกฎของบ้านอยู่เป็นประจำเช่นกัน (ตารางที่ 42)

ตารางที่ 42 ความสัมพันธ์ระหว่างการที่สมาชิกในครอบครัวมีส่วนร่วมในการกำหนดกฎระเบียบของบ้านและการที่กฎเป็นที่ยอมรับของสมาชิกในครอบครัว (n=2,002)

ปัจจัย	สมาชิกในครอบครัวมีส่วนร่วมในการกำหนดกฎระเบียบ			P-Value of Chi-square test
	ไม่ได้ปฏิบัติ	บางครั้ง	เป็นประจำ	
กฎของบ้านเป็นที่ยอมรับของสมาชิกในครอบครัว				<0.001*
● ไม่ได้ปฏิบัติ	72.3	12.0	15.7	
● บางครั้ง	17.5	53.1	29.4	
● ประจำ	8.4	13.0	78.6	

การแบ่งบทบาทชายหญิงในครอบครัว เกือบครึ่งหนึ่ง (41.8%) มีความเห็นว่า ชายมีบทบาทในการหารายได้ และประมาณ 1 ใน 3 ของครอบครัว มีความเห็นว่าเท่าเทียมกัน ส่วน 65.9% หรือประมาณ 2 ใน 3 ที่มีความเห็นว่าหญิงมีบทบาทในการทำงานบ้าน เลี้ยงลูก นอกจากนี้แล้ว บทบาทในการตัดสินใจเรื่องสำคัญ ได้แก่ ด้านการศึกษาเล่าเรียน การซื้อของสำคัญ พบว่า ส่วนใหญ่ชายหญิงมีบทบาทเท่าเทียมกัน อย่างไรก็ตาม หญิงยังมีบทบาทสูงในการตัดสินใจ ทั้ง 2 เรื่องนี้ รวมทั้งหญิงยังคงมีบทบาทสูงในด้านของการตัดสินใจด้านการดูแลสุขภาพพอนามัยของสมาชิกในครอบครัว และการกู้ยืมเงิน (ตารางที่ 43)

ตารางที่ 43 ร้อยละของครอบครัวจำแนกตามหน้าที่และบทบาทในการตัดสินใจเรื่องสำคัญ

หน้าที่และบทบาทในการตัดสินใจ	เพศชาย	เพศหญิง	เท่าเทียมกัน
บทบาทหน้าที่			
● การหารายได้เลี้ยงครอบครัว	41.8	26.2	32.0
● ทำงานบ้าน เลี้ยงลูก	8.4	65.9	25.7
บทบาทในการตัดสินใจ			
● การกู้ยืมเงิน	29.4	35.6	35.0
● การศึกษาเล่าเรียน	20.2	31.8	48.1
● การซื้อของสำคัญ	22.6	33.8	43.6
● การดูแลสุขภาพพอนามัย	13.4	44.8	41.8

4.5 การแก้ไขปัญหาหรือข้อขัดแย้งภายในครอบครัว

ประมาณเกือบครึ่งหนึ่ง (46.4%) ที่ตอบว่ามีปัญหาในครอบครัว ส่วนใหญ่เป็นปัญหา ด้านเงินทองไม่เพียงพอ รองลงมาเป็นปัญหาด้านทัศนคติและความคิดเห็นไม่ตรงกัน การพุดจาที่ไม่สุภาพ เสียงดัง และปัญหาเรื่องลูก การเจ็บป่วย (ตารางที่ 44)

ตารางที่ 44 จำนวนและร้อยละของครอบครัวจำแนกตามปัญหาความขัดแย้งภายในครอบครัว (n=2,024)

ปัญหาและความขัดแย้ง	จำนวน	ร้อยละ
ไม่มีปัญหา	1,106	54.6
มีปัญหา		
● เงินทอง	412	20.4
● ชู้สาว	9	0.4
● ลูก	87	4.3
● แม่	12	0.6
● งาน	42	2.0
● การเจ็บป่วย	69	3.4
● การพุดจา	114	5.6
● ทัศนคติ/ความคิดเห็นไม่ตรงกัน	154	7.6
● อบายมุข	19	0.9

วิธีการแก้ปัญหาคความขัดแย้งในครอบครัว สมาชิกในครอบครัวส่วนใหญ่ (61%-63%) ใช้วิธีปรึกษาหารือกัน พุดคุยกันด้วยเหตุผล และรับฟังความคิดเห็นกัน ส่วนวิธีการแก้ปัญหาคความขัดแย้งในครอบครัวด้วยการทำร้ายร่างกาย ตบตี แทะบจะไม่ได้ปฏิบัติเลย ซึ่งก็พบเพียงเป็นบางครั้งและเป็นประจำ ประมาณ 10% นอกจากนี้แล้ว สมาชิกในครอบครัวที่ใช้วิธีการโต้เถียง ประชด ด่าทอในบางครั้งและไม่ได้ปฏิบัติเลย พบประมาณเกือบครึ่งหนึ่ง มีเพียงประมาณ 5% ที่สมาชิกในครอบครัวใช้วิธีการโต้เถียง ประชด ด่าทอกันเป็นประจำ เพื่อแก้ปัญหาคความขัดแย้งในครอบครัว (ตารางที่ 45)

ตารางที่ 45 ร้อยละของครอบครัวจำแนกตามวิธีการแก้ปัญหาความขัดแย้ง
ภายในครอบครัว

การแก้ปัญหา	ไม่ได้ปฏิบัติ	บางครั้ง	ประจำ
● ปรีกษาหารือกัน	3.3	35.3	61.4
● พุดคุยกันด้วยเหตุผล	3.1	33.7	63.3
● รับฟังความคิดเห็นกัน	5.4	34.1	60.5
● ทำร้ายร่างกาย ตบตี	89.3	9.0	1.7
● ได้เถียง ประชด ตำทอ	49.6	45.6	4.7

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

1. สรุป

การศึกษาในครั้งนี้ ใช้รูปแบบการวิจัยเชิงสำรวจ เพื่อศึกษาสัมพันธภาพในครอบครัวของคนไทย พื้นที่ศึกษาครอบคลุมทุกภาคทั่วประเทศ จำนวน 5 ภาคๆ ละ 1 จังหวัด ประกอบด้วย จังหวัดขอนแก่น พิจิตร ปราจีนบุรี กระบี่ และกรุงเทพมหานคร สุ่มตัวอย่างด้วยวิธีเลือกตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้วิธีการสัมภาษณ์ตามแบบสอบถามกับหัวหน้าครอบครัว หรือผู้แทนในครอบครัวที่ทราบข้อมูลเกี่ยวกับสมาชิกในครอบครัวมากที่สุด รวมจำนวนทั้งสิ้น 2,030 ราย ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้ข้อมูลหลัก

ผู้ให้ข้อมูลหลักเกือบครึ่งหนึ่ง (46.1%) เป็นหัวหน้าครอบครัว ส่วนอีกครึ่งหนึ่งเป็นสมาชิกในครอบครัว ได้แก่ สามี/ภรรยา (37%) รองลงมาเป็นบุตร/หลาน มีเพียงไม่ถึง 1% ที่เป็นเพื่อน/เพื่อนบุตร ผู้ให้ข้อมูลหลักมีช่วงอายุระหว่าง 15-59 ปี (อายุเฉลี่ย 50 ปี) มี 58.8% จบการศึกษาระดับประถมศึกษา ส่วนระดับปริญญาตรีขึ้นไปมีเพียง 7.7% อาชีพพบว่า ว่างาน รับจ้างทั่วไป และธุรกิจส่วนตัว/ค้าขาย มีสัดส่วนใกล้เคียงกัน คือ 24.9% 24.1% และ 23.7% ตามลำดับ ส่วนที่เป็นนักเรียน/นักศึกษา มีเพียง 1.8%

ส่วนที่ 2 สถานภาพครอบครัว

โครงสร้างของครอบครัว ส่วนใหญ่เป็นครอบครัวเดี่ยว มีรูปแบบครอบครัวที่มีพ่อ แม่ ลูกอยู่ด้วยกัน หรือมีเพียงพ่อแม่อยู่ด้วยกัน (46.2%) รองลงมาเป็นครอบครัวขยายซึ่งประกอบด้วยพ่อแม่ลูกอยู่กับปู่ ย่า ตายาย /ญาติ (35.3%) ครอบครัวที่มีเพียง พ่อ หรือแม่อยู่กับลูกมีสูงถึง 10% ครอบครัวทดแทนถาวร ซึ่งเป็นครอบครัวที่เด็กอาศัยอยู่กับญาติหรือเพื่อนพ่อมีเพียง 4.9% พบในสัดส่วนที่ต่ำสำหรับครอบครัวที่เป็นญาติพี่น้องกัน (3.3%) หรือเป็นเพื่อนกัน (0.3%)

ขนาดของครอบครัว จำนวนสมาชิกที่อาศัยอยู่ในบ้าน ณ ปัจจุบัน โดยเฉลี่ย 4.3 คน ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีขนาดครอบครัวใหญ่ที่สุด ค่าเฉลี่ย 4.6 คน รองลงมาเป็นภาคกลาง (กรุงเทพมหานคร) ค่าเฉลี่ย 4.5 คน และภาคเหนือ ค่าเฉลี่ย 4.2 คน

การศึกษาของหัวหน้าครอบครัว ส่วนใหญ่จบการศึกษาระดับประถมศึกษา รองลงมา จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษา ในภาคกลางพบว่า 16.3 % ของหัวหน้าครอบครัวจบการศึกษาระดับปริญญาตรีหรือสูงกว่า

อาชีพหลักที่สร้างรายได้เลี้ยงครอบครัว อาชีพรับจ้างเป็นอาชีพหลักที่สร้างรายได้ซึ่งพบสูงสุดในภาคตะวันออก (41.3%) รองลงมาในภาคกลาง (40%) และภาคเหนือ (39.5%) สำหรับอาชีพเกษตรกรรมพบสูงสุดในภาคใต้ (35.6%) รองลงมาเป็นภาคเหนือ (31%) อาชีพประกอบธุรกิจส่วนตัวจะพบสูงสุดในภาคกลาง (36%) รองลงมาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (28.4%)

รายได้ของครอบครัว ค่ามัธยฐานของรายได้ครอบครัวเฉลี่ยต่อเดือนเป็น 10,000 บาท และค่าเฉลี่ยของรายได้ครอบครัวเฉลี่ยต่อเดือนประมาณ 14,599 บาท ถ้าพิจารณาเปรียบเทียบรายภาค จะพบว่า มัธยฐานรายได้ครอบครัวมีค่าสูงสุดที่ภาคกลาง ต่ำสุดที่ภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ครอบครัวที่มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือน ต่ำกว่า 5,000 บาท พบได้สูงในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (48.8%) แต่พบน้อยที่สุดในภาคกลาง (13.5%)

ส่วนที่ 3 สัมพันธภาพในครอบครัว

สัมพันธภาพในครอบครัวไทย วัดจากความผูกพันทางอารมณ์ที่สมาชิกมีต่อกัน ความร่วมมือ และการปรับตัวของสมาชิกในครอบครัว ส่วนใหญ่สัมพันธภาพในครอบครัวเป็นแบบสมดุล (50.7%) รองลงมาเป็นครอบครัวแบบระดับกลางค่อนข้างไปทางสมดุล (41.8%) ส่วนสัมพันธภาพในครอบครัวแต่ละภาคพบว่า ส่วนใหญ่เป็นแบบสมดุล ภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีครอบครัวแบบสมดุลมากกว่าภาคอื่นๆ (65.1%) สัมพันธภาพในครอบครัวแบบสุดขั้ว พบได้น้อยมาก และไม่พบเลยในภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคใต้ ครอบครัวที่อยู่นอกเขตเทศบาลเป็นครอบครัวแบบสมดุลมากกว่าครอบครัวที่อยู่ในเขตเทศบาล

สัมพันธภาพในครอบครัวไทย วัดจากสัมพันธภาพในครอบครัว 4 ด้าน คือ การใช้เวลาในการทำกิจกรรมร่วมกัน การพูดคุย ปรีกษาหารือ และตัดสินใจในเรื่องสำคัญต่างๆ การแสดงออกซึ่งความรักความเอื้ออาทรต่อกันทั้งทางกายวาจาใจ และการปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่ที่เหมาะสมของสมาชิกในครอบครัว พบว่า สัมพันธภาพในครอบครัวโดยภาพรวมส่วนใหญ่อยู่ในระดับปานกลาง (56.3%) ส่วนสัมพันธภาพดีและไม่ดีมีสัดส่วนพอๆ กัน แต่ถ้าแยกสัมพันธภาพในครอบครัวของแต่ละภาค พบว่า สัมพันธภาพที่ดีพบมากในภาคเหนือ (27.7%) ส่วนสัมพันธภาพที่ไม่ดีพบมากที่ภาคใต้ (30.6%)

ส่วนที่ 4 พฤติกรรมครอบครัว

4.1 การใช้เวลาในการทำกิจกรรมร่วมกันของสมาชิกในครอบครัว

การใช้เวลาในการทำกิจกรรมร่วมกันของสมาชิกในครอบครัวอย่างสม่ำเสมอเป็นประจำในช่วง 3 เดือนที่ผ่านมา กิจกรรมที่ส่วนใหญ่สมาชิกในครอบครัวได้ทำร่วมกัน ได้แก่

การรับประทานอาหารร่วมกัน (67.8%) การทำงานบ้านร่วมกัน (51.2%) และการพักผ่อนหย่อนใจ ดูโทรทัศน์ ฟังวิทยุร่วมกัน (58.7%)

การออกกำลังกาย เป็นกิจกรรมที่ส่วนใหญ่สมาชิกในครอบครัวไม่ได้ปฏิบัติร่วมกัน กิจกรรมที่สมาชิกในครอบครัวส่วนใหญ่ทำร่วมกันเป็นบางครั้ง ได้แก่ การพักผ่อนหย่อนใจ นอกบ้าน การเยี่ยมญาติมิตร เพื่อนฝูง การร่วมพิธีกรรม งานบุญ การร่วมกิจกรรมในวันสำคัญ ทางศาสนาและประเพณี และการทำกิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์

4.2 การพูดคุยปรึกษาหารือ และตัดสินใจในเรื่องสำคัญของสมาชิก

สิ่งที่สมาชิกในครอบครัวส่วนใหญ่ทำกันเป็นประจำ ได้แก่ การพูดคุย แสดงความคิดเห็น อย่างเต็มที่ (59.8%) เมื่อมีปัญหาเกิดขึ้น สมาชิกในครอบครัวจะประนีประนอมหรือตกลงกันได้ (59.9%) หรือพูดคุยกันจนได้ทางออกที่พอใจ (55.9%) มีส่วนร่วมในการตัดสินใจในเรื่องสำคัญ (54.7%) และการช่วยกันหาวิธีใหม่ๆ ในการแก้ปัญหา (46.2%)

การพูดคุย ปรึกษาหารือ มีส่วนร่วมตัดสินใจในเรื่องสำคัญของสมาชิกในครอบครัว เป็นสิ่งสำคัญมากที่ใช้วัดสัมพันธภาพในครอบครัวของคนไทย ถึงแม้ว่าสมาชิกในครอบครัวจะไป ปฏิบัติงานหรือภารกิจที่ใดชั่วคราวก็ยังสามารถพูดคุย และปรึกษาหารือกันได้ทางโทรศัพท์ เป็นส่วนใหญ่ (84.5%)

4.3 การแสดงออกซึ่งความรักและความเอื้ออาทรกันของสมาชิก

ครอบครัวไทยส่วนใหญ่ ให้การดูแลเอาใจใส่ต่อกัน อยู่เป็นประจำ ทั้งในยามปกติ เมื่อเจ็บป่วย และมีปัญหา (83.9%) สมาชิกในครอบครัวส่วนใหญ่ให้ความเคารพนับถือซึ่งกัน และกันอยู่เป็นประจำ (80.3%) ให้กำลังใจซึ่งกันและกันเป็นประจำในการดำเนินชีวิตด้วยคำพูด การกระทำที่ก่อให้เกิดกำลังใจ (78.3%) ประมาณ 63% ของสมาชิกในครอบครัวไทย มีการแสดงออกถึงความรัก ความห่วงใย และเอื้ออาทรต่อกันด้วยคำพูดและการปฏิบัติ อยู่เป็นประจำ เช่น ให้อุ้มใหญ่ ลูบหัวลูก กอด หอม และสัมผัสอย่างอ่อนโยน แต่ยังมีอีก 5% ที่ไม่ได้ปฏิบัติเลย

4.4 การปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่ที่เหมาะสมของสมาชิกในครอบครัว

ด้านความรับผิดชอบ สมาชิกในครอบครัวส่วนใหญ่ปฏิบัติเป็นประจำในการรับผิดชอบ งานตามหน้าที่ของตนเองเป็นอย่างดี (82.4%) งานของครอบครัว (72.2%) และช่วยแบ่งเบาภาระ ซึ่งกันและกัน (66.7%)

ด้านคุณธรรม สมาชิกในครอบครัวส่วนใหญ่ได้รับการอบรมสั่งสอน ดูแลปลูกฝัง และ ถ่ายทอดในสิ่งที่ดีงามอยู่เป็นประจำ (77.8%) เป็นแบบอย่างที่ดีในการดำเนินชีวิตให้แก่กันและกัน (76.8%)

ประมาณครึ่งหนึ่ง (50.6%) ของสมาชิกในครอบครัว มีส่วนช่วยในการกำหนดกฎระเบียบ หรือข้อตกลงภายในบ้านอยู่เป็นประจำ และมีประมาณครึ่งหนึ่ง (49.8%) ของสมาชิกในครอบครัว ที่ยอมรับกฎของบ้านอย่างสม่ำเสมอเป็นประจำ

2. อภิปรายผล

การศึกษาในครั้งนี้ ได้วัดสัมพันธภาพในครอบครัวของคนไทย โดยใช้แบบสอบถาม มาตรฐานที่เกี่ยวข้องกับการวัดความผูกพันทางอารมณ์ที่สมาชิกมีต่อกัน ความร่วมมือ และการปรับตัวของสมาชิกในครอบครัว ความสัมพันธ์เหล่านี้เกิดขึ้นที่ใจและจิตสำนึกของสมาชิกในครอบครัว ที่มิจำไม่ได้พิจารณาว่าสมาชิกจะมีเวลาทำกิจกรรมร่วมกันหรือไม่ อย่างไรก็ตาม งานวิจัยนี้ ยังได้ใช้แบบสอบถามที่เกี่ยวข้องกับสัมพันธภาพในครอบครัว 4 ประเด็น สำหรับวัดสัมพันธภาพในครอบครัวไทย ดังนั้น แบบสอบถามวัดสัมพันธภาพชุดนี้ น่าจะเป็นทางเลือกให้นักวิจัยพิจารณาใช้เครื่องมือนี้ ในการวัดระดับสัมพันธภาพที่เหมาะสมกับบริบทสังคมและครอบครัวไทย

ในยุคสังคมปัจจุบันที่เต็มไปด้วยการแข่งขัน และความเร่งรีบ บางครอบครัวแทบไม่มีโอกาสได้รับประทานอาหารเย็นร่วมกันเลย แต่สัมพันธภาพในครอบครัวดีหรือสมดุล ผลการวิจัยนี้ พบว่า ประมาณครึ่งหนึ่งของครอบครัว (50.7%) มีสัมพันธภาพแบบสมดุลนั่นคือ สมาชิกมีความผูกพันกันมาก มีความร่วมมือ และมีการปรับตัวอยู่ในระดับดี ซึ่งผลการศึกษานี้ มีค่าต่ำเล็กน้อย เมื่อเปรียบเทียบกับผลการศึกษาของภัทรา สง่า (2547) ซึ่งพบว่า 53.4% ของครอบครัวมีสัมพันธภาพแบบสมดุล สัดส่วนของครอบครัวที่มีสัมพันธภาพแบบสมดุลลดลง อาจเนื่องมาจาก ในยุคปัจจุบัน ครอบครัวต้องเผชิญกับปัญหาความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว จากผลกระทบของการเกิดภาวะวิกฤติเศรษฐกิจโลก ซึ่งส่งผลกระทบมาสู่ประเทศไทยอย่างมาก

การศึกษานี้พบว่า ครอบครัวที่อยู่นอกเขตเทศบาล มีสัมพันธภาพแบบสมดุลสูงกว่า ครอบครัวที่อยู่ในเขตเทศบาล ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของภัทรา สง่า (2547) ซึ่งอาจจะเนื่องมาจากครอบครัวในเขตเทศบาลต้องเผชิญกับปัญหาทางด้านเศรษฐกิจสูงกว่า และมีโอกาสใช้เวลาร่วมกันน้อยกว่าครอบครัวที่อยู่นอกเขตเทศบาล เพราะต้องมีการแข่งขัน ต่อสู้ และดิ้นรนในการทำมาหากิน เพื่อเลี้ยงดูสมาชิกในครอบครัว

ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับสัมพันธภาพในครอบครัวอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ได้แก่ รูปแบบครอบครัว การมีรายรับมากกว่ารายจ่าย และสภาพการครองชีพที่อยู่อาศัย ซึ่งผลการวิจัยนี้พบว่า ครอบครัวที่มีรายได้มากกว่ารายจ่ายมีสัมพันธภาพที่สมดุลมากกว่าครอบครัวที่มีรายได้น้อยกว่ารายจ่าย ครอบครัวที่เป็นเจ้าของที่อยู่อาศัยและที่ดิน มีสัมพันธภาพที่สมดุลมากกว่าครอบครัวที่อยู่บ้านเช่า

การใช้เวลาในการทำกิจกรรมร่วมกันของสมาชิกในครอบครัว ได้แก่ การรับประทานอาหารร่วมกัน การทำงานบ้านร่วมกัน การพักผ่อนหย่อนใจในบ้าน การร่วมทำพิธีกรรม และทำบุญร่วมกันในเทศกาลสำคัญต่างๆ ของสมาชิกในครอบครัว ผลการศึกษานี้พบว่า สมาชิกในครอบครัวได้ทำกิจกรรมต่างๆ เหล่านี้ในสัดส่วนที่ต่ำกว่าการศึกษาของนิตยา คชภักดี (2545) ซึ่งอาจเนื่องมาจากสภาพทางสังคมและสิ่งแวดล้อมเปลี่ยนแปลงไป ทำให้กิจกรรมของคนเปลี่ยนไปด้วย จึงไม่มีเวลาทำกิจกรรมของสมาชิกในครอบครัวด้วยกัน

ด้านการยอมรับกฎระเบียบของบ้าน การศึกษานี้พบว่า ถ้าสมาชิกมีส่วนร่วมในการออกกฎระเบียบของบ้าน โดยส่วนใหญ่มักจะยอมรับกฎระเบียบของบ้าน ($P\text{-value} < 0.001$) ดังนั้นถ้าครอบครัวต้องการสร้างกฎระเบียบของบ้านขึ้น ควรเปิดโอกาสให้สมาชิกมีส่วนร่วมในการออกกฎระเบียบของบ้านด้วย เพื่อให้เกิดการยอมรับกฎระเบียบของบ้าน

ด้านการแบ่งบทบาทของชายหญิงในครอบครัว ในการศึกษาพบว่า ครึ่งหนึ่งที่มีความเห็นว่า ชายมีบทบาทในการหารายได้ แต่เกือบ 1 ใน 3 ที่มีความคิดเห็นว่าเท่าเทียมกันในการหารายได้ ผลการวิจัยบางส่วนสอดคล้องกับการศึกษาของภัสสร ลิมานนท์ และคณะ (2538) นั่นคือ หญิงมีบทบาทในการตัดสินใจเรื่องการเลี้ยงดูบุตรมากกว่าชาย ส่วนเรื่องสำคัญมักจะตัดสินใจร่วมกัน เช่น การซื้อของสำคัญที่มีราคา การศึกษาเล่าเรียนของบุตร

ประมาณ 5% ของครอบครัวที่ยอมรับว่า มีปัญหาขัดแย้งในครอบครัว เนื่องจากปัญหาเรื่องลูก ชุมชนควรช่วยกันคัดกรองครอบครัวเสี่ยงเบื้องต้น โดยใช้เครื่องมือแบบง่ายๆ ซึ่งเหมาะสมที่จะใช้ในชุมชน โดยให้เจ้าหน้าที่หรือเครือข่ายระดับชุมชนได้ใช้ในการปฏิบัติงานในท้องถิ่นเชิงรุก เพื่อช่วยเหลือนครอบครัวเสี่ยงเหล่านี้ก่อน จะเกิดผลกระทบระยะยาว เช่น ใช้ดัชนีปัจจัยปกป้อง-ปัจจัยเสี่ยงของครอบครัว (ศิริกุล อิศรานุรักษ์, 2546; Sirikul Isaranurug, 2006) ในการคัดกรองครอบครัวเสี่ยงต่อการมีบุตรพัฒนาการด้านสติปัญญาล่าช้า จะช่วยลดปัญหาในครอบครัวด้านการเลี้ยงดูบุตร ทำให้สัมพันธภาพในครอบครัวดีขึ้น โดยที่ดัชนีนี้จะใช้คะแนนสัมพันธภาพของครอบครัวมาพิจารณา พร้อมกับภาวะวิกฤตในครอบครัว อาชีพ และการศึกษาของมารดา ถ้าเป็นเด็กอายุ 13-15 ปี

การศึกษาของภัสสร ลิมานนท์ และคณะ (2538) ได้ศึกษาครอบครัวไทยจากทุกภาคของประเทศไทย โดยการสัมภาษณ์ครอบครัวตัวอย่างรวมทั้งสิ้น 3,237 ครอบครัว พบว่าสัมพันธภาพอยู่ในเกณฑ์ดีมีสูงถึง 82.4% เมื่อมีปัญหามักปรึกษาหารือซึ่งกันและกัน (73.0%) ซึ่งสูงกว่าผลการศึกษานี้ที่พบว่า ประมาณครึ่งหนึ่ง (50.7%) ที่มีสัมพันธภาพในครอบครัวที่สมดุลและพบเพียง 60.3% ที่มักจะพูดคุยกันเองเป็นประจำ ทั้งนี้ การศึกษานี้ใช้ขนาดตัวอย่าง 2,030 ครอบครัว ซึ่งอาจจะไม่เพียงพอที่จะสรุปเป็นภาพรวมของประเทศได้

3. ข้อเสนอแนะ

การสำรวจสัมพันธภาพในครอบครัวไทย คณะผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

3.1 ข้อเสนอเชิงนโยบาย

1) สร้างระบบเฝ้าระวัง และติดตามครอบครัวอย่างต่อเนื่อง โดยใช้เครื่องมือคัดกรองเบื้องต้นในการติดตาม ดูแล ช่วยเหลือครอบครัวตามความจำเป็นพื้นฐาน เช่น ใช้ดัชนีปัจจัยปกป้อง-ปัจจัยเสี่ยงในการคัดกรองครอบครัวที่เสี่ยงต่อการที่บุตรจะมีพัฒนาการด้านสติปัญญาไม่สมวัย เพื่อให้ครอบครัวสามารถอบรมเลี้ยงดูเด็กและเยาวชนได้อย่างเต็มศักยภาพ จะช่วยป้องกันปัญหาด้านเด็กและเยาวชนได้ โดยใช้เครือข่ายชุมชนหรืออาสาสมัครสาธารณสุข (อสม.) ในการเฝ้าระวังและเตือนภัย

2) สนับสนุนและพัฒนาสภาพแวดล้อมและพื้นที่สาธารณะที่เอื้อประโยชน์ให้เกิดการรวมกิจกรรมของครอบครัวในชุมชนเป็นประจำ เช่น การออกกำลังกาย การนั่งพักผ่อนหย่อนใจร่วมกัน เพื่อเป็นการส่งเสริมสัมพันธภาพที่อบอุ่นภายในครอบครัว

3) จัดบริการแนะแนวและให้คำปรึกษาเกี่ยวกับปัญหาครอบครัวในชุมชนอย่างทั่วถึง และสนับสนุนกิจกรรมเชิงปฏิบัติการที่ส่งเสริมให้ครอบครัวใช้วิธีการแก้ปัญหาโดยการพูดคุยปรึกษาหารือกันด้วยเหตุผล ไม่ใช้วิธีโต้เถียง ประชด ตำหนิ ซึ่งจะนำไปสู่ความรุนแรงในครอบครัว

4) สนับสนุนให้เครือข่ายชุมชน มีส่วนร่วมในด้านการเตรียมความพร้อมก่อนสร้างครอบครัวใหม่ ให้อาสาสมัครในชุมชนดำเนินชีวิตครอบครัว ให้เตรียมความพร้อมทั้งเศรษฐกิจ ทักษะในการแก้ไขปัญหา ชีวิตและครอบครัว ทักษะในการปรับตัวเมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลง

3.2 ข้อเสนอเชิงวิจัย

1) ควรดำเนินการศึกษาสัมพันธภาพในครอบครัว โดยเน้นเฉพาะกลุ่ม ไม่ใช่ครอบครัว โดยทั่วไป เช่น ครอบครัวคู่สมรสใหม่ ครอบครัวที่มีบุตรอายุต่ำกว่า 18 ปี และครอบครัวสูงอายุ

2) ควรดำเนินการศึกษาสัมพันธภาพในครอบครัว ในกลุ่มครอบครัวที่มีลักษณะพิเศษต่างๆ ซึ่งมีรูปแบบการศึกษาเชิงคุณภาพควบคู่ไปกับเชิงปริมาณ การศึกษาเชิงปริมาณอย่างเดียว มักจะได้ผลการศึกษาในภาพกว้าง ข้อมูลที่ได้เป็นตัวเลขสามารถสะท้อนข้อเท็จจริงได้บางอย่าง และมีคุณภาพในระดับหนึ่ง จึงควรมีการผสมผสานรูปแบบศึกษาเชิงคุณภาพเข้าไปด้วย เพื่อให้ได้รายละเอียดของข้อมูลเชิงลึกเพิ่มเติม ซึ่งจะสามารถสะท้อนข้อเท็จจริง และศึกษาเพื่อให้เกิดความเชื่อมโยงของข้อมูลที่เกี่ยวข้องต่างๆ ได้มากขึ้น ซึ่งอาจจะต้องใช้เทคนิคและกลวิธีการดำเนินงาน รวมทั้งระยะเวลาศึกษาวิจัยและงบประมาณเพิ่มมากขึ้น

บรรณานุกรม

กรมประชาสัมพันธ์ กระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม (2539). รายงานผลการสำรวจ

ข้อมูลโครงการส่งเสริมสวัสดิการสังคมระดับครัวเรือนทั่วประเทศ.

กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ร่วมกับคณะสังคมสงเคราะห์

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และมูลนิธิสร้างสรรค์สถาบันครอบครัว. สัมมนาทางวิชาการ

เรื่อง “การเสริมพลัง และสร้างเครือข่ายครอบครัวไทย” โดยนางอุบล หลิมสกุล

ผู้ตรวจราชการกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ เรื่องเปิดข้อมูล

พบครอบครัวเลี้ยงเดี่ยวเพิ่ม. [ออนไลน์]. (เข้าถึงได้เมื่อวันที่ 21 พฤษภาคม 2551).

เข้าถึงได้จาก http://www.cps.chula.ac.th/html_th/pop_base/trend/trend_017.htm.

กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (2547). รายงานสถานการณ์ทางสังคม

สถานการณ์ครอบครัว. ปีที่ 1 ฉบับที่ 2 มกราคม-มีนาคม 2547.

กระบี่ ชลวิทย์ (2543). ครอบครัวที่มีคุณภาพในทัศนะของพนักงานธนาคารทหารไทย

ในเขตกรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ปริญญาสังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต :

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

กัลยา นิตีเรื่องจรัส บรรณาธิการ (2547). โครงการวิจัยพัฒนาการแบบองค์รวมของเด็กไทย

เล่ม 2 “การวิจัยพัฒนาการแบบองค์รวมของเด็กไทย : เครื่องมือและระเบียบวิธีวิจัย”.

สงขลา : เอกสารหาผู้ใหญ่.

จิตตินันท์ เดชะคุปต์ และคณะ (2551). โครงการวิจัยเรื่อง การวิเคราะห์สถานการณ์และ

การศึกษานโยบาย/มาตรการในการให้ความช่วยเหลือครอบครัวที่มีลักษณะพิเศษ.

สาขาวิชามนุษยนิเวศศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

ชีนฤทัย กาญจนะจิตรา (2550). แผนยุทธศาสตร์การแก้ไขปัญหาค่าเด็กยากจนและ

เด็กด้อยโอกาส 3 ปี (พ.ศ. 2550-2552). กรุงเทพฯ : สถาบันวิจัยประชากรและสังคม

มหาวิทยาลัยมหิดล.

ฐิติภัทร ประสิทธิ์พร. กิน กอด กล่อม เกลาและห้องสมุดบ้าน. [ออนไลน์]. (เข้าถึงได้เมื่อวันที่ 21

มกราคม 2552). เข้าถึงได้จาก <http://gotoknow.org/blog/thitipa-prasitporn>.

ทัดดาว ลิ้มพะสุต (2543). แบบแผนการอบรมเลี้ยงดูบุตรและสัมพันธภาพในครอบครัว.

วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต (สังคมวิทยาประยุกต์) สาขาสังคมวิทยา

ประยุกต์ : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

- นิตยา คชภักดี (2545). โครงการศึกษาเพื่อพัฒนาตัวชี้วัด “ครอบครัวอยู่ดีมีสุข”
 รายงานการศึกษาขั้นสุดท้าย. สถาบันแห่งชาติเพื่อการพัฒนาเด็กและครอบครัว :
 มหาวิทยาลัยมหิดล.
- “.....” (2547). โครงการพัฒนาระบบจัดเก็บกลุ่มตัวชี้วัด “ครอบครัวอยู่ดีมีสุข”
 สำหรับ ประเทศไทย ปี 2547. สถาบันแห่งชาติเพื่อการพัฒนาเด็กและครอบครัว :
 มหาวิทยาลัยมหิดล.
- บังอร เทพเทียน และคณะ (2550). โครงการสำรวจสภาพ ครอบครัวตามตัวชี้วัดสถาบัน
 ครอบครัวเข้มแข็ง. สถาบันพัฒนาการสาธารณสุขอาเซียน : มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ผจญจิตต์ พิทักษ์ภากร (2543). ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความเป็นปึกแผ่นของครอบครัวไทย.
 วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาประชากรศึกษา :
 มหาวิทยาลัยมหิดล.
- แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ.2550-2554)
 พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2525)
 พรหมทิพย์ ศิริวรรณบุศย์ (2538). จิตวิทยาครอบครัว. กรุงเทพมหานคร. สำนักพิมพ์
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ภัทรา สง่า (2547). สถานภาพครอบครัวศึกษา. หนังสือชุดโครงการวิจัยพัฒนาแบบองค์รวม
 ของเด็กไทยเล่ม 3. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย. โรงพิมพ์เอกสารหาดีใหญ่.
- ภัศสร ธิมานนท์ และคณะ (2538). สรุปผลการวิจัยเบื้องต้นโครงการศึกษาครอบครัวไทย.
 กรุงเทพมหานคร. สถาบันประชากรศาสตร์ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ภาควิชาจิตเวชศาสตร์ โรงพยาบาลรามธิบดี มหาวิทยาลัยมหิดล. สร้างสัมพันธภาพที่ดีใน
 ครอบครัว. [ออนไลน์]. (เข้าถึงได้เมื่อวันที่ 5 มีนาคม 2551). เข้าถึงได้จาก
<http://www.si.mahidol.ac.th/sidoctor/e-pl/articleDetail.asp?id=280>.
- ภาวิณี เสาะสืบ. แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับครอบครัว. [ออนไลน์]. (เข้าถึงได้เมื่อวันที่ 1 เมษายน
 2552). เข้าถึงได้จาก <http://www.bcnsurin.ac.th/e-teacher/data/v MFYf4nTue92213 .ppt#256,1,แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับครอบครัว>.
- รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (2550).
- ลัดดา เหมาะสุวรรณ และคณะ.(2547). สภาวะสุขภาพและสังคมของเด็กไทย รายงานวิจัยฉบับ
 สมบูรณ์ โครงการวิจัยพัฒนาการแบบองค์รวมของเด็กไทย : ปัจจัยคัดสรรด้านครอบครัว
 และการอบรมเลี้ยงดู. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- เล็ก สมบัติ (2549). รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ โครงการภาวะการดูแลผู้สูงอายุของครอบครัวใน
 ปัจจุบัน. กรุงเทพมหานคร : บริษัท มิสเตอร์ก็อปปี (ประเทศไทย) จำกัด.

- วราภรณ์ ตระกูลสฤษดิ์ (2545). จิตวิทยาการปรับตัว. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ ศูนย์ส่งเสริมวิชาการ.
- ศิริกุล อิศรานุรักษ์ (2542). หลักการวางแผนงานอนามัยครอบครัว. กรุงเทพมหานคร : เจริญดีการพิมพ์.
- ศิริกุล อิศรานุรักษ์ และคณะ (2546). รายงานการวิจัย โครงการพัฒนาระดับสติปัญญาเด็กวัยต่างๆ ของประเทศ. สถาบันพัฒนาการสาธารณสุขอาเซียน : มหาวิทยาลัยมหิดล.
- “.....” (2549). การประเมินผลโครงการเตรียมความพร้อมครอบครัวมาสู่ก. สถาบันพัฒนาการสาธารณสุขอาเซียน : มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ศรีทับทิม พาณิชพันธ์ (2527). สัมพันธภาพที่ดีในครอบครัว : ประมวลบทความวิทยุ. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ศักดิ์ชัย บุญเพ็ง (2542). ทิศนะต่อแนวทางการเสริมสร้างความสัมพันธ์ในครอบครัวของเจ้าหน้าที่ตำรวจกองบังคับการตำรวจนครบาล 6. วิทยานิพนธ์ปริญญาสังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สนิท สมัครการ (2539). มีเงินก็นับว่าน้อง มีทองก็นับว่าพี่ : ระบบครอบครัวและเครือญาติของไทย. พิมพ์ครั้งที่ 3 แก้ไขเพิ่มเติม : กรุงเทพมหานคร, สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- สมาคมคหเศรษฐศาสตร์แห่งประเทศไทย (2542). ครอบครัวสัมพันธ์. กรุงเทพมหานคร : วิทยาลัยกิจการพิมพ์.
- สมาคมสร้างสรรค์กิจกรรมอิสระชน (องค์กรสาธารณประโยชน์). ครอบครัวเร่ร่อนไร้บ้าน : เรื่องที่คนลืมนึกและมองข้าม. [ออนไลน์]. (เข้าถึงได้เมื่อวันที่ 11 กันยายน 2551). เข้าถึงได้จาก <http://gotoknow.org/blog/voicenohome/136112>.
- สำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. นโยบายและยุทธศาสตร์การพัฒนาศาสนาครอบครัว พ.ศ. 2547-2556. “.....”(2548). อยู่ด้วยกันวันอาทิตย์ : คู่มือการใช้เวลาอย่างมีคุณภาพกับครอบครัว. ชุมชนสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- “.....”(2549). การสำรวจความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการใช้เวลาของครอบครัว. [ออนไลน์]. (เข้าถึงได้เมื่อ 21 มกราคม 2552). เข้าถึงได้จาก <http://www.romen-family.go.th>.
- “.....”(2550). โครงการบริหารจัดการข้อมูลสารสนเทศด้านสตรีและครอบครัว. [ออนไลน์]. (เข้าถึงได้เมื่อวันที่ 20 มกราคม 2552). เข้าถึงได้จาก <http://www.thaifamily.in.th/?today=2&dfMonth=2&dfYear=2009>.

- สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานสตรีแห่งชาติ (กสส.). (2542). นโยบายและแผนงานในการพัฒนาสถาบันครอบครัว. พิมพ์ครั้งที่ 2.
- อมรากลุ อีนโชนนท์. สร้างสุขและสี่สັນแห่งชีวิตคู่. [ออนไลน์]. (เข้าถึงได้เมื่อวันที่ 21 มกราคม 2552). เข้าถึงได้จาก http://clinicrak.com/family/family_happy01.html.
- Blumer, Herbert (1969). Symbolic Interactionism: Perspective and Method. Berkeley: University of California Press.
- McCubbin, H.I., Thompson, A.I., & McCubbin, M.A. Family Assessment : Resiliency, coping and adaptation-inventories for research and practice. Wisconsin : The University of Wisconsin. 1996.
- Parsons, Talcott. Family Structure and the Socialization of Child in Family, Socialization and Interaction Process, edited by T. Parsons and R.F. Bales New York: Free Press, 1955.
- Robert K. Merton, This Week's Citation Classic: Merton R K. Social theory and social structure. New York: Free Press, 1949, Current Contents, (21): 12-12 1980.
- Sirikul Isaranurug, Sumalee Klinman, Jiraporn Chompikul, Sutham Nantamongkolchai and Ratanothai Plubrukan . Implications of Family Protective-Risk Index for Screening Cognitive Development of Children Aged 13-15 Years. J Med Assoc Thai 2006; 89 (1) : 1-7.

ภาคผนวก ก
แบบสำรวจสัมพันธภาพในครอบครัว

ภาคผนวก ข
ภาพกิจกรรมของโครงการ

ภาคผนวก ค
รายชื่อภาคีเครือข่ายการทำงาน

ภาคผนวก ง

รายชื่อผู้เข้าร่วมประชุมวิพากษ์โครงการ

แบบสำรวจ สัมพันธภาพในครอบครัวไทย

สำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ร่วมกับสถาบันพัฒนาการสาธารณสุขอาเซียน มหาวิทยาลัยมหิดล จัดทำโครงการสัมพันธภาพในครอบครัวไทย เพื่อนำมาเป็นข้อมูลพื้นฐานสำหรับการกำหนดนโยบายและแผนงานด้านการพัฒนาสถาบันครอบครัวของประเทศไทยต่อไป

แบบสำรวจสัมพันธภาพในครอบครัวมีจำนวน 9 หน้า ประกอบด้วยข้อมูล 2 ส่วน ได้แก่

ส่วนที่ 1 ข้อมูลสมาชิกในครอบครัว

ส่วนที่ 2 ข้อมูลสัมพันธภาพในครอบครัว ประกอบด้วย 4 ประเด็น ดังต่อไปนี้

- 1) การใช้เวลาในการทำกิจกรรมร่วมกันของสมาชิกในครอบครัว
- 2) การพูดคุย ปรีกษาหารือ และตัดสินใจในเรื่องสำคัญต่างๆ
- 3) การแสดงออกซึ่งความรักและความเอื้ออาทรกัน ทั้งทางกาย วาจา และใจ
- 4) การปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่ที่เหมาะสมของสมาชิกในครอบครัว

หากมีข้อสงสัย กรุณาติดต่อ :

รองศาสตราจารย์ ดร.จิราพร ชมพิกุล และนายเกรียงศักดิ์ ชื้อเลี่ยม
ฝ่ายวิจัย สถาบันพัฒนาการสาธารณสุขอาเซียน มหาวิทยาลัยมหิดล
25/5 ถนนพุทธมณฑลสาย 4 ตำบลศาลายา
อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม 73170
โทรศัพท์ 0-2441-9040-3 ต่อ 28, 39
โทรสาร 0-2441-9044
อีเมลล์ adjcp@mahidol.ac.th, adksl@mahidol.ac.th

แบบสำรวจ
สัมพันธภาพในครอบครัวของคนไทย

บ้านเลขที่.....หมู่ที่.....
ถนน.....
ตำบล.....
อำเภอ.....
จังหวัด.....

() ในเขตเทศบาล
() นอกเขตเทศบาล

สำรวจข้อมูลวันที่.....เดือน.....พ.ศ.2551
ชื่อผู้สัมภาษณ์.....ชื่อผู้ตรวจสอบ.....
วันที่.....เดือน.....พ.ศ.2551

ส่วนที่ 1 ข้อมูลสมาชิกในครอบครัว

ที่	ชื่อเล่น (สำหรับการอ้างอิง)	เพศ	อายุ (ปี)	การศึกษา ณ ปัจจุบัน	อาชีพ		สถานภาพ สมรส	ความ สัมพันธ์ กับหัวหน้า ครอบครัว
					ทำใน จังหวัด	ทำนอก จังหวัด		
1.	(ผู้ให้ข้อมูล)							
2.	(หัวหน้า ครอบครัว)							
3.								
4.								
5.								
6.								
7.								
8.								
9.								

อาชีพหลักที่สร้างรายได้เลี้ยงครอบครัว.....

รายได้เฉลี่ยต่อเดือนของครอบครัว จำนวน.....บาท

สรุปข้อมูลจากตารางข้างต้น (พนักงานสัมภาษณ์ทำหน้าที่กรอกและตรวจสอบข้อมูล)

- จำนวนสมาชิกทั้งหมดในครอบครัว.....คน
(ที่อาศัยอยู่ในบ้าน ณ ปัจจุบัน และไม่ขาดการไปมาหาสู่กัน ภายใน 1 ปี)
- จำนวนเด็ก (อายุ 0-14 ปี).....คน
- จำนวนสมาชิกวัยแรงงาน (อายุ 15-59 ปี).....คน
- จำนวนผู้สูงอายุ (อายุ 60 ปีขึ้นไป).....คน
- จำนวนผู้ที่มีรายได้ ณ ปัจจุบัน.....คน
- จำนวนผู้ที่ไม่มียาได้.....คน
- วุฒิการศึกษาของหัวหน้าครอบครัว.....
- วุฒิการศึกษาสูงสุดของสมาชิกในครอบครัว.....

11. รูปแบบครอบครัว

- () 1. ครอบครัวเดี่ยว (ครอบครัวที่ประกอบด้วย สามีภรรยา หรือพ่อแม่ลูก)
- () 2. ครอบครัวขยาย (ครอบครัวที่ประกอบด้วย ปู่ย่า-ตายาย ลูกป้า-น้าอา และพ่อแม่ลูก)
- () 3. ครอบครัวแบบอื่นๆ
 - () 3.1 ครอบครัวที่มีพ่อหรือแม่คนเดียว
 - () 3.2 ครอบครัวที่เป็นญาติพี่น้องกัน
 - () 3.3 ครอบครัวที่เป็นเพื่อนกัน
 - () 3.4 ครอบครัวทดแทนถาวร (เด็กอาศัยอยู่กับญาติ)

12. รายได้หลักของครอบครัวมาจากใคร

- () 1. หัวหน้าครอบครัว () 2. สามี/ภรรยา () 3. บิดามารดา
- () 4. บุตร/หลาน () 5. พี่น้อง () 6. ลูกป้า-น้าอา
- () 7. สมาชิกในครอบครัวคนอื่นๆ ระบุ.....

13. ความเพียงพอของรายได้สำหรับรายจ่ายที่จำเป็นในการดำรงชีวิตของครอบครัว

13.1 ครอบครัวของท่านมีรายได้เป็นอย่างไร

- () 1. รายรับมากกว่ารายจ่าย () 2. รายรับ-รายจ่ายพอๆ กัน () 3. รายรับน้อยกว่ารายจ่าย

13.2 ครอบครัวของท่านมีหนี้สินหรือไม่

- () 0. ไม่มี () 1. มีน้อย () 2. มีปานกลาง () 3. มีมาก

13.3 ครอบครัวของท่านมีเงินออมหรือไม่

- () 0. ไม่มี () 1. มีน้อย () 2. มีปานกลาง () 3. มีมาก

14. สภาพการครอบครองที่อยู่อาศัยของครอบครัวท่านในปัจจุบันมีลักษณะเป็นอย่างไร

- () 1. เป็นเจ้าของที่อยู่อาศัยและที่ดิน () 2. เป็นเจ้าของที่อยู่อาศัยแต่ต้องเช่าที่ดิน
- () 3. เป็นบ้านเช่า () 4. อาศัยโดยไม่ต้องเสียค่าเช่า
- () 5. อื่นๆ โปรดชำ ระบุ.....

15. การได้รับความช่วยเหลือจุนเจือจาก สมาชิกในครอบครัว ในเรื่องต่างๆ (ภายใน 1 ปีที่ผ่านมา)

15.1 ครอบครัวได้รับการช่วยเหลือจุนเจือใน ด้านการเงิน จากใครเป็นหลัก

- () 1. หัวหน้าครอบครัว () 2. สามี/ภรรยา () 3. บิดามารดา
() 4. บุตร/หลาน () 5. พี่น้อง () 6. ลูกป้า/น้าอา
() 7. สมาชิกในครอบครัวคนอื่นๆ ระบุ.....

15.2 ครอบครัวได้รับการช่วยเหลือจุนเจือใน ด้านสิ่งของ (เช่น เครื่องอุปโภคบริโภค) จากใครเป็นหลัก

- () 1. หัวหน้าครอบครัว () 2. สามี/ภรรยา () 3. บิดามารดา
() 4. บุตร/หลาน () 5. พี่น้อง () 6. ลูกป้า/น้าอา
() 7. สมาชิกในครอบครัวคนอื่นๆ ระบุ.....

15.3 ครอบครัวได้รับการช่วยเหลือจุนเจือใน ด้านข้อมูลข่าวสาร จากใครเป็นหลัก

- () 1. หัวหน้าครอบครัว () 2. สามี/ภรรยา () 3. บิดามารดา
() 4. บุตร/หลาน () 5. พี่น้อง () 6. ลูกป้า/น้าอา
() 7. สมาชิกในครอบครัวคนอื่นๆ ระบุ.....

15.4 ครอบครัวได้รับการช่วยเหลือจุนเจือใน ด้านกำลังใจ จากใครเป็นหลัก

- () 1. หัวหน้าครอบครัว () 2. สามี/ภรรยา () 3. บิดามารดา
() 4. บุตร/หลาน () 5. พี่น้อง () 6. ลูกป้า/น้าอา
() 7. สมาชิกในครอบครัวคนอื่นๆ ระบุ.....

15.5 ครอบครัวได้รับการช่วยเหลือจุนเจือใน ด้านการดูแลสุขภาพอนามัย จากใครเป็นหลัก

- () 1. หัวหน้าครอบครัว () 2. สามี/ภรรยา () 3. บิดามารดา
() 4. บุตร/หลาน () 5. พี่น้อง () 6. ลูกป้า/น้าอา
() 7. สมาชิกในครอบครัวคนอื่นๆ ระบุ.....

16. การได้รับหรือสามารถขอความช่วยเหลือจากแหล่งสนับสนุนอื่นๆ ที่ ไม่ใช่สมาชิกในครอบครัว ในเรื่องต่างๆ (ภายใน 1 ปีที่ผ่านมา)

16.1 ครอบครัวได้รับหรือสามารถขอความช่วยเหลือใน ด้านการเงิน จากแหล่งใดเป็นหลัก

☐ 0. ไม่เคย	☐ 1.ญาติห่างๆ
☐ 2. เพื่อน	☐ 3. กองทุนหมู่บ้าน
☐ 4. ธนาคาร	☐ 5. อบต.
☐ 6. สหกรณ์	☐ 7. อื่นๆ โปรดระบุ.....

16.2 ครอบครัวได้รับหรือสามารถขอความช่วยเหลือใน ด้านสิ่งของ (เช่น เครื่องอุปโภคบริโภค เป็นต้น) จากแหล่งใดเป็นหลัก

☐ 0. ไม่เคย	☐ 1.ญาติห่างๆ
☐ 2. เพื่อน	☐ 3. อบต.
☐ 4. อื่นๆ โปรดระบุ.....	

16.3 ครอบครัวได้รับหรือสามารถขอความช่วยเหลือใน ด้านข้อมูลข่าวสาร จากแหล่งใดเป็นหลัก

☐ 0. ไม่เคย	☐ 1.ญาติห่างๆ
☐ 2. เพื่อน	☐ 3. สื่อ เช่น โทรทัศน์ วิทยุ หนังสือพิมพ์
☐ 4. เจ้าหน้าที่รัฐ	☐ 5. เสียงตามสาย
☐ 6. ผู้ใหญ่บ้าน	☐ 7. อื่นๆ โปรดระบุ.....

16.4 ครอบครัวได้รับหรือสามารถขอความช่วยเหลือใน ด้านกำลังใจ จากแหล่งใดเป็นหลัก

☐ 0. ไม่เคย	☐ 1.ญาติห่างๆ
☐ 2. เพื่อน	☐ 3. พระ
☐ 4. อื่นๆ โปรดระบุ.....	

16.5 ครอบครัวได้รับการช่วยเหลือจุนเจือใน ด้านการดูแลสุขภาพอนามัย จากแหล่งใดเป็นหลัก

☐ 0. ไม่เคย	☐ 1. เคย
	☐ 1. จากหน่วยงานสุขภาพเคลื่อนที่
	☐ 2. จากเทศบาล/อบต.
	☐ 3. จากแหล่งอื่นๆ โปรดระบุ

ส่วนที่ 2 ข้อมูลสัมพันธภาพในครอบครัว

คำชี้แจง ขอความกรุณาให้ท่านทำเครื่องหมาย ✓ ลงใน () ที่ตรงกับความเป็นจริงของท่านมากที่สุด

ในช่วง 3 เดือนที่ผ่านมา สมาชิกในครอบครัวของท่านทำกิจกรรมหรือมีความสัมพันธ์กันตามข้อความต่อไปนี้อย่างไร โดยมีคำตอบ 3 ระดับ คือ

0 = ไม่ได้ปฏิบัติเลย หมายถึง ไม่ได้หรือไม่เคยปฏิบัติตามข้อความนั้นเลย

1 = เป็นบางครั้ง หมายถึง ปฏิบัติตามข้อความนั้นเป็นบางวัน

2 = เป็นประจำ หมายถึง ปฏิบัติตามข้อความนั้นทุกวัน (สัปดาห์ละ 7 วัน)

1. การใช้เวลาในการทำกิจกรรมร่วมกันของสมาชิกในครอบครัวทั้งกิจกรรมในบ้านและนอกบ้าน

1.1 รับประทานอาหารร่วมกัน

() 0. ไม่ได้ปฏิบัติ () 1. บางครั้ง () 2. เป็นประจำ

1.2 ทำงานบ้าน ทำความสะอาดบ้าน หรือทำกับข้าวร่วมกัน เป็นต้น

() 0. ไม่ได้ปฏิบัติ () 1. บางครั้ง () 2. เป็นประจำ

1.3 ทำกิจกรรมนันทนาการ พักผ่อนหย่อนใจ ดูโทรทัศน์ และฟังวิทยุร่วมกัน

() 0. ไม่ได้ปฏิบัติ () 1. บางครั้ง () 2. เป็นประจำ

1.4 ออกกำลังกาย และเล่นกีฬาประเภทต่างๆ ร่วมกัน

() 0. ไม่ได้ปฏิบัติ () 1. บางครั้ง () 2. เป็นประจำ

1.5 พักผ่อนหย่อนใจนอกบ้านร่วมกัน เช่น เที่ยว ฟังเพลง ดูหนัง เที่ยวพิพิธภัณฑ์

() 0. ไม่ได้ปฏิบัติ () 1. บางครั้ง () 2. เป็นประจำ

1.6 เยี่ยมญาติมิตรและเพื่อนฝูงที่อาศัยอยู่ที่อื่นๆ หรือต่างจังหวัด

() 0. ไม่ได้ปฏิบัติ () 1. บางครั้ง () 2. เป็นประจำ

1.7 ร่วมพิธีกรรมหรืองานบุญในโอกาสต่างๆ เช่น งานแต่งงาน งานบวช งานศพ เป็นต้น

() 0. ไม่ได้ปฏิบัติ () 1. บางครั้ง () 2. เป็นประจำ

1.8 ร่วมกิจกรรมในวันสำคัญทางศาสนา และประเพณีต่างๆ

() 0. ไม่ได้ปฏิบัติ () 1. บางครั้ง () 2. เป็นประจำ

1.9 กิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์ต่อสาธารณะ เช่น ช่วยปลูกต้นไม้ กวาดถนน และขุดลอกคูคลอง เป็นต้น

() 0. ไม่ได้ปฏิบัติ () 1. บางครั้ง () 2. เป็นประจำ

2. สมาชิกในครอบครัวมีการพูดคุยปรึกษาหารือ และตัดสินใจในเรื่องสำคัญต่างๆ

- 2.1 สมาชิกในครอบครัวสามารถแสดงความคิดเห็นได้อย่างเต็มที่
() 0. ไม่ได้ปฏิบัติ () 1. บางครั้ง () 2. เป็นประจำ
- 2.2 สมาชิกในครอบครัวมีส่วนร่วม/ช่วยกันในการตัดสินใจเรื่องที่สำคัญของครอบครัว เช่น การกู้ยืมเงิน การเรียน การซื้อของสำคัญ เป็นต้น
() 0. ไม่ได้ปฏิบัติ () 1. บางครั้ง () 2. เป็นประจำ
- 2.3 ในการแก้ปัญหาต่างๆ สมาชิกในครอบครัวจะพูดคุยกันเอง
() 0. ไม่ได้ปฏิบัติ () 1. บางครั้ง () 2. เป็นประจำ
- 2.4 เมื่อมีปัญหา สมาชิกในครอบครัวจะพูดคุยกันจนได้ทางออกที่พอใจ
() 0. ไม่ได้ปฏิบัติ () 1. บางครั้ง () 2. เป็นประจำ
- 2.5 สมาชิกในครอบครัวช่วยกันหาวิธีใหม่ๆ ในการแก้ปัญหา
() 0. ไม่ได้ปฏิบัติ () 1. บางครั้ง () 2. เป็นประจำ
- 2.6 เมื่อมีปัญหาเกิดขึ้น สมาชิกในครอบครัวจะประนีประนอม หรือตกลงกันได้
() 0. ไม่ได้ปฏิบัติ () 1. บางครั้ง () 2. เป็นประจำ
- 2.7 สมาชิกในครอบครัวรู้สึกสนิทกับคนนอกบ้านมากกว่า
() 0. ไม่ได้ปฏิบัติ () 1. บางครั้ง () 2. เป็นประจำ
- 2.8 สมาชิกในครอบครัวมักจะพูดคุยหรือปรึกษาปัญหากับคนอื่นมากกว่าสมาชิกในครอบครัว
() 0. ไม่ได้ปฏิบัติ () 1. บางครั้ง () 2. เป็นประจำ
- 2.9 สมาชิกในครอบครัวต่างคนต่างทำตามความพอใจของตนเอง
() 0. ไม่ได้ปฏิบัติ () 1. บางครั้ง () 2. เป็นประจำ
- 2.10 สมาชิกในครอบครัวไม่สนใจซึ่งกันและกัน
() 0. ไม่ได้ปฏิบัติ () 1. บางครั้ง () 2. เป็นประจำ
- 2.11 เวลาคิดจะทำอะไรทั้งครอบครัว เป็นเรื่องที่ลำบากใจ
() 0. ไม่ได้ปฏิบัติ () 1. บางครั้ง () 2. เป็นประจำ
- 2.12 สมาชิกในครอบครัวไม่กล้าหรือลำบากใจที่จะพูดถึงสิ่งที่อยู่ในใจตนเอง
() 0. ไม่ได้ปฏิบัติ () 1. บางครั้ง () 2. เป็นประจำ
- 2.13 สมาชิกในครอบครัวมักแบ่งพวกมากกว่าจะร่วมกันทำกิจกรรมทั้งครอบครัว
() 0. ไม่ได้ปฏิบัติ () 1. บางครั้ง () 2. เป็นประจำ
- 2.14 เป็นเรื่องยากที่จะเปลี่ยนแปลงกฎระเบียบ/ข้อตกลงในบ้าน
() 0. ไม่ได้ปฏิบัติ () 1. บางครั้ง () 2. เป็นประจำ
- 2.15 นอกจากการพูดคุยสนทนากันของสมาชิกในครอบครัวแล้ว ท่านใช้ช่องทางการติดต่อสื่อสารใดร่วมกันเป็นประจำ
() 0. ไม่มี () 1. โทรศัพท์
() 2. จดหมาย () 3. อินเทอร์เน็ต/อีเมลล์
() 4. อื่นๆ โปรดระบุ.....

3. สมาชิกในครอบครัวแสดงออก ซึ่งความรัก และความเอื้ออาทรต่อกัน ทั้งทางกาย วาจา ใจ

3.1 สมาชิกในครอบครัวแสดงออกถึงความรัก ความห่วงใย และเอื้ออาทรต่อกันด้วย คำพูดและการปฏิบัติอยู่เสมอ เช่น ไหว้ผู้ใหญ่ ลูบหัวลูก กอด หอม และสัมผัสอย่างอ่อนโยน

() 0. ไม่ได้ปฏิบัติ () 1. บางครั้ง () 2. เป็นประจำ

3.2 สมาชิกในครอบครัวให้ความเคารพนับถือซึ่งกันและกัน

() 0. ไม่ได้ปฏิบัติ () 1. บางครั้ง () 2. เป็นประจำ

3.3 สมาชิกในครอบครัวดูแลเอาใจใส่ต่อกันทั้งในยามปกติ เจ็บป่วย และเมื่อมีปัญหา

() 0. ไม่ได้ปฏิบัติ () 1. บางครั้ง () 2. เป็นประจำ

3.4 สมาชิกในครอบครัวให้กำลังใจซึ่งกันและกันในการดำเนินชีวิต ด้วยคำพูดหรือการกระทำที่ก่อให้เกิดกำลังใจ

() 0. ไม่ได้ปฏิบัติ () 1. บางครั้ง () 2. เป็นประจำ

3.5 ครอบครัวของท่าน มีปัญหาหรือข้อขัดแย้งภายในครอบครัวที่เกิดขึ้น จากสาเหตุใด

() 0. ไม่มี (ข้ามไปทำข้อ 4)

() 1. เงินทอง

() 2. ผู้สาว

() 3. ลูก

() 4. งาน

() 5. การเจ็บป่วย

() 6. การพุดจา

() 7. ทศนคติ/ความเห็นไม่ตรงกัน

() 8. อื่น โปรดระบุ.....

3.6 สมาชิกในครอบครัวของท่าน แก้ปัญหาหรือข้อขัดแย้งภายในครอบครัวด้วยวิธีการใด

3.6.1 ปรีกษาหารือกัน

() 0. ไม่ได้ปฏิบัติ () 1. บางครั้ง () 2. เป็นประจำ

3.6.2 พุดคุยกันด้วยเหตุผล

() 0. ไม่ได้ปฏิบัติ () 1. บางครั้ง () 2. เป็นประจำ

3.6.3 รับฟังความคิดเห็นกัน

() 0. ไม่ได้ปฏิบัติ () 1. บางครั้ง () 2. เป็นประจำ

3.6.4 ทำร้ายร่างกาย ตบตี

() 0. ไม่ได้ปฏิบัติ () 1. บางครั้ง () 2. เป็นประจำ

3.6.5 ใต้เถียง ประชด ด่าทอ

() 0. ไม่ได้ปฏิบัติ () 1. บางครั้ง () 2. เป็นประจำ

4. การปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่ที่เหมาะสมของสมาชิกในครอบครัว

- 4.1 สมาชิกในครอบครัวรับผิดชอบงานตามหน้าที่ความรับผิดชอบของตนเองเป็นอย่างดี
() 0. ไม่ได้ปฏิบัติ () 1. บางครั้ง () 2. เป็นประจำ
- 4.2 สมาชิกในครอบครัวร่วมกันรับผิดชอบงานของครอบครัว เช่น เลี้ยงลูก งานบ้าน
() 0. ไม่ได้ปฏิบัติ () 1. บางครั้ง () 2. เป็นประจำ
- 4.3 สมาชิกในครอบครัวช่วยแบ่งเบาภาระซึ่งกันและกัน เช่น ลูกช่วยแม่ชายของ หรือ
สามีภรรยาช่วยกันทำงานบ้าน เป็นต้น
() 0. ไม่ได้ปฏิบัติ () 1. บางครั้ง () 2. เป็นประจำ
- 4.4 สมาชิกในครอบครัวได้รับการอบรมสั่งสอน ดูแล ปลูกฝัง และถ่ายทอดในสิ่งที่ดีงาม
() 0. ไม่ได้ปฏิบัติ () 1. บางครั้ง () 2. เป็นประจำ
- 4.5 สมาชิกในครอบครัวเป็นแบบอย่างที่ดีในการดำเนินชีวิตให้แก่กันและกัน
() 0. ไม่ได้ปฏิบัติ () 1. บางครั้ง () 2. เป็นประจำ
- 4.6 สมาชิกในครอบครัวมีส่วนร่วมในการกำหนดกฎระเบียบหรือข้อตกลงภายในบ้าน
() 0. ไม่ได้ปฏิบัติ () 1. บางครั้ง () 2. เป็นประจำ
- 4.7 กฎของบ้านเป็นที่ยอมรับของสมาชิกในครอบครัว เช่น กินข้าวเย็นพร้อมกัน หรือจะ
ไปไหนผิดเวลาต้องบอกให้ทราบ เป็นต้น
() 0. ไม่ได้ปฏิบัติ () 1. บางครั้ง () 2. เป็นประจำ
- 4.8 ใครมีบทบาทในการหารายได้เลี้ยงครอบครัว
() 1. เพศชาย () 2. เพศหญิง () 3. เท่าเทียมกัน
- 4.9 ใครมีบทบาทในการทำงานบ้าน เลี้ยงลูก
() 1. เพศชาย () 2. เพศหญิง () 3. เท่าเทียมกัน
- 4.10 การมีบทบาทในการตัดสินใจเรื่องที่มีความสำคัญต่างๆ
- 4.10.1 ใครมีบทบาทในการตัดสินใจเรื่อง การกู้ยืมเงิน
() 0. ไม่มีเหตุการณ์นี้
() 1. เพศชาย () 2. เพศหญิง () 3. เท่าเทียมกัน
- 4.10.2 ใครมีบทบาทในการตัดสินใจเรื่อง การศึกษาเล่าเรียน
() 0. ไม่มีเหตุการณ์นี้
() 1. เพศชาย () 2. เพศหญิง () 3. เท่าเทียมกัน
- 4.10.3 ใครมีบทบาทในการตัดสินใจเรื่อง การซื้อของสำคัญ เช่น บ้าน รถยนต์
เป็นต้น
() 0. ไม่มีเหตุการณ์นี้
() 1. เพศชาย () 2. เพศหญิง () 3. เท่าเทียมกัน
- 4.10.4 ใครมีบทบาทในการตัดสินใจเรื่อง การดูแลสุขภาพอนามัย
() 0. ไม่มีเหตุการณ์นี้
() 1. เพศชาย () 2. เพศหญิง () 3. เท่าเทียมกัน

สรุปข้อมูลสัมพันธภาพในครอบครัว

ท่านคิดว่า สัมพันธภาพที่ดีในครอบครัวของท่านคือเรื่องอะไร

.....

ท่านคิดว่า สัมพันธภาพที่ไม่ดีในครอบครัวของท่านคือเรื่องอะไร

.....

กิจกรรมการประชุมชี้แจงและทำความเข้าใจกับแบบสอบถาม

กิจกรรมการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยแบบสอบถามในพื้นที่ศึกษา

กิจกรรมการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยแบบสอบถามในพื้นที่ศึกษา

กิจกรรมการประชุมวิพากษ์โครงการ

รายชื่อภาคีเครือข่ายการทำงาน
โครงการสัมพันธภาพในครอบครัวไทย

**สำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว
กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์**

นายศุภฤกษ์ หงษ์ภักดี	ผู้อำนวยการ
นายสุวิทย์ ชันธาโรจน์	ผู้อำนวยการ (อดีต)
นายประทุม อ่อนพึ้ง	รักษาการหัวหน้ากลุ่มการวิจัยและสารสนเทศ
นางศิริกุล อินทรพาณิชย์	หัวหน้าศูนย์ประสานงานตามพระราชบัญญัติ คุ้มครองผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรง ในครอบครัว พ.ศ. 2521
นายเทอดชาย เขียมลำนำ	นักพัฒนาสังคมชำนาญการ
นางสาวกัลยา วรรณยางกูร	เจ้าหน้าที่บันทึกข้อมูล

สถาบันพัฒนาการสาธารณสุขอาเซียน มหาวิทยาลัยมหิดล

ศาสตราจารย์แพทย์หญิงศิริกุล อิศรานุรักษ์	ผู้อำนวยการ
รองศาสตราจารย์จิราพร ชมพิกุล	หัวหน้าโครงการ
นางสาวปรานี สุทธิสุนทร	นักวิจัย
นายเกรียงศักดิ์ ชื้อเลื่อม	นักวิจัย
นางสาวดุษณี ดำมี	นักวิชาการศึกษา
นายเจริงวิชัย นิลโคตร	นักวิจัย
นางสาวมนฤดี วงศ์แก้ว	เจ้าหน้าที่วิจัย
นางสาวชัชชฎา เรืองขจร	เจ้าหน้าที่บริหารงานทั่วไป
นางสาวพวงเงิน ธนูพันธ์	นักวิชาการการเงินและบัญชี

สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดขอนแก่น

นายเวชยันต์ อรรถนพพร	พัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัด
นางสาวเสาวลักษณ์ จิรไกรโกศล	หัวหน้ากลุ่มนโยบายและวิชาการ
นางศรีสุดา ราชธา	นักพัฒนาสังคม 7

พนักงานสัมพันธ์จังหวัดขอนแก่น

นางสาวสมภารภรณ์ แม่นมาตย์	นักศึกษาปริญญาโท มหาวิทยาลัยขอนแก่น
นางสาวรังสินี อุทัยวัฒนา	นักศึกษาปริญญาโท มหาวิทยาลัยขอนแก่น
นางสาวสุคนธ์ หงษ์วิสัย	สำนักงานสถิติแห่งชาติ จังหวัดขอนแก่น
นายไอชัช ธนบัตร	สำนักงานสถิติแห่งชาติ จังหวัดขอนแก่น
นายเดชา ปราบ ณ ศักดิ์	สำนักงานสถิติแห่งชาติ จังหวัดขอนแก่น

สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดพิจิตร

นายสมคิด สมศรี	พัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัด
นายจเร ธรรมบำรุง	นักพัฒนาสังคม 8
นายประยุทธ์ เต่าแก้ว	นักพัฒนาสังคม 7
นางสาวสุภาพร มณีไธ	ผู้ประสานงานเครือข่ายองค์กรชุมชน จ. พิจิตร
นางสุวรรณา คำแสง	ผู้ประสานงานพื้นที่ อำเภอเมือง
นายจักรพงษ์ บรรเจิดกฤษณ์	ผู้ประสานงานพื้นที่ อำเภอสามง่าม

พนักงานสัมพันธ์จังหวัดพิจิตร

นางสาวจิราพร ทรงประดิษฐ์	สภาเด็กและเยาวชนจังหวัดพิจิตร
นางสาวสุจิตรา บัณฑิต	สภาเด็กและเยาวชนจังหวัดพิจิตร
นายพงษ์สยาม แคล้วโยธา	สภาเด็กและเยาวชนจังหวัดพิจิตร
นายอานัติ สูดยอด	สภาเด็กและเยาวชนจังหวัดพิจิตร
นายสุพล สอนเวช	สภาเด็กและเยาวชนจังหวัดพิจิตร

สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดปราจีนบุรี

นางจุฬาลักษณ์ อุกฤษพัฒน์	พัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัด
นางธนภรณ์ หาดเจียง	นักพัฒนาสังคม 6
นางลัดดาวัลย์ ชูใจ	รองนายกองค์การบริหารส่วนตำบลดงพระราม

พนักงานสัมภาษณ์จังหวัดปราจีนบุรี

นางสาวคนัสนันท์ นิกรวงษ์

สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคง
ของมนุษย์จังหวัดปราจีนบุรี

นางสาวภาวนา ไชยท่า

มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต

นางภัทรวรรณ สีตา

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช

นายชลิต อารมวงษ์

สำนักงานเทศบาลเมืองปราจีนบุรี

นายสมศักดิ์ บุญมา

สำนักงานเทศบาลเมืองปราจีนบุรี

สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดกระบี่

นายมานะ เกลี้ยงทอง

พัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัด

นายพีรยุทธ เทพขจร

นักพัฒนาการเด็ก

นายอาทร เชื้ออริยะ

นายกเทศมนตรี เทศบาลตำบลเหนือคลอง

พนักงานสัมภาษณ์จังหวัดกระบี่

นางสาวกัลญา พรหมสุทธิ

สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคง
ของมนุษย์จังหวัดกระบี่

นายพีรยุทธ เทพขจร

สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคง
ของมนุษย์จังหวัดกระบี่

นายสรารัฐ อินทบุตร

สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคง
ของมนุษย์จังหวัดกระบี่

นายทนต์ศักดิ์ กาฬวงศ์

มหาวิทยาลัยศรีปทุม

นายธนากร สังข์ขำ

มหาวิทยาลัยรามคำแหง

นายวัชรพรรณ ดัชนีประภา

มหาวิทยาลัยรัตนบัณฑิต

ศูนย์ส่งเสริมการพัฒนาชุมชนเมือง เขต 2 กรุงเทพมหานคร

นางรุ่งทอง นิยมประเสริฐ

ผู้อำนวยการ

นางสุดา ลาวัณย์รัตนากุล

ผู้ประสานงานพื้นที่

ศูนย์ส่งเสริมการพัฒนาชุมชนเมือง เขต 8 กรุงเทพมหานคร

นายธนพล โฉ่หิ์สุวรรณ

ผู้อำนวยการ

นายวุฒิ บุญมา

นักพัฒนาสังคม 6

**รายชื่อผู้เข้าร่วมประชุมวิพากษ์โครงการ
โครงการสัมพันธภาพในครอบครัวไทย**

ลำดับ ที่	ชื่อ-นามสกุล	ที่อยู่ที่สามารถติดต่อได้
1.	ศาสตราจารย์เกียรติคุณ จรรยา สุวรรณทัต ผู้เชี่ยวชาญหรือผู้ทรงคุณวุฒิด้านครอบครัว	เลขที่ 60 ลาดพร้าว 43 เขตลาดพร้าว กรุงเทพมหานคร 10310 โทรศัพท์ 02-511-4732
2.	ศาสตราจารย์ แพทย์หญิงศิริกุล อิศรานุรักษ์ ผู้เชี่ยวชาญหรือผู้ทรงคุณวุฒิด้านครอบครัว	สถาบันพัฒนาการสาธารณสุขอาเซียน มหาวิทยาลัยมหิดล 25/5 ถนนพุทธมณฑลสาย 4 ตำบลศาลายา อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม 73170 โทรศัพท์ 02-441-9040-3 ต่อ 30 โทรสาร 02-441-9044 e-mail address: phsir@mahidol.ac.th
3.	รองศาสตราจารย์ ดร. จิตตินันท์ เดชะคุปต์ ผู้เชี่ยวชาญหรือผู้ทรงคุณวุฒิด้านครอบครัว	สาขาวิชามนุษยนิเวศศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมวิจิตร ตำบลบางพูด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี 11120 โทรศัพท์ 02-504-8114, 02-503-3573
4.	รองศาสตราจารย์ ดร. จิราพร ชมพิกุล อาจารย์ (หัวหน้าโครงการ)	สถาบันพัฒนาการสาธารณสุขอาเซียน มหาวิทยาลัยมหิดล 25/5 ถนนพุทธมณฑลสาย 4 ตำบลศาลายา อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม 73170 โทรศัพท์ 02-441-9040-3 ต่อ 28 โทรสาร 02-441-9044 e-mail address: adjcp@mahidol.ac.th
5.	นางสาวปราณี สุทธิสุนทร นักวิจัย	สถาบันพัฒนาการสาธารณสุขอาเซียน มหาวิทยาลัยมหิดล 25/5 ถนนพุทธมณฑลสาย 4 ตำบลศาลายา อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม 73170 โทรศัพท์ 02-441-9040-3 ต่อ 39 โทรสาร 02-441-9044 e-mail address: adpst@mahidol.ac.th

ลำดับ ที่	ชื่อ-นามสกุล	ที่อยู่ที่สามารถติดต่อได้
6.	นายเกรียงศักดิ์ ชื้อเลื่อม นักวิจัย	สถาบันพัฒนาการสาธารณสุขอาเซียน มหาวิทยาลัยมหิดล 25/5 ถนนพุทธมณฑลสาย 4 ตำบลศาลายา อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม 73170 โทรศัพท์ 02-441-9040-3 ต่อ 39 โทรสาร 02-441-9044 e-mail address: adksl@mahidol.ac.th
7.	นางพรสม เปาปราโมทย์ รักษาการในตำแหน่ง ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านสตรี	สำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของ มนุษย์ เลขที่ 255 ถนนราชวิถี แขวงทุ่งพญาไท เขตราชเทวี กรุงเทพมหานคร 10400 โทรศัพท์ 02-306-8703
8.	นางสาวลลิตา แก้วสุวรรณ หัวหน้าหน่วยตรวจสอภายใน (ตสน.)	สำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของ มนุษย์ เลขที่ 255 ถนนราชวิถี แขวงทุ่งพญาไท เขตราชเทวี กรุงเทพมหานคร 10400 โทรศัพท์ 02-306-8705
9.	นางอัจฉราฉวี หาสุณหะ หัวหน้ากลุ่มการวิจัยและสารสนเทศ (กวส.)	สำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของ มนุษย์ เลขที่ 255 ถนนราชวิถี แขวงทุ่งพญาไท เขตราชเทวี กรุงเทพมหานคร 10400 โทรศัพท์ 02-306-8767
10.	นายประทุม อ่อนพึ้ง รักษาการในตำแหน่ง หัวหน้ากลุ่มการวิจัยและสารสนเทศ (กวส.)	สำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของ มนุษย์ เลขที่ 255 ถนนราชวิถี แขวงทุ่งพญาไท เขตราชเทวี กรุงเทพมหานคร 10400 โทรศัพท์ 02-306-8772
11.	นางมาลี เขียนประเสริฐ รักษาการในตำแหน่ง หัวหน้ากลุ่มการส่งเสริมและพัฒนา ศักยภาพครอบครัว (กพค.)	สำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของ มนุษย์ เลขที่ 255 ถนนราชวิถี แขวงทุ่งพญาไท เขตราชเทวี กรุงเทพมหานคร 10400 โทรศัพท์ 02-306-8773

ลำดับ ที่	ชื่อ-นามสกุล	ที่อยู่ที่สามารถติดต่อได้
12.	นางพรพิศ พรวนิชเจริญ นักพัฒนาสังคมชำนาญการ	สำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของ มนุษย์ เลขที่ 255 ถนนราชวิถี แขวงทุ่งพญาไท เขตราชเทวี กรุงเทพมหานคร 10400 โทรศัพท์ 02-306-8770
13.	นางสาวมัลลิกา เหมือนวงศ์ นักพัฒนาสังคมชำนาญการ	สำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของ มนุษย์ เลขที่ 255 ถนนราชวิถี แขวงทุ่งพญาไท เขตราชเทวี กรุงเทพมหานคร 10400 โทรศัพท์ 02-306-8783
14.	นางสาวปภาดา ชีโนภาษ นักพัฒนาสังคมชำนาญการ	สำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของ มนุษย์ เลขที่ 255 ถนนราชวิถี แขวงทุ่งพญาไท เขตราชเทวี กรุงเทพมหานคร 10400 โทรศัพท์ 02-306-8772
15.	นายเทอดชาย เขี่ยมลำน่า นักพัฒนาสังคมชำนาญการ	สำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของ มนุษย์ เลขที่ 255 ถนนราชวิถี แขวงทุ่งพญาไท เขตราชเทวี กรุงเทพมหานคร 10400 โทรศัพท์ 02-306-8782
16.	นายกรณรงค์ เหยียนระวี นักพัฒนาสังคมปฏิบัติการ	สำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของ มนุษย์ เลขที่ 255 ถนนราชวิถี แขวงทุ่งพญาไท เขตราชเทวี กรุงเทพมหานคร 10400 โทรศัพท์ 02-306-8774
17.	นางสาวศิริพร สันติกุล นักพัฒนาสังคมปฏิบัติการ	สำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของ มนุษย์ เลขที่ 255 ถนนราชวิถี แขวงทุ่งพญาไท เขตราชเทวี กรุงเทพมหานคร 10400 โทรศัพท์ 02-306-8773

ลำดับ ที่	ชื่อ-นามสกุล	ที่อยู่ที่สามารถติดต่อได้
18.	นางสาวปวีณา จันทระเดช นักพัฒนาสังคมปฏิบัติการ	สำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของ มนุษย์ เลขที่ 255 ถนนราชวิถี แขวงทุ่งพญาไท เขตราชเทวี กรุงเทพมหานคร 10400 โทรศัพท์ 02-306-8773
19.	นางสาวอรอุมา ปักเข็ม นักพัฒนาสังคมปฏิบัติการ	สำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของ มนุษย์ เลขที่ 255 ถนนราชวิถี แขวงทุ่งพญาไท เขตราชเทวี กรุงเทพมหานคร 10400 โทรศัพท์ 02-306-8773
20.	นายณัฐพล ธนานุวัฒน์ เจ้าหน้าที่ระบบงานคอมพิวเตอร์	สำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของ มนุษย์ เลขที่ 255 ถนนราชวิถี แขวงทุ่งพญาไท เขตราชเทวี กรุงเทพมหานคร 10400 โทรศัพท์ 02-306-8772
21.	นางสาวกัลยา วรลยางกูร เจ้าหน้าที่บันทึกข้อมูล	สำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของ มนุษย์ เลขที่ 255 ถนนราชวิถี แขวงทุ่งพญาไท เขตราชเทวี กรุงเทพมหานคร 10400 โทรศัพท์ 02-306-8772
22.	นางสมทรง ภูริมธุสร พนักงานพิมพ์ดีด ชั้น 4	สำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของ มนุษย์ เลขที่ 255 ถนนราชวิถี แขวงทุ่งพญาไท เขตราชเทวี กรุงเทพมหานคร 10400 โทรศัพท์ 02-306-8770
23.	นางสาวพนิดา หันสวาสดี นักพัฒนาสังคมปฏิบัติการ	สำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของ มนุษย์ เลขที่ 255 ถนนราชวิถี แขวงทุ่งพญาไท เขตราชเทวี กรุงเทพมหานคร 10400 โทรศัพท์ 02-306-8780

ลำดับ ที่	ชื่อ-นามสกุล	ที่อยู่ที่สามารถติดต่อได้
24.	นางสาวพัชรี ศรีสุวรรณ นักพัฒนาสังคมปฏิบัติการ	สำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของ มนุษย์ เลขที่ 255 ถนนราชวิถี แขวงทุ่งพญาไท เขตราชเทวี กรุงเทพมหานคร 10400 โทรศัพท์ 02-306-8767
25.	นางสาวสุวรรณา ไชยโยธา นักพัฒนาสังคมชำนาญการ	สำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของ มนุษย์ เลขที่ 255 ถนนราชวิถี แขวงทุ่งพญาไท เขตราชเทวี กรุงเทพมหานคร 10400 โทรศัพท์ 02-306-8765
26.	นางคันสนีย์ สว่างวิวัฒน์ นักพัฒนาสังคมปฏิบัติการ	สำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของ มนุษย์ เลขที่ 255 ถนนราชวิถี แขวงทุ่งพญาไท เขตราชเทวี กรุงเทพมหานคร 10400 โทรศัพท์ 02-306-8765
27.	นายสมชาย สุวรรณภักดีจิต นักพัฒนาสังคมชำนาญการพิเศษ	สำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของ มนุษย์ เลขที่ 255 ถนนราชวิถี แขวงทุ่งพญาไท เขตราชเทวี กรุงเทพมหานคร 10400 โทรศัพท์ 02-306-8765
28.	นางสาวราภรณ์ พงศ์พินิตานนท์ นักพัฒนาสังคมชำนาญการพิเศษ	สำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของ มนุษย์ เลขที่ 255 ถนนราชวิถี แขวงทุ่งพญาไท เขตราชเทวี กรุงเทพมหานคร 10400 โทรศัพท์ 02-306-8775
29.	นายกิตติรัช หาญนิชกุล นักพัฒนาสังคมปฏิบัติการ	สำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของ มนุษย์ เลขที่ 255 ถนนราชวิถี แขวงทุ่งพญาไท เขตราชเทวี กรุงเทพมหานคร 10400 โทรศัพท์ 02-306-8774

ลำดับ ที่	ชื่อ-นามสกุล	ที่อยู่ที่สามารถติดต่อได้
30.	นางสาวรัชฎวดี พาลาสุข เจ้าหน้าที่บริหารงานทั่วไป	สำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของ มนุษย์ เลขที่ 255 ถนนราชวิถี แขวงทุ่งพญาไท เขตราชเทวี กรุงเทพมหานคร 10400 โทรศัพท์ 02-306-8774
31.	นายสิทธิศักดิ์ ปลอดโปร่ง เจ้าหน้าที่บันทึกข้อมูล	สำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของ มนุษย์ เลขที่ 255 ถนนราชวิถี แขวงทุ่งพญาไท เขตราชเทวี กรุงเทพมหานคร 10400 โทรศัพท์ 02-306-8774
32.	นายอนาวิน แก้วนามชัย นักพัฒนาสังคมปฏิบัติการ	สำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของ มนุษย์ เลขที่ 255 ถนนราชวิถี แขวงทุ่งพญาไท เขตราชเทวี กรุงเทพมหานคร 10400 โทรศัพท์ 02-306-8760

